

ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม
ศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

ปริญญาพันธ์
ของ
ประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2547
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

15.85
24830
2.8

ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม
ศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

15 ก.ย. 2547

บทคัดย่อ
ของ
ประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2547

ก 250831

ประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล. (2547). *ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น*. ปรินญาณินพนธ์ กค.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย โดยเปรียบเทียบทั้งคะแนนความคิดสร้างสรรค์โดยรวมและรายด้านของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้เป็นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 อายุระหว่าง 5 – 6 ปี ของโรงเรียนพระแม่มาริสาทร กรุงเทพฯ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย ด้วยการจับฉลาก 1 ห้องเรียน จากจำนวน 6 ห้องเรียน และจับฉลากห้องที่สุ่มได้อีกครั้ง เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน เพื่อให้เด็กกลุ่มทดลองได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ระยะเวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละประมาณ 40 นาที

เครื่องมือที่ใช้ศึกษาค้างนี้ คือ ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น และแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ จากการวาดภาพ TCT – DT : Test for Creative Thinking – Drawing Production) ของเจเลนและเออร์บัน (Jellen and Production) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .9676 ทำการศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์ แบบแผนการทดลองกลุ่มเดียว วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One – Group Pretest – Posttest Design) และใช้ t - test for Dependent Samples ทดสอบ

ผลการวิจัย พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นมีความคิดสร้างสรรค์ทั้งโดยรวมและแยกรายด้านก่อนและหลังการจัดกิจกรรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < .01$

THE CREATIVITY OF YOUNG CHILDREN RESULTING FROM CREATIVE DRAWING

AN ABSTRACT

BY

PRASITTIRAK CHAREONPON

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Early Childhood Education
at Srinakharinwirot University

May 2004

Prasittirak Chareonpon. (2004). *The Creativity of Young Children Resulting from Creative Drawing*. Master Thesis, (In Early Childhood Education) Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University; Advisor Committee: Assoc. Prof. Dr. Sirima Pinyoanuntapong, Assoc. Prof. Dr. Boonchird Pinyoanuntapong

The purposes of this research were to study the impact of creative drawing on creative thinking of the young children and to compare the pre-test and post-test creative thinking scores of the young children resulting from creative drawing.

The samples used for this study were fifteen Preschool children between five to six years old from Prameamaree School, Sathorn, Bangkok, in the second term of the academic year 2003, obtained from simple random sampling technique by balloting one classroom out of six classrooms, then balloting from the random class again so as to be the experimental group in creative drawing. The length of experimental periods was eight weeks: three days per week, and about forty minutes a day.

The instrument for this research consisted of the plan of creative drawing and test for Creative Thinking-Drawing Production of Jellen and Urban, the reliability of which was .9676. This instrument was studied by the analysis of the One-Group Pretest-Posttest Design and the t-test for Dependent Samples was used to test it.

The research results revealed that young children had creative thinking in overall and each aspect both before and after creating drawing differently; that is, the significant difference was at $p < .01$.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

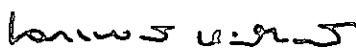
ของ

นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

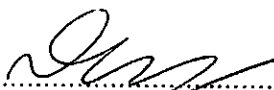

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร ณะพานนท์)

วันที่ 16 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2547

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

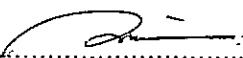
.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร. สิริมา ภิญโญนนตพงษ์)

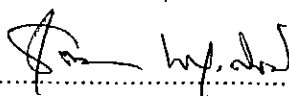
.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ ดร. กุลยา ตันติผลาชีวะ)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ ดร. สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาจากท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ อาจารย์ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ กรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณท่านคณาจารย์ ภาควิชาการศึกษาปฐมวัยทุกท่าน ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้แนวทางปฏิบัติแก่ผู้วิจัย ตลอดจนความเอื้ออาทร ห่วงใยแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ดารณี ศักดิ์ศิริผล อาจารย์รัศมี โพนเมืองหล้า อาจารย์ศิริลักษณ์ ไทยดี อาจารย์รัญจวน ประโมจน์ย์ อาจารย์ปริดา ปัญญาจันทร์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือในการแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง การเก็บข้อมูล และการใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าแผนกอนุบาล ครูและนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนพระแม่มาลีสาทร กรุงเทพฯ และโรงเรียนปิยะฉัตร จังหวัดนนทบุรี ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ด้านสถานที่และอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณคุณอาจารย์อัจฉรา โอสถานุเคราะห์ ที่ได้ให้การสนับสนุนในการศึกษาและเป็นผู้จุดประกายในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทของผู้วิจัยจนสำเร็จ

ขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ และน้องนิสิตปริญญาโท สาขาการศึกษาปฐมวัยทุกท่านที่เป็นกำลังใจ ช่วยเหลือสนับสนุนด้วยดีเสมอมา รวมทั้งบุคคลอีกหลายท่านที่ไม่อาจกล่าวนามได้หมดในที่นี้ ที่มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจในการทำปริญญานิพนธ์ครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของบิดา มารดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านของผู้วิจัย

ประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
	ความสำคัญของการวิจัย	4
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	4
	กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	4
	ตัวแปรที่ศึกษา	4
	นิยามศัพท์เฉพาะ	4
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
	สมมติฐานของการวิจัย	5
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์	6
	ความหมายของความคิดสร้างสรรค์	6
	ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์	8
	องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์	13
	การส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์	14
	คุณค่าการแสดงออกด้านความคิดสร้างสรรค์	20
	อุปสรรคของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์	22
	บทบาทของครูในการส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่นักเรียน	25
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์	27
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์	29
	ความหมายของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์	29
	ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์	30
	ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของเด็กของโลเวนเฟลด์และบริตเตน	34
	จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์	44
	แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย	45
	การจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก	49
	บทบาทครูในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์	51
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์	56

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2(ต่อ)	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพลายเส้นของเด็กปฐมวัย	57
	ความหมายและความสำคัญของการวาดลายเส้น	57
	จุดมุ่งหมายของกิจกรรมเส้นและความเข้าใจเกี่ยวกับเส้น	58
	องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพของเด็กปฐมวัย	65
	กิจกรรมวาดลายเส้นสำหรับเด็กปฐมวัย	65
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพลายเส้นของเด็กปฐมวัย	67
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	71
	การกำหนดประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง	71
	เครื่องมือที่ใช้การศึกษาค้นคว้า	71
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	77
	วิธีดำเนินการทดลอง	77
	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	78
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	80
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	80
	การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	80
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	80
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	85
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	85
	สมมติฐานในการวิจัย	85
	ขอบเขตของการวิจัย	85
	สรุปผลการวิจัย	87
	อภิปรายผล	87
	ข้อเสนอแนะ	90

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	91
ภาคผนวก	97
ภาคผนวก ก	98
ภาคผนวก ข	107
ภาคผนวก ค	114
ประวัติย่อผู้วิจัย	115

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	กิจกรรมประจำวัน	51
2	ตารางแสดงรายละเอียดของภาพเขียนกับอายุ	68
3	แสดงวัน เวลาและกิจกรรมที่ทำการทดลอง	78
4	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนโดยรวมแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและ หลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น	81
5	ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นของ แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ จำแนกรายด้าน	81
6	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการ จัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น จำแนกรายด้าน	83

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กอบแนวคิดในการศึกษา	5
2 พัฒนาการความคิดสร้างสรรค์จากชั้นอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยใช้แบบทดสอบ The Ask and Guess Test	28
3 วิธีขีดเขียน 2 – 4 ขวบ : วัยเริ่มต้นของการแสดงออกเฉพาะตัว	34
4 วัยเริ่มสร้างมโนทัศน์ (The Preschematic Stage) ระหว่างอายุ 4 – 7 ขวบ : วัยส่อว่าเริ่มมีการพยายามสื่อความหมายกับสิ่งที่ตนวาด	35
5 แสดงร่องรอยขีดเขียนขั้นพื้นฐาน	37
6 รถไฟ.....	54
7 กิจกรรมการนับเลขโดยวิธีประดิษฐ์กระดาษ	54
8 กิจกรรมสร้างสรรค์จากการฉีกกระดาษ	55
9 แสดงการเกิดของเส้น	59
10 แสดงขอบเขตของที่ว่าง สิ่งของ รูปทรง น้ำหนัก และสี	60
11 แสดงขอบเขตของกลุ่ม สิ่งของและรูปทรง	60
12 ชนิดของเส้น	61
13 ลักษณะของเส้น	62
14 แสดงทิศทางของเส้น	63
15 แสดงเส้นโครงสร้าง	64
16 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ (TCT – DP)	73

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วิวัฒนาการความเป็นมาของมนุษย์ นับตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ได้เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า มนุษย์ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์พัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นได้ ซึ่งผลผลิตจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ได้ปรากฏอยู่ในรูปแบบ และทุกสถานการณ์ไม่ว่าจะเป็นงานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง ธุรกิจ สังคมการแพทย์ ศิลปวัฒนธรรม และการศึกษา ความคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นความสามารถสูงสุดของมนุษย์ที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาตนเอง และสังคมให้ดำรงอยู่ และเจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมา การศึกษาค้นคว้าและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้เกิดขึ้นมาก โดยเฉพาะประเทศที่เจริญทางโลกตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ และก็เป็นที่ตระหนักชัดว่าประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา ดังเช่น ประเทศไทยเองได้เล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพ ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อรับมือกับปัญหาอุปสรรคที่ต้องเผชิญอยู่ทั้งในปัจจุบันและอนาคตของชาติเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นในศตวรรษใหม่ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. 2545) เช่น ฉะนั้น การพัฒนาคุณภาพของประชากร จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาประเทศ ซึ่งการศึกษามีส่วนสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพประชากร ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาท ตอนหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งทรงพระราชทานแก่ครูใหญ่และนักเรียน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความว่า "การศึกษาเป็นเครื่องพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทักษะคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่มีคุณภาพ จำเป็นต้องมีลักษณะประการหนึ่งคือ มีความคิดสร้างสรรค์" (กรมวิชาการ. 2534)

ด้วยความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ จึงมีการพัฒนาความสามารถในความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการจัดการศึกษา โดยกำหนดให้ความคิดสร้างสรรค์เป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2549 – 2549 และเป็นเงื่อนไขของการจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 (2) ระบุให้สถานศึกษาจะต้องฝึกกระบวนการคิดให้กับผู้เรียน คำว่า กระบวนการคิด ได้แก่ การคิดสร้างสรรค์ การคิดไตร่ตรอง การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (สมศักดิ์ ภูวิภาดาพรรณ. 2537 : 1) อีกทั้งเป็นจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (ชาติ แจ่มนุช. 2545) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องค้นคว้าหาแนวทางพัฒนาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นบุคคลผู้มีความคิดสร้างสรรค์ และด้วยการเน้นถึงคุณภาพที่สำคัญด้านความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ดังกล่าว จึงได้มีการศึกษาค้นคว้ากันมาก และสามารถสรุปเกี่ยวกับความเชื่อแนวคิดในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ ซึ่ง ประเวศ วิณปราวณ (2541 : 66 – 67 ; อ้างอิงจาก Gale. 1961) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวคนทุกคนและสามารถส่งเสริมคุณลักษณะนี้ให้พัฒนาสูงขึ้น ได้ สอดคล้องกับสตอร์ม (Storm. 1963) ซึ่งกล่าวว่าทุกคนมีลักษณะทางความคิดสร้างสรรค์และอาจจะแตกต่างกันในระดับของความมากน้อย และทอแรนซ์ (Torrance. 1965) ได้ให้การสนับสนุนว่าความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยการสอน ฝึกฝน ปฏิบัติให้ถูกวิธี และยังเสนอว่า ควรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัยได้เท่าใด ก็ยิ่งจะเป็นผลดีมากกว่านั้น โดยเฉพาะในช่วงก่อนวัยเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ

สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2544 : 149) กล่าวถึงเด็กปฐมวัย ว่าเป็นวัยที่อยู่ในช่วงอายุแรกเกิดจนถึง 8 ปี เป็นระยะสำคัญที่สุดของการพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และบุคลิกภาพเป็นวัยที่เรียกว่าช่วงพลังแห่งการเจริญเติบโต อ่องงามสำหรับชีวิตและเป็นระยะที่เด็กมีจินตนาการสูง ศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ กำลังพัฒนา จึงนับเป็นการเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเท่ากับเป็นการวางรากฐานที่มั่นคง สำหรับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในวัยต่อมา (เยาวพา เดชะคุปต์. 2542 : 86) แต่ถ้ามิได้รับการช่วยเหลือส่งเสริมด้วยวิธีการที่ถูกต้องในช่วงเวลาที่เหมาะสมแล้วจึงเป็นการยากต่อการฝึกภายหลัง ดังนั้นการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและเอื้อต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จึงมีความสำคัญยิ่ง (ประสาธ อิศรปริดา. 2520 : 16 ; อ้างอิงจาก Piaget.n.d.) และในทางตรงกันข้ามหากเด็กถูกจำกัด ควบคุม การคิดและการกระทำเด็กจะเกิดความรู้สึกอาย และไม่กล้าที่จะคิดและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งจะมีผลเสีย ต่อพัฒนาการในขั้นต่อไป

ข้อความดังที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่าผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของเด็ก คือ ครู และผู้ใกล้ชิดเด็กทุกคน ซึ่งทุกคนควรให้ความเอาใจใส่ส่งเสริมและสนับสนุนอย่างถูกวิธีตั้งแต่เริ่มแรก จะทำให้เด็กสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เจริญถึงขีดสูงสุดได้เช่นนั้น ดังที่อ้างอิงจาก (ไซติ เพชรชื่น. 2522 : 95 ; อ้างอิงจาก Smith. 1966) กล่าวว่ามีอุปสรรคสำคัญหลายประการที่เกี่ยวกับการสอนอย่างสร้างสรรค์ อาทิ การขาดสติปัญญา การเจริญรอยตามแบบอย่างวิธีการสอนอย่างดั้งเดิมเกินไป มีการวางแผนการสอนสูงเกินไปเหล่านี้ เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้นครูหรือผู้ปกครองควรจะได้เลือกสิ่งทีเด็กชอบ และสนใจมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และจากการศึกษาวิจัยงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า มีการจัดกิจกรรมและประสบการณ์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์หลายวิธี เช่น จากผลการวิจัยของ สดใจ ชนะกุล (2538 : 66 – 75) พบว่า การจัดกิจกรรมวาดภาพนอกชั้นเรียน ทำให้เด็กปฐมวัยมีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น วารุณี นวลจันทร์ (2539 : 78 – 87) พบว่า การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบต่อเติมผลงานส่งผลให้เด็กปฐมวัย มีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นได้ ธูปทอง ศรีทองท้วม (2538 : 71 – 79) ได้ พบว่า การจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ โดยการใช้ กิจกรรมทักษะดนตรี สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยสูงขึ้น และกนิษฐา ซูพันธ์ (2542 : 52 – 54) พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางการสอนภาษาธรรมชาติ โดยใช้แกนนำในหน่วยการเรียนการสอนสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยสูงขึ้นได้ เช่นกัน ซึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กปฐมวัย สามารถทำได้หลายวิธี อาทิ เช่น ใช้แบบฝึกความคิดสร้างสรรค์ ใช้แบบฝึกวาดภาพ การให้เด็กฟังนิทาน การตั้งคำถามให้เด็กคิดหาคำตอบหลาย ๆ ทาง การให้เด็กเล่น สร้างสรรค์ และการให้เด็กทำกิจกรรมศิลปะ เป็นต้น ซึ่งหลักการสำคัญของวิธีการเหล่านี้คือ การเปิดโอกาสให้เด็กได้คิด จินตนาการ แสดงความรู้สึกและแสดงออกตามความคิดจินตนาการนั้น ๆ (อารี พันธุ์มณี. 2527 : 113, 141 – 171) ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545 : 34) กล่าวว่า การสอนเด็กควรได้ฝึกหัดการคิด การแก้ปัญหา การจินตนาการ และการสร้างสรรค์ผลงานตาม ศักยภาพแห่งวัยเนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้ล้วนแต่ส่งผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กทั้งสิ้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และเอื้อต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จึงมีความสำคัญยิ่ง

กิจกรรมศิลปะมีบทบาทที่เด่นชัดในการสร้างเสริมจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ซึ่งมีลักษณะการจัดกิจกรรมที่หลากหลายดังนี้ กิจกรรมวาดเส้นและระบายสี (Drawing and Painting) กิจกรรมศิลปะด้วยสีธรรมชาติ (Natural Color) กิจกรรมภาพพิมพ์ (Print Marking) กิจกรรมประติมากรรม (Sculpture) กิจกรรมกระดาษ (Papers) กิจกรรมประดิษฐ์ตกแต่ง (Crafts) และกิจกรรมการจัดนิทรรศการ

(Exhibition) (สัตยา สายเชื้อ. 2541 : 43) จากกิจกรรมศิลปะเหล่านี้ กิจกรรมการวาดเส้นระบายสี เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งในการจัดกิจกรรมจะมีกิจกรรมวาดรูปประกอบอยู่ด้วยแล้ว ถ้าได้นำการวาดภาพลายเส้นเข้ามาช่วยส่งเสริม และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กอีกทางหนึ่ง จะเป็นผลดียิ่งขึ้น เนื่องจากการวาดภาพ โดยใช้เส้นเป็นพื้นฐานที่มีการปฏิบัติการเล่น นับเป็นกิจกรรมศิลปะในอีกรูปแบบหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้สังเกต สำรวจค้นคว้าและเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ความคิด จินตนาการของตนอย่างอิสระมีความคิดหลากหลายโดยเส้นจะเป็นตัวกำหนดขอบเขตของภาพที่เป็นรูปร่าง รูปทรง พร้อมทั้งแสดงทิศทาง การเคลื่อนไหว และสร้างอารมณ์ให้ภาพด้วย เด็กจะวาดสิ่งที่พบเห็น จินตนาการและถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด รูปแบบและความหมายของภาพจะแตกต่างกันตามระดับวุฒิภาวะและประสบการณ์ของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับ โลเวนเฟลด์ (ลัดดา ลีตระกูล. 2531 : 16 ; อ้างอิงจาก Lowenfeld. 1970 : 89 – 144) ได้ศึกษาการวาดภาพของเด็กวัย 4 – 7 ปี พบว่า เด็กวัยนี้มีทักษะการวาดภาพที่เกิดจากการใช้เส้นและรูปทรงเรขาคณิตออกมาในรูปแบบสัญลักษณ์ที่ตนสร้างขึ้นมา แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับและสะสมมาด้วย ซึ่งความคิดทั้งหมดย่อมมีความหมายสำหรับเด็ก (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 19)

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น เป็นการฝึกให้เด็กได้ใช้ทักษะของกล้ามเนื้อใหญ่-เล็ก ประสานสัมพันธ์ระหว่างตากับมือและความคิดของตนจากการเรียนรู้ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมมาใช้ในการวาดภาพ สร้างภาพและต่อเติมภาพต่อจากชิ้นงานสร้างสรรค์ของกิจกรรมศิลปะอื่น ๆ เข้ามาผสมผสานกัน เป็นงานศิลปะในอีกรูปแบบหนึ่งโดยใช้เส้นต่าง ๆ เป็นตัวกำหนดนำมาประกอบเป็นรูปร่างตามความคิดริเริ่มและจินตนาการของเด็ก ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยการชักกล้ามเนื้อยืดเขยิบ ส่งผลไปสู่การควบคุมการทำงานในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ด้านอารมณ์เกิด ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในการวาดภาพระบายสีส่งผลให้สุขภาพจิตดี และพฤติกรรมด้านการเรียนรู้ การใช้วัสดุอุปกรณ์และเทคนิคต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน เกิดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น ดังนั้น ถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนและพัฒนาที่ดี เด็กจะพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาของตนโดยแสดงออกทางการวาดภาพได้ (บุญไท เจริญผล. 2533 : 2) ซึ่งผลจากกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมลายเส้นสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กได้อีกทางหนึ่ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น เป็นกิจกรรมของเด็กปฐมวัยในการพัฒนาอันจะเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้แก่ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัย ได้นำกิจกรรมไปจัดเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัยว่า ผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้มากน้อยเพียงใด โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของปฐมวัย โดยกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น
2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์รายด้านของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ต่อเติมด้วยลายเส้น เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการวาดภาพลายเส้นของเด็ก ปฐมวัย อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการแสดงออกของเด็กให้แก่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัย ได้ใช้เป็นแนวทางในการเลือกจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการและความสนใจของเด็กในแต่ละวัย อย่างเหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้การวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชาย - หญิง อายุระหว่าง 5 - 6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนพระแม่มาลีสาทร กรุงเทพฯ สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาเอกชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชาย - หญิง อายุระหว่าง 5 - 6 ปี จำนวน 15 คน กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนพระแม่มาลีสาทร กรุงเทพฯ สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลากมา 1 ห้องเรียน จากจำนวน 6 ห้องเรียน จากนั้นผู้วิจัยนำนักเรียนห้องที่จับฉลากได้ดังกล่าวมา จับฉลากอีกครั้งหนึ่งได้จำนวนนักเรียน 15 คน

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

การทดลองครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ทำการทดลองเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน (วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์) วันละประมาณ 40 นาที กลุ่มตัวอย่างได้รับการทดลองทั้งสิ้น 24 ครั้ง ช่วงเวลากิจกรรมสร้างสรรค์

✓ ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น
 - กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น
2. ตัวแปรตาม
 - ความคิดสร้างสรรค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กนักเรียนทั้งชาย - หญิงอายุระหว่าง 5 - 6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น อนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนพระแม่มาลีสาทร กรุงเทพฯ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

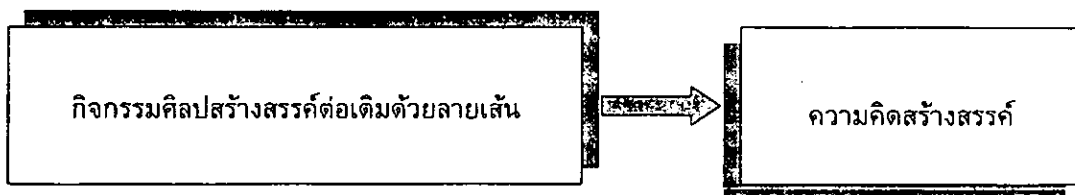
2. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของเด็กปฐมวัยในการผสมผสานความรู้จินตนาการ และประสบการณ์ที่มีอยู่ มาใช้ในการคิดและดัดแปลงสิ่งแปลกใหม่ที่ต่างไปจากแบบเดิมได้ ตามความเหมาะสม สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยการวาดภาพของเจเลน และเออร์บัน (Jellen & Urban) ประกอบด้วย 14 ด้าน ดังนี้ ด้านการต่อเติม (Cn) ด้านความสมบูรณ์ (Cm) ด้านภาพที่สร้างขึ้นใหม่ (Ne) ด้านการเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น (Cl) ด้านการต่อเนื้อที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราว (Ch)

ด้านการข้ามเส้นกันเขต (Bfd) ด้านการข้ามเส้นกันเขตอย่างอิสระ (Bfi) ด้านภาพเปอร์สเปกทีฟ (Pe) ด้านอารมณ์ขัน (Hu) ด้านความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย A(Uca) ด้านความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ ภาพนามธรรม จิตนาการ นวนิยาย B(Ucb) ด้านความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์เป็นรูปทรงที่รวมกัน C (Ucc) ด้านความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดประหรือรูปทรง D(Ucd) และ ด้านความเร็ว (Sp)

3. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ คือ แบบทดสอบที่พัฒนามาจากทฤษฎีกระบวนการคิด (Mental Domain Theories) ของสไตเนอร์ (Steiner) มาเป็นแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ โดยการวาดภาพของเจเลนและเออร์บัน (Jellen and Urban) ซึ่งมี 14 เกณฑ์ในการวัด ได้แก่ การต่อเติม ความสมบูรณ์ ภาพที่สร้างขึ้นใหม่ การเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น การต่อเนื่องที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราว การข้ามเส้นกันเขต การเส้นกันเขตอย่างอิสระ ภาพเปอร์สเปกทีฟ อารมณ์ขัน ความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย ความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ ภาพนามธรรม จิตนาการ นวนิยาย ความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์เป็นรูปทรงที่รวมกัน ความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดประหรือรูปทรง ความเร็ว

4. กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น หมายถึง การจัดประสบการณ์ศิลปะให้กับเด็กปฐมวัย ได้ใช้ทักษะของการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ - เล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ และความคิดของตนจากการเรียนรู้ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม มาใช้ในการวาดภาพและต่อเติมภาพ ประกอบจากการผสมผสานงานศิลปะชิ้นอื่นเข้าด้วยกัน ซึ่งได้แก่ การวาดภาพ ระบายสี การเล่นกับสีน้ำ การตัดปะกระดาษ การพิมพ์ภาพ การปั้น การพับ การประดิษฐ์ ต่อจากนั้นนำชิ้นงานที่ทำเสร็จมาตกแต่งต่อเติมด้วยการวาดภาพลายเส้นโดยเด็กใช้เส้นพื้นฐานในการวาดภาพประกอบเป็นรูปร่างขึ้นตามความคิดริเริ่ม และจินตนาการของเด็กมาประยุกต์ไม่ซ้ำแบบใคร เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เกิดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งในการต่อเติมแต่ละครั้ง เด็กต้องอธิบายผลงานของตนเองทุกชิ้นที่ทำในกิจกรรมให้ครูฟัง

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

สมมติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยหลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นแล้วจะมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์แตกต่างจากก่อนจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นและกำหนดสมมติฐานเฉพาะดังนี้

1. เด็กปฐมวัยหลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นแล้วจะมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางความคิดสร้างสรรค์ โดยรวมแตกต่างจากก่อนการจัดกิจกรรม
2. เด็กปฐมวัยหลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นแล้วจะมีการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางความคิดสร้างสรรค์แตกต่างจากก่อนการจัดกิจกรรม จำแนกรายด้าน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำแนกได้ ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

- 1.1 ความหมายและความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์
- 1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์
- 1.3 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์
- 1.4 การส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
- 1.5 คุณค่าของการแสดงออกด้านความคิดสร้างสรรค์
- 1.6 อุปสรรคของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
- 1.7 บทบาทของครูในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
- 1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

- 2.1 ความหมายของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เด็กปฐมวัย
- 2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
- 2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัย
- 2.4 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
- 2.5 แนวการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย
- 2.6 การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
- 2.7 บทบาทและหน้าที่ของครูในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพลายเส้นของเด็กปฐมวัย

- 3.1 ความหมายและความสำคัญของการวาดภาพลายเส้น
- 3.2 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมเส้นและความเข้าใจเกี่ยวกับเส้น
- 3.3 องค์ประกอบเกี่ยวข้องกับการวาดภาพลายเส้นของเด็กปฐมวัย
- 3.4 กิจกรรมวาดภาพลายเส้นเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย
- 3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพลายเส้นของเด็กปฐมวัย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

1.1 ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นศักยภาพทางสมองที่มีอยู่ในทุก ๆ คน และเป็นสิ่งที่มีส่วนช่วยให้เกิดอารยธรรมต่าง ๆ ขึ้นในสังคมมนุษย์ ทำให้เกิดการค้นพบ การประดิษฐ์อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีมากมายที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับเรา การศึกษาค้นคว้าเรื่องความคิดสร้างสรรค์นั้นได้กระทำกันอย่างแพร่หลายในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่กิลฟอร์ดได้พัฒนาทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาขึ้นมา ซึ่งมีผู้ให้นิยามของความคิดสร้างสรรค์ในหลายแง่หลายมุมด้วยกัน ดังนี้

กิลฟอร์ด (Guilford) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่าเป็นความสามารถทางสมองที่จะคิดได้หลายทิศทาง (Divergent thinking) ซึ่งประกอบด้วยความคล่องตัวในการคิด (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความคิดไม่ซ้ำแบบ (Originality) และความคิดแตกต่าง (Elaboration) (อ้างอิงจาก Lugo & Hershey. 1979)

ทอร์เรนซ์ (Torrance. 1969) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่มีขอบเขตจำกัด บุคคลสามารถมีความคิดสร้างสรรค์ในหลาย ๆ แบบ ผลของความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นนั้นมีมากมายไม่จำกัด

เฮมโมวิทซ์ (Haimowitz. 1973) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า ความสามารถที่จะประดิษฐ์หรือคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ หรือจัดองค์ประกอบแบบที่ไม่มีใครจัดมาก่อน ในวิถีทางที่ทำให้เกิดสิ่งประดิษฐ์หรือแนวคิดที่มีคุณค่าและมีความงาม

เวสคอต และสมิท (ทิวัดท์ นกบิน. 2542 : 9 ; อ้างอิงจาก Westcott & Smith. 1967 : 2) อธิบายความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นขบวนการทางสมองที่รวมการดึงเอาประสบการณ์เดิมของแต่ละคนออกมาแล้วนำมาจัดให้อยู่ในรูปแบบใหม่ การจัดรูปแบบของความคิดนี้ เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่ระดับโลก

วอลเลซ และ โคนแกน (เยาพา เดเซคูปต์. 2542 : 48 ; อ้างอิงจาก Wallach & Kogan. 1965 : 13 – 20) เชื่อว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึงความคิดโยงสัมพันธ์ คนที่มีความคิดสร้างสรรค์คือ คนที่สามารถคิดอะไรได้อย่างสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ เช่น เมื่อเห็นคำว่าปากกาก็นึกถึง กระดาษ ดินสอ ขวดหมึก ไม้เท้า แก้วน้ำ สมุดบันทึก ฯลฯ ยิ่งคิดได้มากเท่าไร ยิ่งแสดงถึงศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์มากเท่านั้น

เดรฟตาล (พรมารินทร์ สุทธิจิตตะ. 2529 : 10 ; อ้างอิงจาก Drevdahl. 1964) อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของบุคคล ในการคิดสร้างสรรค์ผลผลิตแปลกใหม่ ซึ่งไม่เป็นที่รู้จักมาก่อน ผลผลิตนี้อาจจะเกิดจากการรวบรวมเอาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากประสบการณ์ใหม่ ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่มีสมบูรณ์อย่างแท้จริง อาจออกมาในรูปแบบของผลผลิตทางศิลปะ วรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือเป็นเพียงกระบวนการหรือวิธีการเท่านั้น

วิจิตร วรุตบางกูร (2520 : 39) ได้รวบรวมสรุปความคิดเห็นของนักจิตวิทยาคนอื่น ๆ แล้วให้คำจำกัดความว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นจินตนาการประยุกต์ (Applied Imagination) ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหายุ่งยาก เป็นการรวบรวมจินตนาการจากสิ่งเร้าที่เราารู้แล้วให้เป็นสิ่งที่มีประโยชน์

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523 : 4) ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์คือ ความสามารถของบุคคลในการแก้ปัญหาอย่างลึกซึ้งนอกเหนือไปจากลำดับขั้นของการคิดอย่างปกติเป็นลักษณะภายในของบุคคลที่จะคิดหลายแง่หลายมุมประสมประสานกันจนได้ผลผลิตใหม่ที่ต้องการสมบูรณ์

มุสตี กุฏอินทร์ (2531) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า เป็นความสามารถในการคิดสิ่งแปลกใหม่เป็นความสามารถที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแ่งมุม และเป็นกระบวนการใช้ความคิดหลายทิศทาง ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จในการคิดแก้ปัญหา

ดิลก ดิลกานนท์ (2534 : 40) ได้กล่าวถึงแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ TCT – DP (The Test for Creative Thinking Drawing Production) ของเจเลนและเออร์บัน (Jellen and Urban. 1984) ซึ่งสร้างตามคำนิยามว่า “ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดอย่างมีสาระ (Productive Thinking) ในเชิงนวัตกรรม จินตนาการ และความคิดอ่อนกนัย ซึ่งรวมถึงความคิดคล่อง (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความคิดริเริ่ม (Originality) และความละเอียดประณีต (Elaboration) ความกล้าเสี่ยง (Risk – Taking) และอารมณ์ขัน

(Humor)"

อาวี พันธุ์มณี (2537 : 9) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะ
 อเนกนัย (Divergent Thinking) อันนำไปสู่การค้นพบสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ด้วยการคิดดัดแปลงปรุงแต่งจาก
 ความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์คิดค้นพบสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการคิด
 ทฤษฎีหลักการได้สำเร็จ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้นั้นมิใช่เพียงแต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้ สิ่งที่เป็นเหตุ
 เป็นผลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ความคิดจินตนาการก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะก่อให้เกิดความแปลกใหม่
 แต่ต้องควบคู่ไปกับความพยายามที่จะสร้างความคิดค้น หรือจินตนาการประยุกต์จึงจะทำให้เกิดผลงานจาก
 ความคิดสร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับกรมการฝึกหัดครู (2522 : 10) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็น
 ลักษณะความคิดอเนกนัยหรือความคิดหลายทิศทางที่จะนำไปสู่กระบวนการคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมทั้ง
 การคิดและการค้นพบวิธีการแก้ปัญหาใหม่ ตลอดจนความสำเร็จในการคิดค้นพบทฤษฎีต่าง ๆ อันก่อให้เกิด
 การเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

จากแนวคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะสรุปความหมายของ
 ความคิดสร้างสรรค์ได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของแต่ละบุคคลในการผสมผสานความรู้และ
 ประสบการณ์ที่มีอยู่เพื่อการแก้ปัญหาคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ด้วยวิธีการที่แปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบเดิม ซึ่งอาจอยู่ในรูป
 ของขบวนการคิดผลผลิตหรือพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา ซึ่งความสามารถด้านนี้มีอยู่ในตัวบุคคลของแต่ละ
 คนในระดับที่ต่างกันและสามารถพัฒนาขึ้นได้ด้วยการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม ดังนั้น ความคิด
 สร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมและพัฒนาให้กับเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นแห่งการเรียนรู้

1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

กระบวนการคิดสร้างสรรค์ เป็นวิธีการคิดหรือกระบวนการทำงานของสมองอย่างเป็นขั้นตอน
 ทอร์แรนซ์ (อาวี รังสินันท์. 2527 : 5 – 7 ; อ้างอิงจาก Torrance & Myers. 1972) ได้แบ่งขั้นตอนของ
 กระบวนการความคิดสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการคิดสร้างสรรค์เป็นวิธีการคิดอย่างเป็น
 ขั้นตอน เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมาย โดยเริ่มต้นจากความสับสนวุ่นวาย หรือมีปัญหาเกิดขึ้น จากนั้นรวบรวม
 ข้อมูลที่มีอยู่เกิดความคิดกระจ่าง นำไปทดลองใช้ปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้ในขั้นสุดท้าย ความคิดขั้นสุดท้าย
 ของแต่ละบุคคล อาจแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการฝึกฝน ความคิดสร้างสรรค์จึงมีทฤษฎีที่เป็น
 แนวคิดที่เกิดจากกระบวนการและการทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หลายทฤษฎี แต่การศึกษาครั้งนี้ได้ยึด
 ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา (Structure of Intellect Model) ของกิลฟอร์ด (Guilford. 1967 : 60 – 64)
 และทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ที่ผู้วิจัยนำเสนอมีด้วยกัน 4 ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1.2.1 ทฤษฎีโครงสร้างสามมิติของสมรรถภาพสมองของกิลฟอร์ด (Guilford)

นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้ทำการวิจัยขยายทฤษฎีตัวประกอบพหุคูณของเทอร์สโตน (Thurstone) โดย
 รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในด้านสติปัญญา นำมาวิเคราะห์หาองค์ประกอบ ได้เสนอโครงสร้างและ
 องค์ประกอบของกิจกรรมทางสมองให้เห็นชัดเจนและเข้าใจเป็นโครงหุ่นรูปสามมิติ (พจน์ สะเพียรชัย.

2516 : 1 – 3)

เมื่อรวบรวมทั้งสามมิติประกอบกัน ทำให้โครงสร้างทางสติปัญญาประกอบด้วย $5 \times 4 \times 6$
 รวม 120 หน่วยลูกบาศก์ ต่อมาในปี 1977 กิลฟอร์ด (Guilford) ได้เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม มิติด้านเนื้อหา ใน
 ส่วนของภาพออกเป็นภาพที่รับรู้ทางสายตา (Visual) และเสียงที่รับรู้ทางหู (Auditory) จึงทำให้มิติด้านเนื้อหา
 นี้เพิ่มขึ้นเป็น 5 ลักษณะ และโครงสร้างทางสติปัญญาก็เพิ่มขึ้นเป็น $5 \times 5 \times 6$ รวม 150 หน่วยลูกบาศก์ และ
 ในปี 1988 กิลฟอร์ด (Guilford) ก็ได้เสนอเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในด้านกระบวนการคิดเพิ่มขึ้นอีก โดย

ขยายองค์ประกอบด้านความจำ (Memory) ออกเป็นความยาวในระยะยาว (Memory Retention) และความจำในระยะสั้น (Memory Recording) จึงทำให้โครงสร้างทางสติปัญญาเปลี่ยนเป็น $6 \times 5 \times 6$ รวม 180 ลูกบาศก์ (ดิลก ดิลกานนท์. 2534 : 14 – 15 ; อ้างอิงจาก Guilford. 1988)

กิลฟอร์ด ได้แบ่งสมรรถภาพทางสมองออกเป็น 3 มิติ คือ วิธีการคิด (Operation) เนื้อหา (Content) และผลของการคิด (Product)

มิติที่ 1 เนื้อหา (Content) หมายถึง มิติเนื้อหาข้อมูล หรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อในการคิด สมองจะรับสิ่งเหล่านี้เข้าไปคิดแบ่งเป็น การมองเห็น (Visual) การได้ยิน (Auditory) สัญลักษณ์ (Symbolic) ภาษา (Semantic) และพฤติกรรม (Behavioral) สำหรับเนื้อหาสำหรับพฤติกรรมนี้ กิลฟอร์ดได้เพิ่มเข้ามาในแบบจำลองโดยใช้หลักเหตุและผล ความสามารถทางสติปัญญาทางสังคม (Social Intelligence) ทั้งนี้เพื่อจะได้อธิบายทฤษฎีให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีรายละเอียด ดังนี้

1. การมองเห็น หมายถึง สิ่งเร้าที่มีรูปแบบที่แน่นอน และสามารถรับรู้ด้วยสายตา เช่น การมองเห็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ
2. การได้ยิน หมายถึง สิ่งเร้าที่เป็นเสียงที่สัมผัสได้ทางหู เช่น เสียงคุยกัน เสียงจากเครื่องดนตรี ฯลฯ
3. สัญลักษณ์ หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่อยู่ในรูปเครื่องหมายต่าง ๆ เช่น ตัวอักษร ตัวเลข ตัวโน้ตดนตรี รวมถึงสัญญาณต่าง ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ด้วย
4. ภาษา หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่อยู่ในรูปถ้อยคำที่มีความหมายต่าง ๆ ซึ่งสามารถใช้ติดต่อสื่อสารกันได้ แต่บางอย่างก็ไม่ได้อยู่ในรูปถ้อยคำ เช่น ภาษาใบไม้ที่ใช้แทนคำพูด
5. พฤติกรรม หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้องกับกิริยาอาการของบุคคล อันเกิดจากความตั้งใจ การรับรู้ ความคิด ความปรารถนา ความรู้สึก อารมณ์และการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล

มิติที่ 2 วิธีการคิด (Operation) หมายถึง การปฏิบัติงานทางสติปัญญา หรือกระบวนการคิดแบบต่าง ๆ กระบวนการคิดนี้จะเกิดขึ้นตามลำดับ จากง่ายไปยากดังนี้ การรู้และการเข้าใจ (Cognition) การบันทึกความจำ (Memory Recording) การเก็บรักษาความจำ (Memory Retention) การคิดแบบอเนกนัย (Divergent Product) และการประเมินค่า (Evaluation)

1. การรู้จักและการเข้าใจ หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลที่จะรู้จักและมีความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ และสามารถบอกได้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร เช่น เมื่อเห็นตัวเลข 3 ก็บอกได้ว่าเป็นสามและ 3 เป็นเลขโดดอันดับสองารามิก รวมทั้งการรู้จักและเข้าใจสิ่งที่แปลกได้ เช่น เมื่อเห็นแมวก็สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นภาพแมวได้
2. การบันทึกความจำ หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการเก็บสะสมความรู้หรือข้อมูลต่าง ๆ หลังจากที่ได้สัมผัส และสามารถระลึกออกมาได้ เช่น จงบอกเหตุการณ์ที่หวาดเสียวที่สุดที่เคยพบ
3. การเก็บรักษาความจำ หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ ที่จะจำสิ่งที่ผ่านเข้ามาได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เช่น สถานศึกษาในระดับชั้นต่าง ๆ
4. การคิดอเนกนัย หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ได้ โดยไม่จำกัดจำนวนจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ และข้อมูลที่สร้างขึ้นใหม่นี้จะมีส่วนของสิ่งเร้าเดิมรวมอยู่ด้วย เช่น ให้นับถ้อยคำที่ขึ้นต้นด้วย พ และลงท้ายด้วย ม มาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ก็สามารถบอกได้ว่า พุ่ม พรหม พรหม พร้อม ฯลฯ หรือสามารถที่จะตอบสนองสิ่งเร้าได้หลายแง่หลายมุมแตกต่างกันออกไป เช่น

ให้บอกประโยชน์ของผ้าขาวม้ามาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ถ้าตอบได้มากและมีเหตุผลถือว่ามีความคิด
อ่อนกนัย

5. การคิดอ่อนกนัย หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลที่สามารถสรุปหรือตัดสินใจ
ข้อมูลที่ดีที่สุดและถูกต้องที่สุด จากข้อมูลที่กำหนดให้บอกจำนวนถัดไปของ 3 5 8 12 ... คือจำนวนใด ก็
สามารถบอกได้ว่า คือ 16

6. การประเมินค่า หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลที่สามารถหาเกณฑ์ที่
สมเหตุสมผลจากข้อมูลที่กำหนดให้ได้ และสามารถลงสรุปได้ว่า ข้อมูลอื่นใดบ้างที่มีลักษณะสอดคล้องกับ
เกณฑ์ที่ตั้งขึ้น เช่น ให้บอกว่า MMNONR มีลักษณะการจัดเรียงเหมือน FFGGHK ก็สามารถบอกได้ว่า
ไม่เหมือนกัน

มิติที่ 3 ผลของการคิด (Products) หมายถึง ผลของกระบวนการจัดกระทำของวิธีการคิดกับ
ข้อมูลจากเนื้อหา ผลการคิดจะออกมาในรูปลักษณะต่าง ๆ ดังนี้คือ หน่วย (Units) กลุ่ม (Classes) ความ
สัมพันธ์ (Relations) ระบบ (Systems) การแปลงรูป (Transformations) และการประยุกต์ (Implications)

1. หน่วย หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะหรือมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งแตกต่างไป
จากสิ่งอื่น ๆ เช่น เสือ ปลา คางคก ตะขาบ ฯลฯ

2. กลุ่ม หมายถึง กลุ่มของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีคุณสมบัติหรือลักษณะบางประการร่วมกัน
เช่น เสือ ช้าง ลิง กระต่าย กวาง จัดเป็นกลุ่มเดียวกันเพราะต่างก็เป็นสัตว์ป่า

3. ความสัมพันธ์ หมายถึง การเชื่อมโยงของผลการคิดแบบต่าง ๆ สองกลุ่มเข้าด้วยกันโดย
อาศัยลักษณะบางประการเป็นเกณฑ์ อาจจะอยู่ในรูปหน่วยกับหน่วย หรือกลุ่มกับกลุ่ม หรือระบบกับระบบ
เช่น กระต่ายกับป่า โต๊ะกับเก้าอี้

4. ระบบ หมายถึง การรวบรวมขึ้นเป็นองค์การหรือจัดรวมโครงสร้างเข้าด้วยกันอย่างมี
ระเบียบแบบแผนอย่างใดอย่างหนึ่งและเข้าใจระเบียบแบบแผนของสิ่งเร้า ว่าอะไรมาก่อนหลัง เช่น อนุบาล
ประถม มัธยม อุดมศึกษา เป็นระบบของการศึกษาไทย

5. การแปลงรูป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงการให้คำนิยามใหม่ การขยายความ หรือ
การจัดองค์ประกอบของข้อมูลให้มีรูปร่างแตกต่างไปจากเดิมหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลไปในทางวัตถุประสงค์
เช่น เล่นสกีว่า สามารถใช้แทนไม้ขีดไฟได้ในเวลากลางวัน

6. การประยุกต์ หมายถึง ความเข้าใจในการนำข้อมูลไปใช้ขยายความ เพื่อการพยากรณ์หรือ
คาดคะเนข้อความในเชิงตรรกศาสตร์ เช่น ก็ต่อเมื่อ เป็นตัวเชื่อมเพื่อหาเหตุผล

ในผลการคิดแบบต่าง ๆ ทั้ง 6 แบบนี้ จัดเรียงตามลำดับของความสัมพันธ์จากส่วนย่อยสุดไปสู่
ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนกว่า หรือ กล่าวคือ เรียงจากง่ายไปหายาก ซึ่งหน่วยเป็นผลการคิดพื้นฐานที่สุด และ
หน่วยจะมีส่วนเข้าไปสัมพันธ์กับ กลุ่ม สัมพันธ์ ระบบ การแปลงรูป และการประยุกต์ ได้ทั้งหมด

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีแบบโครงสร้างทางสติปัญญา นับว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาด้านความคิด
สร้างสรรค์ เพราะ กิลฟอร์ด (Guilford, 1967 : 138) อธิบายความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดอ่อนกนัย
(Divergent Thinking) คือ ความคิดหลายทิศทาง หลายแง่หลายมุม คิดได้กว้างไกล ซึ่งลักษณะความคิดนี้จะนำ
ไปสู่การประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่เพิ่มขึ้น ซึ่งจากข้อสรุปของกิลฟอร์ดนี้ทำให้มีการศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์
อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในเวลาต่อมา

1.2.2 ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ของทอร์แรนซ์

ทอร์แรนซ์ กล่าวว่า จะแสดงออกตลอดกระบวนการของความรู้สึก หรือการเห็นปัญหาการรวบรวมความคิดเพื่อตั้งเป็นข้อสมมติฐานการทดสอบและการดัดแปลงสมมติฐาน ตลอดจนวิธีการเผยแพร่ผลสรุปได้ว่า ซึ่งทฤษฎีของทอร์แรนซ์ อาจขยายความได้ว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เมื่อเห็นและเข้าใจจะรวบรวมประสบการณ์และข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อแสวงหาวิธีใหม่ ๆ เพื่อเผชิญหรือแก้ปัญหา (วิชณี ลาชโรจน์. 2520 : 27)

ทอร์แรนซ์ (Torrance. 1964 : 47) ได้กำหนดขั้นตอนของความคิดสร้างสรรค์ ออกเป็น 4 ขั้นตอน

1. ขั้นเริ่มต้น เกิดจากความรู้สึกต้องการหรือความไม่เพียงพอในสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้บุคคลเริ่มคิด เขาจะพยายามรวบรวมข้อเท็จจริง เรื่องราวและแนวคิดต่าง ๆ ที่มีอยู่เข้าด้วยกันเพื่อหาความกระจ่างในปัญหา ขั้นนี้ ผู้คิดยังไม่ทราบว่าจะผลที่จะเกิดขึ้นจะเป็นในรูปใด และอาจใช้เวลาานานจนบางครั้งจะเกิดขึ้นโดยผู้คิดไม่รู้สึกตัว

2. ขั้นครุ่นคิด ต่อจากนั้น เริ่มต้นมีระยะหนึ่งที่ควรรู้ความคิดและเรื่องราวต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้มาประสมกลมกลืนเข้าเป็นรูปร่าง ระยะนี้ผู้คิดต้องใช้ความคิดอย่างหนักแต่บางครั้งบางคราวความคิดอันนี้อาจหยุดชะงักไปเฉย ๆ เป็นเวลานาน บางครั้งก็กลับเกิดขึ้นใหม่อีก

3. ขั้นเกิดความคิด ในระยะที่กำลังครุ่นคิดนั้น บางครั้งอาจเกิดความคิดผุดขึ้นมาทันทีทันใด ผู้คิดจะมองเห็นความสัมพันธ์ของความคิดใหม่ที่ซ้ำกัน ความคิดเก่า ๆ ซึ่งมีผู้คิดมาแล้ว การมองเห็นความสัมพันธ์ในแนวความคิดใหม่จะเกิดขึ้นในทันทีทันใด ผู้คิดไม่ได้นึกฝันว่าจะเกิดขึ้นเลย

4. ขั้นปรับปรุง เมื่อเกิดความคิดใหม่แล้ว ผู้คิดจะขัดเกลาความคิดนั้นให้หมดจดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย หรือต่อเติมเสริมแต่งความคิดที่เกิดขึ้นใหม่นั้นให้รัดกุมและวิวัฒนาการก้าวหน้าต่อไป

เดวิส (กรมวิชาการ. 2535 ; อ้างอิงจาก Davis. 1983) ได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของนักจิตวิทยาที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีของความคิดสร้างสรรค์ โดยแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่ม คือ

1. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงจิตวิเคราะห์ นักจิตวิเคราะห์หลายคน เช่น ฟรอยด์ และคริส ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดของความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นผลมาจากความขัดแย้งภายในจิตใต้สำนึกระหว่างแรงขับทางเพศ (Libido) กับความรู้สึกผิดชอบทางสังคม (Social Conscience) คูไบและรัค ซึ่งเป็นนักจิตวิเคราะห์แนวใหม่ กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์นั้นเกิดขึ้นระหว่างความรู้สึกกับจิตใต้สำนึก ซึ่งอยู่ในขอบเขตของจิตส่วนที่เรียกว่า จิตก่อนสำนึก

2. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงพฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยเน้นที่ความสำคัญของการเสริมแรงการตอบสนองที่ถูกต้องกับสิ่งเร้าเฉพาะหรือสถานการณ์ นอกจากนี้ยังได้เน้นความสัมพันธ์ทางปัญญา คือ การโยงความสัมพันธ์จากสิ่งเร้าหนึ่งไปยังสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดความคิดใหม่หรือสิ่งใหม่เกิดขึ้น

3. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงมานุษยนิยม นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีแนวความคิดว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มนุษย์มีติดตัวมาแต่กำเนิด ผู้ที่สามารถนำความคิดสร้างสรรค์ออกมาใช้ได้ คือผู้ที่มีสัจการแห่งตน คือ รู้จักตนเอง พอใจตนเอง และใช้ตนเองเต็มตามศักยภาพของตน มนุษย์จะสามารถแสดงความคิดสร้างสรรค์ของตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่นั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างสภาวะหรือบรรยากาศที่เอื้ออำนวยได้กล่าวถึงบรรยากาศที่สำคัญในการสร้างสรรค์ว่าประกอบด้วยความปลอดภัยในเชิงจิตวิทยา ความมั่นคง

ของจิตใจ ความปรารถนาที่จะเล่นกับความคิด และการเปิดกว้างที่จะรับประสบการณ์ใหม่

4. ทฤษฎีอูต้า (Auta) ทฤษฎีนี้เป็นรูปแบบของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล โดยมีแนวคิดที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์นั้นมีอยู่ในมนุษย์ทุกคนและสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตามรูปแบบอูต้าประกอบด้วย

4.1 การตระหนัก (Awareness) คือ ตระหนักถึงความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อตนเอง สังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต และตระหนักถึงความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตนเองด้วย

4.2 ความเข้าใจ (Understanding) คือ มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

4.3 เทคนิควิธี (Techniques) คือ การรู้เทคนิคในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทั้งที่เป็นเทคนิคส่วนบุคคลและเทคนิคที่เป็นมาตรฐาน

4.4 การตระหนักในความจริงของสิ่งต่าง ๆ (Actualization) คือ การรู้จักหรือตระหนักในตนเอง พอใจในตนเอง และพยายามใช้ตนเองเต็มศักยภาพ รวมทั้งการเปิดกว้างรับประสบการณ์ต่าง ๆ โดยมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม การตระหนักถึงเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การผลิตผลงานด้วยตนเอง และมีความคิดที่ยืดหยุ่นเข้ากับทุกรูปแบบของชีวิต

1.2.3 ทฤษฎีของเทลเลอร์ (Tayler) ได้ให้ข้อคิดของทฤษฎีที่น่าสนใจ ผลงานของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของคนนั้นไม่จำเป็นต้องขึ้นสูงสุดเสมอไป คือไม่จำเป็นต้องคิดค้นคว้าประดิษฐ์ของใหม่ ๆ ที่ยังไม่มีผู้ใดคิดมาก่อนเลย หรือสร้างทฤษฎีที่ต้องใช้ความคิดด้านนามธรรมอย่างสูงยิ่ง แต่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของคนนั้นอาจจะเป็นขั้นใดขั้นหนึ่งใน 6 ขั้น ต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เป็นความคิดสร้างสรรค์ขั้นต้นที่สุด เป็นสิ่งธรรมดาสามัญ คือ เป็นพฤติกรรมหรือการแสดงออกของตัวอย่างอิสระ ซึ่งพฤติกรรมนั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยความคิดริเริ่มหรือทักษะแต่อย่างใด คือ เป็นแต่เพียงให้แสดงออกอย่างอิสระเท่านั้น

ขั้นที่ 2 ได้แก่งานที่ออกมาเป็นผลผลิต ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทักษะบางประการ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่ เช่น การทำกับแก้มต้องพลิกแพลงให้อร่อย เป็นต้น

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่เรียกว่า ขั้นสร้างสรรค์ คือ เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นว่าผู้กระทำได้แสดงความคิดเห็นใหม่ของเขาเอง มิได้ลอกแบบมาจากคนอื่น ถึงแม้ว่างานนั้นจะเป็นงานที่มีผู้เคยทำมาแล้วก็ตาม ก็จัดว่าเป็นงานอยู่ในขั้นริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะเป็นสิ่งที่ผู้กระทำคิดขึ้นเอง เช่น การแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน

ขั้นที่ 4 เป็นขั้นแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขั้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ โดยไม่ซ้ำแบบใคร เป็นขั้นที่ผู้กระทำได้เห็นความสามารถที่แตกต่างไปจากผู้อื่น

ขั้นที่ 5 เป็นขั้นที่สามารถปรับปรุงขั้นที่สี่ได้ดียิ่งขึ้น

ขั้นที่ 6 เป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ขั้นสูงสุด อันแสดงถึงความสามารถในการคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมขั้นสูงสุด เช่น ชาลส์ ดาร์วิน คิดทฤษฎีวิวัฒนาการขึ้น เป็นต้น

1.2.4 ทฤษฎีของวัลลัช (Wallach) ได้กล่าวว่า การจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้นั้น จะต้องมีส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นเตรียม (Preparation) เป็นระยะของการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เมื่อพบปัญหา เช่น กรณีก่อนที่อาร์คีมีดิส จะคิดหาส่วนผสมของเงินในมงกุฎทองได้สำเร็จนั้นก็ได้อาศัยเงิน ชั่งทองที่มีขนาดต่าง ๆ กัน แต่ก็ยังคิดไม่ออก

2. ขั้นฟักตัว (Incubation) เมื่อรวบรวมข้อมูลตามขั้นที่ 1 แล้ว ผู้คิดก็ยังคิดไม่ออก ได้แก่

ครุ่นคิดอยู่ ระยะนี้ผลงานยังไม่เกิดจนบางครั้งผู้คิดต้องไปทำงานอื่น

3. ขั้นคิดออก (Illumination or Insight) เป็นระยะที่คิดคำตอบออกทันทีทั้ง ๆ ที่ดูเหมือนเป็นระยะที่กำลังคิดไม่ออกอยู่ เช่น อาร์คิมิดีส คิดออกเมื่อจุ่มตัวลงในอ่างน้ำ หรือเซอร์ไอแซค นิวตัน คิดออกขณะนั่งดูผลแอปเปิลหล่น เป็นต้น

4. ขั้นพิสูจน์ (Verification) เมื่อคิดคำตอบออกแล้วก็จะพิสูจน์ทดลองซ้ำ เพื่อให้ได้ผลแน่นอนเป็นกฎเกณฑ์ต่อไป

จากทฤษฎีที่เป็นแนวคิดในการศึกษาความคิดสร้างสรรค์ที่กล่าวมาในเบื้องต้นนี้ล้วนแต่เป็นทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาและวัดความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล ซึ่งเป็นความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะคิดได้หลายทิศทาง หลายแง่หลายมุม คิดได้กว้างไกล อันจะนำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ต่อไป

1.3 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

ในการพิจารณาเรื่ององค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์นี้ ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา ซึ่ง กิลฟอร์ด (Guilford, 1967 : 62) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้อย่างซับซ้อน กว้างไกลหลายทิศทาง ประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องตัว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration) องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์นี้ตรงกับลักษณะความคิดแบบอเนกนัย (Divergent Thinking) นั่นเอง

กิลฟอร์ด (Guilford, 1969 : 145 – 151) ได้ให้รายละเอียดขององค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์แต่ละด้านไว้ ดังนี้

1. ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน แบ่งเป็น

1.1 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (Word Fluency) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำ

1.2 ความคิดคล่องแคล่วทางการโยงความสัมพันธ์ (Associational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดหาถ้อยคำที่เหมือนหรือคล้ายกันได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ภายในเวลาที่กำหนด

1.3 ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดง (Expressional Fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลีหรือประโยค และนำคำมาเรียงกันอย่างรวดเร็วเพื่อให้ได้ประโยคที่ต้องการ

1.4 ความคิดคล่องแคล่วในการคิด Ideational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดในสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด เช่น ให้คิดประโยคหนึ่งของหนังสือพิมพ์ให้ได้มากที่สุดภายในเวลาที่กำหนดให้

2. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความคิดที่แปลกใหม่ไปจากความคิดธรรมดา หรือความคิดที่แตกต่างไปจากบุคคลอื่น

3. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ประเภท หรือแบบของการคิด โดยแบ่งออกเป็น

3.1 ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดได้หลายทางอย่างอิสระ คนที่มีความคิดยืดหยุ่นในด้านนี้จะคิดประโยคหนึ่งของหนังสือพิมพ์ว่ามีอะไรบ้าง ได้หลายทิศทาง ในขณะที่คนซึ่งไม่มีความคิดยืดหยุ่นจะคิดได้เพียงทิศทางเดียว

3.2 ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง (Adepture Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการดัดแปลงความรู้หรือประสบการณ์ให้เกิดประโยชน์หลาย ๆ ด้าน ซึ่งมีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา คนที่มีความคิดยืดหยุ่น จะคิดได้ไม่ซ้ำกัน

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความคิดเกี่ยวกับรายละเอียดที่ใช้ในการตกแต่ง เพื่อให้ความคิดริเริ่มนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ต่อมา กิลฟอร์ด และ ฮอฟเฟอร์ (Guilford and Hoepfner. 1971 : 125 – 143) ได้ศึกษาถึงองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์เพิ่มเติม และพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ต้องมียุคประกอบอย่างน้อย 10 องค์ประกอบ คือ

1. ความคิดริเริ่ม (Originality)
2. ความคิดคล่องตัว (Fluency)
3. ความยืดหยุ่น (Flexibility)
4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration)
5. ความไวต่อปัญหา (Sensitivity to Problem)
6. ความสามารถในการให้นิยามใหม่ (Redefinition)
7. ความซึมซาบ (Penetration)
8. ความสามารถในการทำนาย (Prediction)
9. การมีอารมณ์ขัน (Humor)
10. ความมุ่งมั่น (Intention)

วิจัย วงษ์ใหญ่ (2523 : 7) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ มีดังนี้ คือ

1. ความคิดริเริ่ม หมายถึง ความคิดที่แปลกแตกต่างไปจากบุคคลอื่น
2. ความว่องไว หรือความพรูพรู ปริมาณการคิดพรูพรูออกมามากกว่าบุคคลอื่น ๆ
3. ความคล่องตัวชนิดของความคิดที่ปรากฏออกมาจะแตกต่างกันออกไปโดยไม่ซ้ำกันเลย
4. ความคิดละเอียดลออประณีต ความคิดที่แสดงออกมานั้นละเอียดลออ สามารถที่จะนำมา

ทำให้สมบูรณ์และประณีตต่อไปได้อย่างเต็มที่

5. การสังเคราะห์ คือ การรวบรวมสิ่งที่คิดได้ มาทำให้มีความหมายและนำมาพัฒนาต่อไปให้สมบูรณ์เป็นจริงได้

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์มีหลายลักษณะ ซึ่งลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นมีอยู่ในตัวบุคคลแต่ละคนแต่จะเกิดขึ้นมากน้อย ขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าต่าง ๆ หากได้รับการส่งเสริมฝึกฝนอย่างถูกวิธี ก็จะทำให้บุคคลนั้นเกิดลักษณะองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ในเด็กปฐมวัย อายุ 5 – 6 ปี โดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ในด้านความคิดริเริ่ม ความยืดหยุ่น ความคิดละเอียดลออ ความไวต่อปัญหา การอารมณ์ขัน ความมุ่งมั่น แต่ถ้าเด็กได้รับการดูแลและจัดประสบการณ์ถูกต้องตามพัฒนาการอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เด็กก็อาจจะมียุคประกอบของความคิดสร้างสรรค์ทุกด้าน

1.4 การส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

แมคแคนเลนส์และอีวานส์ (McCandless and Evans. 1978 : 209 – 301) ได้เสนอแนะว่า ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้และสนับสนุนแนวคิดของ เพียเจต์ (Piaget) ที่ว่า การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เป็นเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งต้องควรสนับสนุนให้เกิดขึ้นในโรงเรียน เพราะโรงเรียนสามารถส่งเสริมให้มีการพัฒนาได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรง คือ การสอน การฝึกฝน การอบรม และในทางอ้อม คือ การสร้างบรรยากาศและจัดสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความเป็นอิสระในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รอยเจอร์ส (อาร์ รังสินันท์. 2526 : 74 – 76 ; อ้างอิงจาก Rogers. 1959) ที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้ แต่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งเปรียบเหมือนกับชาวนาที่สามารถทำให้ต้นพืชงอกงามจากเมล็ดได้ก็ต่อเมื่อจัดสิ่งแวดล้อมให้พอเหมาะทั้ง อากาศ น้ำ และดิน เมล็ดพืชนั้นจึงงอกงามได้ ความคิดสร้างสรรค์ก็เช่นเดียวกันจะเสริมสร้างขึ้นได้ก็ด้วยการจัดการสภาพการณ์ เทคนิควิธีที่ถูกต้อง

เหมาะสม

ทอร์แรนซ์ (วารสาร รักรวิจัย. 2525 : 25 ; อ้างอิงจาก Torrance. 1962) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ทุกเพศทุกวัย เช่น วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ แม้ว่าผลจากการศึกษาจะพบว่า เด็กมีความคิดสร้างสรรค์สูงสุดเมื่ออายุ 4 ปีครึ่ง ก็มีได้หมายความว่าความคิดสร้างสรรค์จะไม่พัฒนาในช่วงอื่น ๆ ความคิดสร้างสรรค์จะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นจนกระทั่งเด็กเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และจะลดลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เป็นต้นว่า ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่เด็กเรียนรู้ ควบคู่กับอายุที่เพิ่มขึ้น หากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เอื้ออำนวย ความคิดสร้างสรรค์ก็ยังคงพัฒนา ต่อ ๆ ไป ซึ่งทอร์แรนซ์เน้นที่ตัวครูกับตัวเด็ก และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กถาม และให้ความสนใจต่อคำถาม และคำถามที่แปลก ๆ ของเด็ก ครูไม่ควรมุ่งที่คำตอบที่ถูกแต่เพียงอย่างเดียว เพราะในการแก้ปัญหาแม้เด็กจะใช้วิธีเดา เสียบบ้างก็ควรจะยอม แต่ควรกระตุ้นให้เด็กได้วิเคราะห์ค้นหาเพื่อพิสูจน์การเดา โดยใช้การสังเกตและประสบการณ์ของเด็กเอง
2. ตั้งใจฟัง และเอาใจใส่ต่อความคิดแปลก ๆ ของเด็กด้วยใจเป็นกลาง เมื่อเด็กแสดงความคิดเห็นในเรื่องใด แม้จะเป็นความคิดที่ยังไม่เคยได้ยินมาก่อน ผู้ใหญ่อย่างเพิ่งตัดสิน และวิจารณ์ความคิดนั้น แต่ควรรับฟังไว้ก่อน
3. กระตือรือร้นต่อคำถามที่แปลก ๆ ของเด็ก ด้วยการตอบคำถามอย่างมีชีวิตชีวา หรือชี้แนะ ให้เด็กหาคำตอบจากแหล่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง
4. กระตุ้นแนะส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรให้โอกาสและเตรียมการให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเองและยกย่องเด็กที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูอาจเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ลดการอธิบายและบรรยายลงบ้าง แต่เพิ่มการให้เด็กมีส่วนร่วมกิจกรรมด้วยตนเองมากขึ้น
5. เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้ ค้นคว้าอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ โดยไม่ต้องใช้วิธีขู่ด้วยคะแนน หรือ การสอบการตรวจสอบ เป็นต้น
6. พึงระลึกว่าการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในเด็กจะต้องใช้เวลาพัฒนาอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไป
7. ส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการของตนเอง และยกย่องชมเชยเมื่อเด็กมีจินตนาการที่แปลก และมีคุณค่า

กิลฟอร์ด (Guilford. 1959 : 339 – 340) เชื่อว่าคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ต้องมีความคล่องในการคิด (Fluency) ความยืดหยุ่น (Flexibility) และความคิดที่เป็นตัวของตัวเองโดยเฉพาะ (Originality) ผู้ที่มีลักษณะสามประการนี้สูง ในกระบวนการคิดถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งครูสามารถฝึกให้เด็กเกิดความคิดเช่นนี้ได้

จากความคิดนี้ถ้านำมาใช้ในการเรียนการสอนจะสามารถส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ ซึ่งมีแนวทางที่จะสนับสนุน 3 ประการ คือ

1. การเปิดรับประสบการณ์ คือ ไม่ยึดถืออะไรที่ตายตัว (Rigidity) มีใจกว้างในสิ่งที่สงสัย หรือคลุมเครือและสามารถยอมรับข้อสนเทศที่ขัดแย้งกัน
2. มีศูนย์รวมแห่งการประเมินในตัว โดยแต่ละบุคคลตัดสินด้วยตนเองโดยอิสระจากความคิดด้านภายนอก
3. ความสามารถที่จะสัมผัสกับความรู้เบื้องต้น และสังกัด ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นฐานความมั่นคงของบุคคล (Ego Strength) คุณค่าแห่งตนเอง (Self Worth) และความเป็นอิสระทางด้านจิตใจ (Psychological

Freedom) สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดความมุงองงามของการรับรู้แบบชีวิต (Life Style) หรือการปฏิบัติสัมพันธ์ด้านแรงจูงใจกับสิ่งแวดล้อม

ฮอลส์แมน (ดิลก ดิลกานนท์, 2534 : 21 ; อ้างอิงจาก Hallman, 1971) ให้ข้อเสนอแนะสำหรับครูในการพัฒนาความสามารถในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่นักเรียน ดังนี้

1. ให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยความคิดริเริ่มของตนเอง ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนอยากเป็นผู้ค้นพบ และอยากทดลอง

2. จัดบรรยากาศการเรียนรู้เป็นแบบเสรี ให้นักเรียนมีอิสระในการคิดและการแสดงออก มีอิสระในการศึกษาค้นคว้าในกรอบของความสนใจ และความสามารถของนักเรียน ครูไม่ทำตัวเป็นเผด็จการทางความคิด

3. สนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น โดยการให้ข้อมูลข่าวสารที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้เพิ่มขึ้นด้วยตนเอง

4. ส่งเสริมกระบวนการในการคิดสร้างสรรค์ โดยยั่วยุให้นักเรียนคิดหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลในรูปแบบที่แปลกใหม่จากเดิม ส่งเสริมการคิดจินตนาการ ส่งเสริมให้คิดวิธีแก้ปัญหาแปลกใหม่ ตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียนมีความกล้าเสี่ยงทางสติปัญญา

5. ไม่เข้มงวดกับผลหรือคำตอบหรือข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบของนักเรียนมากเกินไป ครูต้องไม่ให้ความสำคัญของความคลาดเคลื่อนเกินไปนัก ต้องยอมรับว่าความคลาดเคลื่อนหรือความผิดพลาดนั้นเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้

6. สนับสนุนให้นักเรียนมีความยืดหยุ่นทางสติปัญญา โดยยั่วยุให้นักเรียนหาคำตอบหรือแก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี ด้วยการพยายามคิดหาความหมายใหม่ ๆ โดยใช้ประสบการณ์เดิมในบริบทใหม่ ไม่ให้ยึดมั่นกับประสบการณ์เดิมเพียงด้านเดียว

7. สนับสนุนให้นักเรียนรู้จักประเมินผลสัมฤทธิ์และความก้าวหน้าของตนเอง ให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบและรู้จักประเมินตนเอง พยายามเลี่ยงการใช้เกณฑ์มาตรฐานหรือข้อสอบมาตรฐาน

8. ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้ที่ไวต่อการรับรู้ในสิ่งเร้า ทั้งในด้านความรู้สึกปัญหาด้านสังคมและปัญหาในระดับบุคคล

9. ส่งเสริมให้นักเรียนตอบคำถามประเภทปลายเปิดที่มีความหมาย และไม่มีคำตอบที่เป็นจริงแน่นอนตายตัว คำถามประเภทนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น

10. เปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ความคิด และเครื่องมือในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้าใจกระบวนการโดยตลอด

11. ฝึกให้นักเรียนต่อสู้กับความล้มเหลวและความคับข้องใจ ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ต้องมีความสามารถที่จะอยู่ในสถานการณ์ที่คลุมเครือ และสามารถจัดการกับสถานการณ์เหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม

12. ฝึกให้นักเรียนพิจารณาปัญหาในภาพรวมมากกว่าที่จะพิจารณาปัญหาย่อย ให้อธิบายปรากฏการณ์ และเข้าใจปัญหาเหล่านั้น

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้น สามารถทำได้ในทุกช่วงวัยของมนุษย์ แต่ควรจะทำอย่างต่อเนื่อง สะสมเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ ซึ่งในการจัดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้ได้ผลมีประสิทธิภาพนั้น มีองค์ประกอบที่ควรคำนึงถึงในหลายประการ เช่น การจัดสภาพแวดล้อม การสร้างแรงจูงใจ การกระตุ้นยั่วยุ เนื้อหากิจกรรมที่จะใช้ในการฝึก การเข้าใจธรรมชาติของบุคคลที่จะฝึกพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ฝึกและผู้รับการฝึกเทคนิควิธีการที่จะเลือกใช้ในการฝึก การสร้างประสบการณ์จริงให้เกิดขึ้นกับผู้ฝึกและยังมีเงื่อนไขปลีกย่อยอีกมากที่จะส่งเสริมให้การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ลุล่วงไปได้อย่างประสบผลสำเร็จ

โรเจอร์ (Rogers. 1959 : 78 – 80) ได้ศึกษาและให้ข้อคิดเห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้ แต่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ โรเจอร์ได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. การจัดให้มีภาวะที่มีความปลอดภัยทางจิต ซึ่งจะสร้างได้ด้วยกระบวนการที่สัมพันธ์กันสามอย่าง คือ

1.1 คุ้ยยอมรับในคุณค่าของคนแต่ละคน เคารพในความคิดเห็น

1.2 ไม่มีการวัดผลประเมินผลจากภายนอก ทุกคนทำงานด้วยความสบายใจ ไม่ต้องหวั่นวิตกว่าจะได้คะแนนไม่ดี

1.3 ภูมิใจความเข้าใจในผลงานรวมทั้งการสร้างสรรค์สิ่งแปลก ๆ ของนักเรียน

2. การจัดให้มีภาวะที่มีเสรีในการแสดงออก เช่น พูด หรือทำในลักษณะแปลกใหม่

ฮิลเดรith (Heldreth. 1966 : 470) กล่าวถึง การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการเรียนการสอนว่า ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนจะได้รับการส่งเสริมให้มีขึ้นได้โดยสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้นักเรียนรู้สึกเป็นอิสระ ไม่ถูกควบคุมจากระเบียบวินัยที่เคร่งครัดจนเกินไป และส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนรู้จักแก้ปัญหาของตนเอง

วิลเลียมส์ (อารี รั้งสินันท์. 2527 : 93 ; อ้างอิงจาก Williams. 1971) กล่าวว่า การสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เป็นการสอนเด็กให้รู้จักการคิด การแสดงความรู้สึกและการแสดงออกในวิถีทางของความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้เขายังอธิบายว่าการสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น มิใช่การสอนที่สอนในวันนี้ แต่ในวันพรุ่งนี้เลิกสอนและไม่ใช้การสอนที่สอนในปีที่แล้วต่อไปเด็กก็ลืม แต่ว่าการสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น จะต้องสอนอย่างต่อเนื่องกันไปเป็นลำดับ ในทางตรง ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในทางอ้อม ได้แก่ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ระดับและความสามารถในการแสดงออก

นอกจากนี้ เดวิด ได้เขียนบทความ ซึ่ง กุญชรี คำชาย (2519 : 7 – 10) ได้สรุปว่า การสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มีหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ

1. มุ่งให้เกิดจินตนาการ ให้มีความยืดหยุ่นและมีความมีใจกว้าง เพื่อที่จะให้เกิดความคิดใหม่ ๆ แล้วยังมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนรู้ว่า กำลังจะสร้างสรรค์อะไร ความคิดจากจินตนาการเกิดขึ้นควบคู่กับผลงานที่สำเร็จออกมา วิธีการสอนให้เกิดจินตนาการนั้น มายเยอร์ (Myers) และทอร์เรนซ์ (Torrance) ได้ใช้การตั้งคำถามกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ของตนเอง การกระตุ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมสร้างสรรค์ จำเป็นต้องอาศัยวัสดุ วิธีสอนและเนื้อหาเป็นสำคัญ

2. เรียนรู้การสร้างสรรค โดยการกระทำ สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ คือ การที่ใดคิดจริง ๆ ได้รับความคิดใหม่ ๆ ได้เรียบเรียงความคิดหลาย ๆ ความคิดเข้าด้วยกันในแนวใหม่ ได้แก่ปัญหาดังที่นักจิตวิทยา คือ เฟลด์สัน เทรฟฟิงเกอร์ และบาหลีกา (Feldson, Treffinger & Bahlika) ได้ทำการทดลองและได้ชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการคิดสร้างสรรค์นั้น จะเพิ่มขึ้นได้เมื่อมีโอกาสได้คิดจริง ๆ

เดวิท (David) และโรเวตัน (Roweton) ได้เสนอผลการวิจัยว่า ครูควรใช้เวลาสักเล็กน้อยในแต่ละวันสำหรับเด็กได้ใช้ความคิดจินตนาการ เพราะจะเป็นทางนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์และเด็กที่ครูสนับสนุน

ให้ทำกิจกรรมในห้องเรียน จะมีระดับความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าเด็กในห้องที่ครูไม่อนุญาตให้อภิปราย หรือ ร่วมกันแก้ปัญหา เนื่องจากกลัวว่าจะเสียวินัยในการควบคุมห้องไป

3. บรรยากาศที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ ได้แก่ บรรยากาศที่เต็มไปด้วยการยอมรับ และ กระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ไม่ว่าจะเป็นการอภิปรายแบบไม่ได้เตรียมตัวล่วงหน้า เป็นงานศิลปะ หรืองานทางวิทยาศาสตร์ เด็กต้องมีอิสระพอที่จะคิดสร้างสรรค์ตามความพอใจ

นอกจากนี้ เดวิท (David) ยังได้สรุปว่าอารมณ์ขัน ก็เป็นสิ่งสำคัญต่อการคิดแบบสร้างสรรค์ บรรยากาศที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น จะปลอดภัยและผ่อนคลาย ไม่ตึงเครียด

ครูและวิธีสอนที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เนื่องจากทั้งตัวครู และวิธีการสอนมีบทบาทสำคัญต่อบรรยากาศในห้องเรียนโดยตรง ซึ่ง วราภรณ์ รักวิชัย (2522 : 34 – 35) ได้เสนอแนะวิธีสอนที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเกิดความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไว้ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่บังคับให้เด็กทำตามคำสั่ง เช่น ให้นักเรียนวาดรูปตามแบบ
2. ส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกอย่างมั่นใจ เมื่อเด็กประสบผลสำเร็จควรจะให้รางวัลหรือแรงเสริม
3. ส่งเสริมให้เด็กเป็นคนคิดเป็น ช่างสังเกต ช่างถาม ช่างซัก โดยครูต้องตอบสนองคำถามของเด็กด้วยความกระตือรือร้น ไม่ควรจะบอกปิดคำถามของเด็ก
4. จัดประสบการณ์และกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ ค้นคว้า ทดลองอยู่เสมอ
5. สนับสนุนส่งเสริมให้เด็กมีบุคลิกภาพทางสร้างสรรค์ ด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดหลาย ๆ ด้าน เกิดอารมณ์ขัน มีความอยากรู้อยากเห็น สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่จำกัดการแสดงออกของตนเอง
6. อย่าเข้มงวดในแบบแผนมากเกินไป สนับสนุนให้เด็กมีการแสดงออก โดยการยอมรับของหมู่คณะอย่างเสรี
7. อย่าสนับสนุนหรือให้รางวัลผลงานที่ดีเด่นอย่างเดียว ควรจะยอมรับผลงานหรือการทดลองของเด็กทุกคนที่เป็นผลงานแปลกใหม่ ไม่ควรจะตำหนิการกระทำหรือผลงานของเด็กเพราะจะทำให้เด็กเสียกำลังใจ
8. แสดงให้เด็กเห็นว่า ทุกคนมีความสำคัญและความคิดของเด็กทุกคนเป็นความคิดที่จะนำไปสู่ผลที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์
9. ยอมรับฟังความคิดเห็นของเด็กทุกคน และให้อิสระในการคิด การทำ ไม่ควรจะวิจารณ์ความคิดเห็นของใคร
10. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ให้อำนวยความสะดวกในการคิดค้น สำรวจและทดลอง เช่น จัดมุมวิทยาศาสตร์ มุมหนังสือ มุมขายของ มุมครัว และจัดหาอุปกรณ์เครื่องเล่น หนังสือ เครื่องมือต่าง ๆ ให้แก่เด็ก
11. จัดประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้แก่เด็ก ให้เด็กได้แสดงออกอย่างเสรี เช่น เด็กเล่านิทานจากประสบการณ์ ภาพหรือจินตนาการของตนเอง กระตุ้นให้เด็กได้แสดงออกโดยการเล่นบทบาทสมมุติ (Role Playing) โดยผูกเรื่องเป็นละครหรือนิทาน ให้เด็กได้บรรยายจินตนาการความนึกคิดของตนเอง หรือสิ่งที่ประทับใจที่สุด และจัดประสบการณ์ทางศิลปะ (Creative Art) ให้แก่เด็ก เช่น วัสดุต่าง ๆ ในการวาดรูป ให้อาจารย์วาดภาพจากเพลงหรือนิทาน

กล่าวโดยสรุปแล้ว บุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีลักษณะประจำตัวที่แตกต่างไปจากเด็กโดยทั่ว ๆ ไป ดังนี้ คือ ชอบการเปลี่ยนแปลง อยากรู้อยากเห็น ช่างซักช่างถาม ด้วยคำถามแปลก ๆ กระจายใคร่อยู่เป็นนิจ ชอบเสาะแสวงหาสนใจสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ช่างสงสัย มีความรู้สึกแปลกประหลาดในสิ่งที่พบเห็นเสมอ ชอบสำรวจ ศึกษาค้นคว้า และทดลอง ช่างสังเกต มองเห็นลักษณะที่แปลกผิดปกติ หรือช่องว่างที่ขาดหายไปได้ง่าย ชอบแสดงออกมากกว่าจะเก็บกด เป็นตัวของตัวเอง ถ้าสงสัยสิ่งใดก็จะถามหรือพยายามหาคำตอบโดยไม่รีรอ มีอารมณ์ขันและสร้างอารมณ์ขันอยู่เสมอ มองสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมที่แปลก มีสมาธิในสิ่งที่ตนสนใจ สนุกสนานกับการใช้ความคิด รักความก้าวหน้าและตั้งใจในการทำงาน

อารี รังสินันท์ (2537 : 104 – 105) ได้เสนอแนะวิธีการสอนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กในลักษณะต่อไปนี้

1. การแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก สามารถแสดงออกทางกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เช่น การประดิษฐ์ ศิลปะ การวาดภาพ ดนตรี เต้นรำ การเล่นเกม ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ
2. การสร้างบรรยากาศความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก จะได้รับการส่งเสริมให้มีขึ้นได้โดยการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เด็กรู้สึกเป็นอิสระไม่ถูกควบคุมจากระเบียบวินัยที่เคร่งครัดเกินไป และควรส่งเสริมให้แต่ละคนรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง
3. การสอนความคิดสร้างสรรค์ จะต้องสอนต่อเนื่องกันไปเป็นส่วนสำคัญ ในทางตรง ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในทางอ้อม ได้แก่ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนความเข้าใจเรื่องพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ระดับความสามารถในการแสดงออก
4. สนับสนุนและกระตุ้นการแสดงพฤติกรรมการแสดงความคิดหลาย ๆ ด้าน ตลอดจน การแสดงออกทางอารมณ์
5. เน้นสถานการณ์ที่จะส่งเสริมความสามารถอันนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ เช่น ส่งเสริมความคิดริเริ่ม ตลอดจนไม่จำกัดการแสดงออกของเด็กให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน
6. อย่าพยายามหล่อหลอม หรือกำหนดแบบให้เด็กคิด และมีบุคลิกภาพเหมือนกันไปหมดทุกคน แต่ควรสนับสนุน และส่งเสริมการผลิตที่แปลก ๆ ใหม่ ตลอดจนความคิดและวิธีการแปลก ๆ ใหม่ ๆ ด้วย
7. อย่าเข้มงวดกวดขัน หรือยึดมั่นอยู่กับจารีตประเพณี ซึ่งยอมรับการกระทำหรือผลงานอยู่เพียงสองสามอย่างเท่านั้น สิ่งใดนอกเหนือไปจากระเบียบเป็นสิ่งที่ไม่ดีหมด
8. อย่าสนับสนุน หรือให้รางวัลเฉพาะผลงาน หรือการกระทำที่ได้มีผู้ทดลองทำ และเป็นที่ยอมรับแล้ว ผลงานแปลก ๆ ใหม่ ๆ ก็น่าจะมีโอกาสได้รับรางวัลหรือได้รับคำชมเชยด้วย
9. ครูจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีบุคลิกภาพในทางสร้างสรรค์ก่อน มิฉะนั้นแม้ว่าครูจะมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ และทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์เพียงใดก็ไม่อาจจะทำให้กระบวนการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของการสอน และไม่อาจสอนให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้

จากแนวคิด และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่ได้กล่าวมาสรุปได้ว่าการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง คือ วิธีการเรียนการสอน ครูสามารถจัดสถานการณ์ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วย และท้าทายให้เด็กได้ใช้ความสามารถในการคิดยอมรับและเอาใจใส่ต่อความคิดเห็นของเด็ก ให้โอกาสเด็ก เพื่อมองเห็นปัญหา และวิธีการที่เป็นไปได้

ในการค้นหาคำตอบได้อย่างอิสระไม่เคร่งครัดจนเกินไป ให้ความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัยแก่เด็ก ให้กำลังใจในการฝึกคิด ยกย่อง ชมเชยในผลงานที่ทำ เพราะการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงจะช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ด้วย

1.5 คุณค่าของการแสดงออกด้านความคิดสร้างสรรค์

การส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงความคิดสร้างสรรค์นั้น เจอร์ซิล (เยาเวพา เดชะคุปต์, 2542 : 90 – 92 ; อ้างอิงจาก Jersild, 1972) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์มีส่วนช่วยในการพัฒนาเด็ก ดังนี้ คือ

1. ความเป็นอิสระ กิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์จะเป็นการส่งเสริมอิสรภาพในการทำงาน เช่น กิจกรรมทางดนตรี วาดภาพ การแสดง เป็นต้น
2. สนุกสนาน เด็กจะรู้สึกชื่นชม และมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งผู้ใหญ่ควรทำเป็นตัวอย่าง โดยการยอมรับและชื่นชมในผลงานของเด็ก การพัฒนาสุนทรียภาพทำได้โดยเด็กเห็นว่าทุก ๆ อย่างมีความหมายสำหรับตัวเขา
3. ความพอใจและความสนุกสนานในขณะที่เด็กทำกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถทางสร้างสรรค์จะช่วยให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ช่วยส่งเสริมให้เขามีกำลังใจ เข้าใจตนเองว่ามีความคิดที่ดีและมีความสามารถ
4. การผ่อนคลายอารมณ์ การทำงานสร้างสรรค์เป็นการผ่อนคลายอารมณ์ ลดความกดดัน ความคับข้องใจ และความกร้าวร้าวลง
5. สร้างนิสัยการทำงานที่ดี มีระเบียบ
6. การพัฒนากล้ามเนื้อ เด็กทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เด็กจะพัฒนากล้ามเนื้อมือ กล้ามเนื้อเล็กและใหญ่ได้
7. การค้นคว้าทดลองและสำรวจ เด็กชอบทำกิจกรรมที่ใช้วัสดุต่าง ๆ ซ้ำ ๆ กัน เพื่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นโอกาสที่เด็กจะใช้ความคิดริเริ่มและจินตนาการของเขาค้นคว้า สำรวจ ฝึกฝน สร้างสิ่งใหม่ขึ้นมา

เฮอร์ล็อก (Hurlock, 1972 : 327 – 328) ได้กล่าวถึงคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์ให้ความสนุก ความสุขและความพอใจแก่เด็กมาก และสิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเขา ไม่มีอะไรที่จะสร้างความพอใจและสนุกสนานเท่ากับได้สร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาด้วยตัวของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นภาพที่สร้างขึ้นจากการกลับแก้อีแล้วเอาผ้าห่มมาคลุม หรือภาพวาดสุนัขของเขา และไม่มีอะไรที่จะทำให้เขารู้สึกหดหูได้เท่ากับงานสร้างสรรค์ของเขาถูกตำหนิ ถูกดูถูกว่าสิ่งที่เขาสร้างนั้นไม่มีคุณค่า

นอกจากนี้ ชาญชัย อินทรประวัติ (2518 : 19) ก็ได้ให้ความเห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความจำเป็นต่อชีวิตคือ ในการให้การศึกษาแก่เด็กนั้น เราไม่สามารถจะสอนทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของเขาได้ เราสอนเขาได้บางอย่าง เด็กจะต้องหาหนทางเอาเองว่าจะเอาความรู้ที่ครูสอนนั้นไปใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างไร ซึ่งเด็กที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ย่อมมีโอกาสในการใช้ความรู้ได้ดีกว่าเด็กที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์เลย

พอจะสรุปได้ว่าความคิดสร้างสรรค์ มีคุณค่าต่อพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็กปฐมวัย ซึ่งได้แก่ ทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งการเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดีให้แก่เด็ก ซึ่งครูสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กปฐมวัยได้โดยการเลือกจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และผู้วิจัยเองสนใจศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมวาดภาพหลายเส้นเชิงปฏิบัติการที่สามารถนำมาส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย

1.5.1 กิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

กิจกรรมหรือวิธีการที่ส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจัดให้เด็กได้ฝึก ซึ่งทอร์เรนซ์ เชื่อว่าทุกคนสามารถได้รับการฝึกให้มีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นได้ ในการฝึก ต้องใช้วิธีการสอนที่ต่อเนื่องและทำอยู่เป็นประจำ วิธีการฝึกของทอร์เรนซ์ มุ่งไปในด้านการคิดแก้ปัญหา การทำกิจกรรม เช่น วาดภาพ แต่งเรื่อง โดยใช้จินตนาการ และการให้คิดริเริ่มตกแต่งสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ภาพหรือเรื่องที่ยังไม่สมบูรณ์ เป็นต้น เนื่องจากเด็กจะมีแรงจูงใจที่จะคิดสร้างสรรค์ได้มาก ถ้าอยู่ในสถานการณ์ที่มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับวราภรณ์ รักวิจัย (2533 : 164 – 468) ที่กล่าวว่า กิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์จะเป็นกิจกรรมด้านศิลปะ คำพูดและการกระทำ ดังนี้

1. กิจกรรมด้านศิลปะ

กิจกรรมทางศิลปะ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และชวนฝึกประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา การรู้จักใช้ความคิดของตนเองในการแสดงออกทางความคิดหลาย ๆ ด้าน เช่น ความสนุก การกระโดด โลดเต้น แสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึก เป็นการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดจะนำไปสู่การคิดอย่างสร้างสรรค์ต่อไป กิจกรรมศิลปะ ได้แก่ การวาดภาพ การละเลงสีหรือวาดภาพด้วยนิ้วมือ (Finger Painting) การฉีกกระดาษ ปะกระดาษ ตัดกระดาษ การพับกระดาษ การปั้นดินน้ำมัน ปั้นแป้ง ปั้นดินเหนียว และการประดิษฐ์เศษวัสดุ

1.1 การวาดภาพ

1.1.1 ให้อิสระในการเขียนภาพ ลากเส้นตามความพอใจ เสนอแนะเด็กให้คิดถึงสิ่งที่เราชอบ ที่เราอยากทำ หรือเราอยากจะทำอะไรสักอย่าง ปล่อยให้เด็กนั่งคิด แล้วลงมือวาด โดยบอกให้เด็กลงมือทำ โดยให้

- วาดภาพตามใจชอบ
- วาดภาพจากจินตนาการ
- วาดภาพจากประสบการณ์
- วาดภาพจากการฟังนิทาน
- วาดภาพจากสิ่งแวดล้อม
- วาดภาพจากเสียงเพลง

1.1.2 การวาดภาพต่อเติมจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ หรือวาดภาพต่อเติมจากส่วนที่ไม่สมบูรณ์

- ให้ภาพที่ไม่สมบูรณ์แก่เด็ก อาจจะให้รูปเฉพาะปาก หัว ฯลฯ แล้วให้เด็กคิดใช้จินตนาการต่อเติมส่วนต่าง ๆ นั้นให้เป็นรูปอะไรก็ได้
- ให้สิ่งเร้าแก่เด็กโดยเป็นรูปอะไรก็ได้ เช่น ให้ภาพวงกลม สามเหลี่ยม เส้นตรง แล้วให้เด็กใช้จินตนาการติดต่อเติมให้เป็นรูปอะไรก็ได้

1.2 การละเลงสีด้วยมือ

การใช้มือละเลงสีบนกระดาษ ใช้นิ้วมือลากเป็นรอยเส้นต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปตามอารมณ์จินตนาการ จังหวะ การเคลื่อนไหว ภาพที่เกิดขึ้นจะเป็นรอยลากเส้นด้วยส่วนต่าง ๆ ของมือ อาจจะเป็นการสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ในขณะที่มือละเลงสีลงไป

1.3 การฉีกกระดาษ ปะกระดาษ และตัดกระดาษ

เป็นกิจกรรมที่ใช้กระดาษต่าง ๆ มาฉีก ตัด แล้วนำมาติดลงบนกระดาษให้เกิดเป็นภาพ

โดยให้เด็กหาภาพจากที่ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ กระดาษห่อของขวัญมาฉีก หรือตัด แล้วนำมาติดประกอบเป็นรูปใหม่ ๆ ขึ้น

1.4 การพับกระดาษ

เป็นกิจกรรมที่พับกระดาษเป็นรูปทรงต่าง ๆ ตามความนึกคิดจินตนาการและติดลงบนกระดาษ และให้ต่อเติมภาพให้สมบูรณ์

1.5 การปั้น

การปั้นด้วยแป้ง ดินน้ำมัน ดินเหนียว โดยให้เด็กปั้นตามจินตนาการนั้นโดยการดู สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว

1.6 การประดิษฐ์เศษวัสดุ

โดยการจัดหาอุปกรณ์จำพวกกล่องขนาดต่าง ๆ กระดาษห่อของขวัญ เศษผ้า ฯลฯ ให้เด็กคิดประดิษฐ์อะไรก็ได้ตามใจชอบ ตามจินตนาการ และความต้องการของเด็ก

ทองเลิซ บัญเชิด (2541 : 30 – 39) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ ดังนี้

1. การฝึกการแก้ปัญหาในทางสร้างสรรค์ เป็นวิธีการที่ครูกระตุ้นให้เด็กคิดแบบออเพนแน็ท ครูอาจจะเป็นคนป้อนปัญหาให้หรือจากการเสนอของเด็กก็ได้ เทคนิคในการแก้ปัญหาที่จะกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์มีหลายประการ เช่น เทคนิคในการระดมพลังสมอง เทคนิคการใช้คำถาม รวมทั้งการที่ครูตัดแปลงวิธีการที่ใช้ในแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ฝึกกับเด็ก

2. การระดมพลังสมองเป็นวิธีการหนึ่งที่ได้มาจากแนวทางในการแก้ปัญหา จุดประสงค์ของการระดมพลังสมอง มี 2 ประการ ประการแรกเป็นจุดประสงค์ระยะยาว เพื่อแก้ปัญหาที่สำคัญ ประการที่สองเป็นจุดประสงค์ระยะสั้น เพื่อให้ได้ความคิดต่าง ๆ ที่อาจจะมีคุณค่าในการแก้ปัญหา

3. การใช้บทเรียนสำเร็จรูปหรือชุดการฝึกความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งแผนการสอนและคู่มือครูในชุดการฝึก ซึ่งทั้งหมดนี้เน้นคุณลักษณะ 8 ประการ คือ ความคิดคล่องแคล่วความคิดยืดหยุ่น ความคิดไม่ซ้ำแบบ ความกล้าเสี่ยง ความซับซ้อน ความกระตือรือร้น และจินตนาการ

4. การให้กำลังใจและให้รางวัล วิธีการกระตุ้นให้มีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มพูนขึ้นวิธีหนึ่ง คือ การให้กำลังใจ การให้รางวัล

กิจกรรมความคิดสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มุ่งพัฒนาส่งเสริมศิลปะเด็กปฐมวัยเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มีหลากหลายวิธี ซึ่งการฝึกต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และฝึกประจำ นอกจากนี้ การให้กำลังใจก็เป็นวิธีการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ได้อีกวิธีหนึ่ง

1.6 อุปสรรคของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

ในการเรียนการสอน หรือการทำงานทุกอย่างจะพบกับปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ก็มีปัญหาเช่นกัน ปัญหาส่วนมากจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้นไม่ได้พัฒนาเป็นไปตามความเหมาะสม บางครั้งจะถูกสกัดกั้น หรือบั่นทอนได้

ซิมเบิร์ก (Simberg, 1971) ได้กล่าวถึง อุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลที่สำคัญอาจสรุปได้ 3 ประการ คืออุปสรรคด้านการรับรู้ (Perceptual Block) อุปสรรคด้านวัฒนธรรม (Cultural Block) และอุปสรรคด้านอารมณ์ (Emotional Block) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

อุปสรรคด้านการรับรู้ ได้แก่ การที่คนเราไม่สามารถมองเห็นปัญหาที่แท้จริงได้ เป็นเหตุให้การแก้ปัญหาที่ดำเนินไปโดยปราศจากเป้าหมายที่ชัดเจนและแน่นอน

อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นผลเนื่องจากกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดให้บุคคลต้องมีพฤติกรรมอยู่ในกรอบระเบียบแบบแผนทำให้มีผลต่อการสกัดกั้นความท้าทายต่อการคิดค้น และเปลี่ยนแปลงอันเป็นคุณลักษณะของความคิดสร้างสรรค์

อุปสรรคด้านอารมณ์ เป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่ง ทั้งนี้เพราะอารมณ์ของบุคคลอื่นได้แก่ ความกลัว ความโกรธ ความรัก และความเกลียด เป็นต้น นับว่ามีความสำคัญมากต่อปัญหาและเหตุผล เช่นเดียวกับบุคคลถ้ามีอารมณ์เกิดขึ้นสูง ความสามารถทางปัญญาและเหตุผลของบุคคลนั้นก็ต่ำลง นั่นคือ อารมณ์เป็นตัวสกัดกั้นความคิดและเหตุผล ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล

ฉันทนา ภาคบงกช และอารี พันธุ์มณี (2531 : 29 – 30 ; 2540 : 129 – 135) มีความเห็นสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันเกี่ยวกับอุปสรรคในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ว่าแบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. อุปสรรคมาจากตัวบุคคล ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดของพ่อแม่ การที่ผู้ใหญ่ไม่ชอบให้เด็กถาม การบังคับเด็กให้ทำตามความต้องการของผู้ใหญ่
2. อุปสรรคจากสิ่งแวดล้อม ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี การเน้นความสำคัญและประมาณ ... ความล้มเหลว การเอาตามอย่าง

กล่าวโดยสรุปในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้นควรคำนึงถึงอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลด้วย อุปสรรคที่สำคัญอาจสรุปได้ ดังนี้คือ

1. เงื่อนไขภายในของบุคคลผู้ใช้ความคิดสร้างสรรค์เอง เช่น มีจิตใจคับแคบ ไม่รับความคิดเห็นหรือแนวคิดอื่นใดหรือความเคยชินที่เคยเอาอย่างผู้อื่น ไม่กระตือรือร้น ไม่มีสมาธิ กลัว ขี้เกียจ ลำเอียง เป็นต้น

2. เงื่อนไขทางสังคมที่ส่งผลให้เกิดความวิตกกังวล เกรงว่าจะได้รับการยอมรับ หรือขัดกับระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนด เช่น เพื่อน การเน้นบทบาท และความแตกต่างระหว่างเพศ สิ่งแวดล้อม บรรยากาศที่เคร่งเครียดมากเกินไป เป็นต้น

3. เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม เช่น อยู่ในสภาพที่ไม่เอื้ออำนวย ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อยู่ในภาวะเร่งรีบ ในเวลาที่จำกัด หรือภาวะที่ขาดสมาธิในการคิด

วิจิตร วรุตบางกูร (2535 : 43) กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้ คือ

1. ความเคยชิน ความเคยชินทำให้เกิดแบบพฤติกรรมที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่ต้องดำเนินการเปลี่ยนแปลงย่อมเป็นอุปสรรคต่อความคิดสร้างสรรค์และนิสัยการรับรู้ ตัวอย่างเช่น เมื่อเห็นคลิป (Clip) เราจะยอมรับทันทีว่ามีไว้ใช้หนีบกระดาษเท่านั้น และไม่อาจเป็นประโยชน์อื่น ๆ ของสิ่งนี้ แต่ความจริงแล้วยังสามารถใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีกมากมาย

2. ความกลัว ความกลัวผิดพลาด กลัวถูกหัวเราะเยาะ กลัวเสียหน้า กลัวถูกหาว่าอยากเด่นดัง กลัวไม่สำเร็จ ความกลัวเหล่านี้ทำให้เกิดอึดอัดใจ ตื่นตระหนกคิดอะไรไม่ออก และไม่อยากจะคิด

3. อคติ อคติทำให้เรายึดมั่นอยู่กับความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ยอมพิจารณาแนวทางอื่น ๆ อคติจึงเป็นตัวจำกัดความคิดของบุคคล ทำให้มองไม่เห็นวิธีอื่น ๆ ที่ดีกว่าและไม่ยอมรับบางสิ่งบางอย่างโดยไม่มีเหตุผล วิธีที่ดีที่สุด คือ ยอมรับว่าเรามีอคติและพยายามเอาชนะอคติด้วยการเปิดใจให้กว้าง วิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว รับฟังความคิดเห็นจากคนอื่นบ้าง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นควรให้ความสนใจกับ “อะไรผิดอะไรถูก” มากกว่า “ใครผิดใครถูก”

4. ความเฉื่อยชา คนเฉื่อยชาจะยอมรับสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่ไม่สนใจวิธีการใหม่ ๆ ที่ดีกว่า ไม่สนใจและไม่พอใจต่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ มักจะเป็นคนถ่วงให้กลุ่มไม่ก้าวหน้า วิธีเอาชนะความเฉื่อยชา

คือ เร่งปฏิบัติการ เตือนตนเองให้กระตือรือร้น ทำงานให้สำเร็จ เพื่อให้ได้เวลาและความปลอดโปร่งใจพอที่จะคิดอะไรใหม่ ๆ ได้

อารี พันธุ์ณี (2537 : 122 – 128) กล่าวถึงอุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์ว่ามีดังต่อไปนี้ คือ

1. การไม่ชอบซักถาม หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ไม่ชอบและไม่สนับสนุนให้เด็กเป็นคนช่างซักถามหรือยังลังการถามและรู้สึกรำคาญ และไม่พอใจต่อการที่เด็กซักถามบ่อย ๆ และโดยเฉพาะเด็กบางคนชอบถามคำถามแปลก ๆ ซึ่งการกระทำดังกล่าว นอกจากจะไม่ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์แล้วยังขัดขวางความอยากรู้อยากเห็นของเด็กพร้อม ๆ กับสร้างความกลัวไม่กล้าซักถามต่อไป

2. การเอาอย่างกันหรือการตามอย่างกัน หมายถึง การกระทำที่ชอบเอาอย่างกัน ติดตามกัน คิดในสิ่งที่เคยมี เลียนแบบของเดิม ไม่กล้าคิดและกระทำได้ แตกต่างจากคนอื่นหรือของเดิม บางครั้งอาจจะกล้าคิดแต่ไม่กล้าแสดงออก เพราะกลัวถูกหัวเราะเยาะ

3. การเน้นบทบาทและความแตกต่างทางเพศมากเกินไป หมายถึง การที่สังคมได้กำหนดบทบาทของเพศหญิงและเพศชายอย่างเคร่งครัด ทำให้ทั้งสองเพศไม่กล้าล่วงล้ำในเส้นที่ขีดกำหนดไว้ทั้งที่ตนมีความสามารถ

4. วัฒนธรรมที่เน้นความสำเร็จและประณามความล้มเหลว หมายถึง การที่สังคมมีค่านิยมต่อความสำเร็จมากเกินไป เมื่อทำสิ่งใดแล้วจะต้องประสบความสำเร็จ จึงทำให้เด็กไม่กล้าทดลองของใหม่ เพราะกลัวความล้มเหลว และผลที่ได้รับจากสังคม คือการดูถูกดูแคลน

5. บรรยากาศที่ตึงเครียดและเอาจริงเอาจังมากเกินไป หมายถึง การคิดและการกระทำทุกอย่างจะต้องอยู่ในระเบียบแบบแผน จะคลาดเคลื่อนไปไม่ได้ จะทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด หวาดกลัว และไม่กล้าคิดสร้างสรรค์

6. ความกลัว หมายถึง ความไม่กล้าคิด ไม่กล้าแสดง และไม่กล้ากระทำสิ่งใหม่เพราะกลัวถูกหัวเราะเยาะ กลัวถูกตำหนิติเตียนว่าเซย์ บ๊อง ไม่เข้าท่า

7. ความเคยชิน หมายถึง การยอมรับต่อการกระทำที่เป็นรูปแบบจนเคยชิน กลุ่มคนเหล่านี้จะไม่พอใจการเปลี่ยนแปลงและมักมีความคิดขัดแย้ง มองเห็นความคิดใหม่เป็นเรื่องเดือดร้อนเพิ่มปัญหา จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ

8. ความมีอคติ หรือลำเอียง หมายถึง ความเชื่อและคิดตามทรรศนะของตน ไม่ยอมรับรู้อะไรใหม่ ทำให้เกิดทรรศนะที่คับแคบ ไม่ยอมเชื่อถือแนวทางอื่น ๆ ที่เป็นไปได้ และการตัดสินใจก็จะเอาความคิดของตนเป็นเกณฑ์

9. ความเฉื่อยชา หมายถึง ความอืดอาด เชื่องช้า และความล่าช้าในการคิดริเริ่ม ทั้งความคิดและการกระทำ อันเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อการสร้างสรรค์

10. ความเกียจคร้าน เป็นอุปสรรคสำหรับงานทุกชนิด ความเกียจคร้าน รวมถึงลักษณะที่ทำให้เพียงผ่านไปไม่เอาจริงเอาจัง ทำงานอย่างไม่เต็มที่ ไม่เต็มความสามารถ ชอบหลีกเลี่ยง

จากการศึกษาข้างต้น สรุปว่า ปัญหาหรืออุปสรรคที่สกัดกั้นความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลได้นั้น เกิดจากสิ่งต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับบุคคลผู้ใช้ความคิดสร้างสรรค์เอง เช่น เคยชินที่เคยเอาอย่างผู้อื่น ไม่กระตือรือร้นที่จะใช้ความคิดสร้างสรรค์

2. ปัญหาเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลให้เกิดความกังวลใจ กลัวจะไม่เป็นที่ยอมรับ ขัดกับระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนด หรืออยู่ในสภาวะที่เร่งรีบ เวลาจำกัด รวมทั้งการขาดสมาธิในการคิด

1.7 บทบาทของครูในการส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่นักเรียน

ครูมีบทบาทสำคัญมากในการส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กนักเรียนจากการศึกษาของ เบนจามิน เอส. บลูม (Bloom) ได้เน้นถึงความสำคัญของครูที่มีต่อการส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กนักเรียน เพราะครูย่อมใกล้ชิดกับนักเรียน รู้จักและเข้าใจนักเรียนถึงลักษณะเด่น ลักษณะด้อย โดยเฉพาะนักเรียนในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษา นักเรียนจะรัก ครัทธา เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่ง และคำแนะนำของครู ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้ครูมีกำลังใจ มีความสุขและพอใจที่จะส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กนักเรียน สำหรับวิธีการส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้น มีดังนี้

1. ใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีผสมผสานกัน ตามความเหมาะสม
2. ใช้วิธีการกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อให้กลุ่มกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงออก
3. ใช้วิธีการระดมสมอง เพื่อระดมความคิดของนักเรียน และเลือกวิธีการที่เหมาะสมเพื่อเป็นข้อสรุปหรือแนวทางในการแก้ปัญหา
4. ใช้ชุดการฝึกความคิดสร้างสรรค์ของนักวิชาการต่าง ๆ เช่น
 - 4.1 โปรแกรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยเพอร์ดู (Perdue Creative Thinking Program)
 - 4.2 โปรแกรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของพานส์ (Pames Creative Thinking Program)
 - 4.3 โปรแกรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของวิลเลียม (Williams Creative Thinking Program)
5. จัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา
6. จัดกิจกรรมทางภาษา คือ
 - 6.1 ฝึกทักษะการอ่านเรื่องที่กำหนดให้ไปได้ส่วนหนึ่ง แล้วให้นักเรียนคาดหวังเรื่องราวที่ยังอ่านไม่ถึง
 - 6.2 ฝึกทักษะการฟังจากเทป วีดิทัศน์ ฟังจากครูหรือเพื่อน ในเรื่องที่เล่ามาถึงตอนหนึ่ง แล้วให้นักเรียนคาดหวังถึงตอนต่อไปว่าจะเป็นอย่างไ
 - 6.3 ฝึกทักษะการเขียน ให้ประกวดหรือแข่งขันการเขียนเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
 - 6.4 ฝึกทักษะทางศิลปะการวาดภาพ การประดิษฐ์ให้ประดิษฐ์ในรูปแบบต่าง ๆ
 - 6.5 ฝึกทักษะทางด้านดนตรีและการแสดง
7. ให้กำลังใจและให้รางวัล จากผลการวิจัยของโคแกนและแพนโคฟ (Kogan and Pankove. 1972) พบว่า การให้กำลังใจและให้รางวัลมีผลต่อการเพิ่มพูนความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กปฐมวัยได้มากกว่าการนิ่งเฉย

1.7.1 ความคิดสร้างสรรค์กับการสอนศิลปะ

ในการสอนศิลปะนั้นจะต้องยอมรับว่าเด็กแต่ละคนมีความคิดสร้างสรรค์อยู่แล้ว เป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องกระตุ้นหรือดึงความคิดสร้างสรรค์ของเด็กออกมาให้ปรากฏ เช่น ให้เด็กวาดภาพเรื่อง "บ้านของฉัน" ครูควรจะสอนเด็กว่าให้ทุกคนวาดบ้านโดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ขอให้เป็นบ้านก็แล้วกัน สิ่งที่จะปรากฏเป็นความคิดสร้างสรรค์ก็คือ การทาสีบ้านตามใจของเด็กที่จะบันดาล ในที่สุดจะกระตุ้นให้เด็กแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ของตนเองได้ (สมบุรณ์ คำมามูล. 2536 : 17)

1.7.2 การพัฒนาให้ครูมีความคิดสร้างสรรค์

ก่อนจะส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กนั้น จะต้องพัฒนาครูให้มีความคิดสร้างสรรค์ก่อน สำหรับวิธีการพัฒนาครูให้มีความคิดสร้างสรรค์นั้น อาจทำได้ดังนี้

1. พัฒนาครูให้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ คือ
 - 1.1 ให้ครูได้เข้าฟังการบรรยาย อภิปราย และสัมมนาอยู่เสมอ
 - 1.2 ให้ครูเป็นสมาชิกกับวารสาร หรือได้อ่านวารสารในสาขาวิชาที่ตนสนใจเป็นประจำ
2. พัฒนาให้ครูสามารถเป็นผู้แนะนำแหล่งความรู้ให้แก่นักเรียนได้ คือ
 - 2.1 แหล่งบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ
 - 2.2 แหล่งหนังสือ ตำราและเอกสารที่จำเป็นต้องใช้ศึกษาค้นคว้า
 - 2.3 แหล่งสื่ออื่น ๆ เช่น วีดิทัศน์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น
3. พัฒนาตัวครูให้มีบุคลิกภาพที่มีความคิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ คือ
 - 3.1 คิดในสิ่งที่แตกต่างและไม่ซ้ำกับความคิดเดิมหรือของบุคคลอื่น
 - 3.2 มีความกล้าเสี่ยง
 - 3.3 ไม่ยึดมั่นกับความคิดของตนเองมากเกินไป
4. พัฒนาตัวครูให้มีเจตคติของตนเอง
 - 4.1 ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้ โดยเฉพาะเพื่อนครูและนักเรียน
 - 4.2 ยอมรับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
5. พัฒนาความสนใจของครู คือ
 - 5.1 พัฒนาความสนใจของครูให้ทันสมัย ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา
 - 5.2 สนใจการรับฟังข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ และเคเบิลทีวี
 - 5.3 สนใจและรักการอ่าน
6. สนใจในตัวนักเรียน คือ
 - 6.1 ให้ความสนใจนักเรียนทุกคนอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้
 - 6.2 ตั้งใจสอน ให้กำลังใจ แนะนำวิธีส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก
 - 6.3 ชอบทำงานร่วมกับเด็กด้วยความพอใจ
7. สอนให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ คือ
 - 7.1 ครูเป็นตัวอย่างในการผลิตผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์
 - 7.2 ครูเป็นตัวอย่างให้นักเรียนได้เรียนรู้ เข้าใจและซาบซึ้งในผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์
 - 7.3 ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงออกบ่อย ๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
 - 7.4 ครูมอบหมายบทเรียนและแบบฝึกหัด ครูให้นักเรียนได้สัมผัส เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการคิดในสิ่งแปลกใหม่ ไม่ซ้ำแบบเดิมและมีพัฒนาในสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ นักเรียนทุกคนย่อมมีความคิดสร้างสรรค์ แต่มีมากน้อยต่างกัน พิจารณาได้

จากความคล่องตัวในการคิด ความคิดยืดหยุ่น ความคิดไม่ซ้ำแบบและความคิดตกแต่ง ความคิดสร้างสรรค์จะเริ่มต้นในนักเรียนชั้นอนุบาล จะพัฒนาขึ้นตามลำดับจนสูงมากในชั้น ป. 3 – ป. 4 แต่จะซาลงในชั้น ป. 5 – ป. 6 จะเริ่มสูงขึ้นอีกในชั้น ม. 1 แต่จะลดลงในชั้น ม. 2 และจะสูงขึ้นในชั้น ม. 3 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด มีความคิดสร้างสรรค์ไม่ต่างกัน นักเรียนหญิงและนักเรียนชายมีความคิดสร้างสรรค์ไม่ต่างกัน นักเรียนโรงเรียนสาธิตมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนทั่วไป และนักเรียน โรงเรียนนานาชาติมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนทั่วไป การวัดระดับความคิดสร้างสรรค์ อาจใช้วิธีการสังเกตและวิธีการทดสอบ แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์มีหลายแบบ ได้แก่ ของ กิลฟอร์ด, ทอแรนซ์, วิลลิส และ โคแกน, ไสว เลี้ยวแก้ว และ อาร์ รังสินันท์ องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ได้แก่ระดับสติปัญญา เพศ และบุคลิกภาพของเด็ก ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม การอบรมเลี้ยงดู การให้กำลังใจ และขนาดของครอบครัว เจตคติของครู วิชสอน การจัดกิจกรรม การวัดประเมินผล และบรรยากาศที่ดีในโรงเรียน ครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ นักเรียน ฉะนั้นจำเป็นต้องพัฒนาครูให้มีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อไปพัฒนานักเรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ต่อไป

1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้เกิดผลผลิตขององค์ความรู้ (Knowledge Production) นักการศึกษาหลายคน จึงได้พยายามศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ เช่น เจลเลน และ เออร์บัน (เยวพา เดชะคุปต์. 2536 : 85 ; อ้างอิงจาก Jellen & Urban. 1986 : 147) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ กับศักยภาพทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้แบบทดสอบ TCT – DP (Test for Creative Thinking – Drawing Production) ผลปรากฏว่าผู้มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการต่ำหรือสูง ไม่จำเป็นต้องมีศักยภาพทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่ำหรือสูงตามด้วย ดังนั้น ผู้ที่เรียนสาขาแพทย์ วิศวกรรม หรือนักวิทยาศาสตร์ อาจจะไม่ใช่ว่ามีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าผู้เรียนพลศึกษา ศิลปศึกษา หรือภาษาศาสตร์

วิลเลียมส์ (เพียงจิต โรจนสุภรัตน์. 2531 : 27 ; อ้างอิงจาก Williams. 1971 : 325 – 358) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดริเริ่มกับคะแนนวิชาการหมวดคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมวิทยา ศิลปภาษา ดนตรีและศิลปะ ผลปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างความคิดริเริ่มกับคะแนนรวม หมวดศิลปภาษา วิชาดนตรี และวิชาศิลปะ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง แสดงว่าสาขาวิชาที่มีเสรีภาพในการแสดงออกจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะกิจกรรมศิลปะการวาดภาพ หากนำมาจัดรูปแบบให้เหมาะสมจะสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

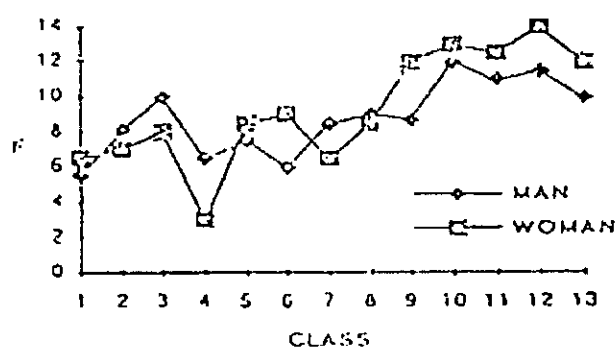
ทอแรนซ์ (ศุภวุฒิ บัวเจริญ. 2538 : 29 ; อ้างอิงจาก Torrance. 1964) ได้ชี้ให้เห็นว่า จากชั้นประถมปีที่ 1 ถึงประถมปีที่ 3 ความเจริญทางด้านความคิดสร้างสรรค์พัฒนาไปตามลำดับอย่างสม่ำเสมอ แต่จะมลดลงอย่างเห็นได้ชัดในชั้นประถมปีที่ 4 จากการศึกษาของนักเรียนในชั้นประถมปีที่ 1 – 6 ในประเทศออสเตรเลีย เยอรมัน ซามัวตะวันตก อินเดีย อเมริกา (ในโรงเรียนที่มีนักเรียนผิวขาวและผิวดำเรียนรวมกัน) และกลุ่มคนขาวชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นชนชั้นกลาง ซึ่งเขาค้นพบว่า มีความแตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม สำหรับกลุ่มอเมริกันผิวขาว ความคิดสร้างสรรค์จะเจริญถึงขีดสูงสุดเมื่ออายุ 4 ½ ปี และลดลงเมื่ออายุ 5 ขวบ ซึ่งเป็นเวลาที่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียนอนุบาลและความคิดสร้างสรรค์จะเพิ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อเด็กขึ้นประถมศึกษาปีที่ 1, ประถมศึกษาปีที่ 2, และประถมศึกษาปีที่ 3 และจะเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเด็กขึ้นชั้นประถมปีที่ 4 การลดลงในลักษณะเช่นนี้ไม่มีในเยอรมัน ซามัวตะวันตก หรือออสเตรเลีย เขาให้ข้อสังเกตว่าเป็นเพราะสภาพสิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนและเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่เด็กเริ่มปรับตัวในด้านการปฏิบัติตามกฎ

ข้อบังคับของโรงเรียนที่เข้มงวดขึ้น

แมรี และคอร์เนีย (ศุภวุฒิ บัวเจริญ. 2538 : 29 ; อ้างอิงจาก Mane. 1971 ; Cornia : 1979) การรับรู้ทางสายตาให้กับเด็กแล้ว จะทำให้เด็กเพิ่มขีดความสามารถในด้านความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น

เคลลี (ศุภวุฒิ บัวเจริญ. 2538 : 29 ; อ้างอิงจาก Kelley. 1983) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการฝึก ตามการเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะเป็นเวลา 10 สัปดาห์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยปรากฏว่า จากแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ ด้วยรูปภาพของ ทอแรนซ์ (Torrance Figural Tests of Creative Thinking) ที่ใช้วัดก่อนฝึกและหลังฝึก เด็กที่เข้าร่วมในแผนฝึกเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะกับเด็กที่ไม่ได้เข้าร่วมตามแผน มีค่าเฉลี่ยของความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5 ค่าเฉลี่ยของความคิดคล่องแคล่วและความคิดยืดหยุ่นไม่แตกต่างกัน

มิเนโซต้า (Minnesota Studies) ที่ทอแรนซ์ (อาร์ รังสินนท์. 2526 ; อ้างอิงจาก Torrance. 1962) ได้นำมากล่าวไว้ว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 จะสูงขึ้นจนถึงประถมปีที่ 3 และจะเริ่มถดถอยในชั้นประถมปีที่ 4 แต่จะเริ่มมีการพัฒนาต่อไปในชั้นประถมปีที่ 5 – 6 พอถึงช่วงชั้นประถมปีที่ 6 กับ ม.1 (ประถมปีที่ 7 เดิม) จะกลับลดน้อยลง และจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนสุดปลายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ดังรูป

ภาพประกอบ 2 พัฒนาการความคิดสร้างสรรค์จากชั้นอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยใช้แบบทดสอบ The Ask and Guess Test

เบล (Bell. 1985 : 275 2A) ได้ศึกษาการเล่าเรื่องของเด็กชายอายุ 6 – 7 ปี โดยจับคู่ระหว่างสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ ผลการศึกษา พบว่า การเรียบเรียงเรื่องราวที่เล่าและจินตนาการเรื่องราวมีความคิดสร้างสรรค์ ความคิด จินตนาการ การเล่าเรื่องเป็นการส่งเสริมความคิด สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก คือ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม

งานวิจัยในประเทศ

กรมการฝึกหัดครู (2522) ได้รายงานการวิจัยเรื่องความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทย ได้พบว่า พัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นขบวนการที่มีการพัฒนาการต่อเนื่อง เริ่มจากเด็กเล็ก ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นวัยที่มีความคิดสร้างสรรค์สูง จะมีการพัฒนาการติดต่อกันจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และพัฒนาการจะค่อยเริ่มลดลงในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่ก็จะเริ่มพัฒนาสูงขึ้นอีกครั้งในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แล้วจะกลับลดถอยลงอีกในชั้น ม.1 หรือประถมศึกษาปีที่ 7 เดิม จากนั้นก็จะเริ่มพัฒนาสูงขึ้นอีกจนคงที่ไปจนถึงชั้นเตรียมอุดมศึกษา

สุพัตรา พรกิจประสาน (2523) สรุปพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ภายในประเทศไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. เมื่อเรียนชั้นสูงขึ้น ความคิดสร้างสรรค์จะสูงขึ้นด้วย
2. ความคิดสร้างสรรค์มิได้เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามระดับชั้นเรียน
3. ความคิดสร้างสรรค์จะเพิ่มขึ้นตามลำดับชั้นเรียน เมื่อพิจารณาแนวโน้มโดยรวม แต่มีการสะดุดลงในบางชั้น

สาตินี บุโรดม (2523) ได้สร้างแบบฝึกวาดภาพที่มีประสิทธิภาพต่อการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ สำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า เด็กที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากหลังการทดสอบด้วยแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยรูปภาพเป็นสื่อในการวัด แบบ ก. ของ ดร.อี พอล ทอร์เรนซ์ ตัวอย่างประชากรที่ได้รับการฝึกวาดภาพในด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความคิดละเอียดลออ มีพัฒนาการสูงขึ้นทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

วาสิ ปรุงสิงห์ (2524 : 275 – 284) ได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดในชั้นอนุบาล เพื่อเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนของรัฐบาล และโรงเรียนเอกชน พบว่า โรงเรียนในสองหน่วยงานนี้จัดกิจกรรมต่างกันคือ กิจกรรมเสรีที่จัดในห้องกิจกรรมเสรีที่จัดภายนอกห้องและการฝึกความพร้อมตามหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่จัดในโรงเรียนรัฐบาลสูงกว่าเอกชนในทางตรงกันข้าม โรงเรียนเอกชนจัดกิจกรรมที่เน้นด้านเนื้อหาวิชาสูงกว่าโรงเรียนรัฐบาล โดยเน้นการอ่านเขียนและท่องจำเป็นหลัก นอกจากการให้การศึกษาที่โรงเรียนแล้วผู้ปกครอง ครอบครัวที่บ้านมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

สรุปจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ส่วนใหญ่เด็กมีพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม ความคิดยืดหยุ่น ความคิดละเอียดลออ แต่สำหรับงานวิจัยที่ผู้วิจัยศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยนั้นมีเพียง 3 ด้าน อันได้แก่ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

2.1 ความหมายของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

กิจกรรมศิลปะเป็นสื่อการแสดงออกที่มีคุณค่าก่อเกิดพลังสร้างสรรค์ต่อมนุษย์ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะในเด็กปฐมวัย ศิลปะช่วยให้เด็กเข้าใจตนเอง เข้าใจสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ซึ่งมีผู้ได้ให้ความหมายและความสำคัญของกิจกรรมศิลปะ ดังนี้

มะลิฉัตร เอื้ออานนท์ (2543 : 173) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะจะช่วยพัฒนาความพร้อมในตัวเด็ก ความคล่องในการใช้ความคิด สายตา และมีมือให้ประสานสัมพันธ์กัน ความพร้อมนี้จะเป็นพื้นฐานขั้นต้นให้เด็กสามารถพัฒนาได้อย่างสูงสุดตามศักยภาพของเขา

อาร์ สุธิพันธ์ (2528 : 20 – 21) กล่าวว่า ศิลปะ คือ การรับรู้ทางการเห็น หมายถึง ผลงานทางศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อสนองความรู้สึกทางจักขุสัมผัส และศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์ทำขึ้น (Art is Manmade) และถ้าจะเขียนเป็นโครงสร้างของศิลปะก็อาจจะเขียนได้ ดังนี้

แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ได้รับแรงดลใจจากธรรมชาติ แวดล้อม มนุษย์จึงนำเอาวัสดุมาถ่ายทอดธรรมชาตินั้น ๆ ตามปริมาณของแรงดลใจสิ่งนั้น

วีรุธ ตั้งเจริญ (2532 : 311 ; 2539 : 51) กล่าวว่า ศิลปะเด็ก คือศิลปะที่เด็กแสดงออกตามสภาพความสนใจ การรับรู้ และความพร้อมของเด็กแต่ละคน โดยที่การแสดงออกนั้น จะแสดงออกด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งผ่านวัสดุที่เหมาะสม และปรากฏเป็นผลงานศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยประสาทตา หรือที่เรียกว่า ทักษะศิลป์ (Visual Art) เช่น ภาพเขียน รูปปั้น แกะสลัก ภาพพิมพ์ กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นต้น ซึ่งในหลักสูตรจะเรียกว่า ศิลปศึกษา (Art Education) และทักษะศิลป์ในที่นี้ คือ ศิลปะสองมิติ คือ งานศิลปะบนพื้นราบที่สามารถวัดความกว้างและความยาวได้ เช่น ภาพวาด ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพกระดาษปะติด ส่วนศิลปะสามมิติ คือ ศิลปะที่ปรากฏรูปทรงให้สามารถลูบคลำหรือวัดได้ทั้งความกว้าง ยาว และหนา เช่น รูปปั้น รูปแกะสลัก รูปโครงสร้าง

เลิศ อนันตะ (2535 : 44) กล่าวว่า ศิลปศึกษา (Art Education) หมายถึง การนำกิจกรรมศิลปะมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา เพื่อพัฒนาด้านต่าง ๆ แต่ไม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นศิลปิน หรือจิตรกร (Artist)

เยาวพา เดชะคุปต์ (2528 : 36 – 38) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็ก ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมือและตาให้สัมพันธ์กัน เพื่อเตรียมความพร้อมด้านการเรียน และมีโอกาสพัฒนาทักษะพื้นฐานในการอ่าน

วราภรณ์ รักวิชัย (2527 : 36) กล่าวว่า กิจกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็ก ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมือและสายตาให้สัมพันธ์กัน เพื่อเตรียมความพร้อมด้านการเรียน

ปีเตอร์สัน (จิตทวารวณ เดือนฉาย. 2541 : 24 ; อ้างอิงจาก Peterson. 1958 : 101) กล่าวว่า เด็กทุกคนต้องการที่จะแสดงออกทางด้านความคิดและความรู้สึกต่าง ๆ ศิลปะเป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออก อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกและความเข้าใจ รวมทั้งบุคลิกภาพและความเป็นอิสระของเด็กออกมา ซึ่งเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดออกมาจากประสบการณ์และจินตนาการของเด็กแต่ละคน

จากความหมายของกิจกรรมศิลปะ สรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่เด็กปฐมวัยสามารถแสดงความคิดสร้างสรรค์และยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาของเด็ก ศิลปะเป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออก ใช้ความนึกคิดทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจและส่งเสริมทักษะในการสร้างเป็นผลงานเพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในการเรียนต่อไป

2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์

กิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ มีความสำคัญและให้ประโยชน์แก่มนุษย์อย่างมาก มีผู้ที่กล่าวไว้ ดังนี้ จิตทวารวณ เดือนฉาย (2541 : 31) กล่าวว่า การวาดภาพเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีคุณค่าสำหรับ

เด็กปฐมวัย เพราะนอกจากจะช่วยให้เด็กเพลิดเพลินแล้ว ในขณะที่เด็กกำลังวาด เด็กจะได้ฝึกการสังเกต จำแนก และเปรียบเทียบ ช่วยให้เด็กเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยผ่านประสบการณ์ตรง

ปิยะชาติ แสงอรุณ (2526 : 49 – 52) ได้กล่าวว่ากิจกรรมการวาดภาพเป็นกิจกรรมทางศิลปะที่จัดให้แก่เด็กในลักษณะเชิงของเล่น เด็กจะมีความสนใจ สนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดความรู้สึกเหมือนได้เล่นของเล่น ขณะเดียวกันเด็กจะเกิดการพัฒนาในด้านการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อมือกับความคิดเห็นจะสามารถแสดงออกถึงการรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักค้นคว้าและทดลอง รู้จักใช้เหตุผล รู้จักสร้างสิ่งที่ตนเข้าใจจากจินตนาการของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการสร้างความสุนทรีย์ให้เกิดขึ้นในจิตใจ ความรู้สึกของเด็กอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาสติปัญญาและความเจริญเติบโตของเด็กต่อไป

โอเวิร์ต การ์ดเนอร์ (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. 2532 : 88 – 89 ; อ้างอิงมาจาก Howard – Gaedner. 1977) ได้กล่าวถึงประสบการณ์ทางศิลปะของบุคคลและอธิบายความแตกต่างระหว่างการรู้จักด้านรูปลักษณะเกิดจากการรู้ในรูปลักษณะของสิ่งหนึ่ง เช่น เส้น สี รูปร่างต่าง ๆ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่ คือ การรวมสิ่งเร้า การรับรู้และสัญลักษณ์นั้นเข้าด้วยกัน ส่วนการรู้จักในด้านการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ศิลปะเป็นความสามารถในการรู้เกินไปกว่าข้อมูลที่มีให้ผลสะท้อนนี้ ถือเป็นการแสดงออกด้วยเขาวงกตปัญญาและพัฒนาด้านความรู้จากคุณค่าของกิจกรรมศิลปะ

พระพงษ์ กุลพิศาล (2533 : 140) กล่าวว่า ศิลปศึกษาให้ความสำคัญต่อการเจริญเติบโต และพัฒนาการตามวัยของเด็กในด้านต่าง ๆ มาก ในปัจจุบันแนวคิดในระบบการศึกษาศิลปะของเราส่วนใหญ่จะไม่เห็นถึงที่ทักษะหรือผลสำเร็จของตน แต่เน้นถึงสิ่งที่เด็กจะได้รับระหว่างกระบวนการสร้างสรรค์ กล่าวคือ เห็นว่ากิจกรรมศิลปะเป็นสื่อหรือเครื่องมือเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการต่าง ๆ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539 : 31 – 34) กล่าวว่า ความมุ่งหวังที่ใช้กิจกรรมศิลปะเป็นสื่อกลางในอันที่จะสะท้อนคุณค่าไปสู่ศิลปภาพของเด็ก และการสร้างสรรค์ศิลปะจะสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้แก่เด็กปฐมวัยต่าง ๆ ดังนี้

1. สร้างเสริมลักษณะนิสัยทางการแสดงออก เมื่อการแสดงออกทางศิลปะเป็นกระบวนการที่ต้องตัดสินใจเสนอความคิด ตัดสินใจที่จะกระทำและแสดงออกมาตามความคิดคำนึงหรือเหตุผลของแต่ละคน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะกระตุ้นให้เด็กกล้าแสดงออกในทุก ๆ ด้าน
2. สร้างเสริมลักษณะนิสัยในด้านความคิดสร้างสรรค์ ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นคนพร้อมที่จะแสวงหาสิ่งใหม่ที่ดีกว่า เหมาะสมกว่า และเป็นการปลูกฝังในพฤติกรรมของคนเราได้เมื่อได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง กิจกรรมศิลปะเป็นวิธีทางหนึ่งที่พร้อมมูลในทางที่จะสั่งสมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กปฐมวัย
3. สร้างเสริมลักษณะนิสัยทางด้านการจินตนาการสิ่งต่าง ๆ ที่คนเราสร้างสรรค์ขึ้นมา ย่อมเริ่มต้นด้วยจินตนาการก่อน และย่อมมีเหตุผลหรือความจริงเป็นพื้นฐาน เป็นเรื่องของการคาดคิด ความหวัง หรือปรารถนาจะให้เกิดสิ่งที่ตั้งถาม ซึ่งกิจกรรมศิลปะย่อมผลักดันเด็กไปสู่ความคิดคำนึงที่กว้างไกล มีผลต่อเด็กและสืบต่อไปในอนาคต
4. สร้างเสริมลักษณะนิสัยทางด้านสุนทรีย์ภาพ เป็นเรื่องของความรู้สึกส่วนบุคคล เป็นความรู้สึกอันละเอียดอ่อนและฉับไว เมื่อสัมผัสกับสภาพแวดล้อมและจะรู้สึกสัมผัสในความงาม ความเป็นระเบียบ ประณีตและคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ศิลปะ วัตถุ หรือรูปแบบของความคิดต่าง ๆ ซึ่งต่างก็มีความงามและคุณค่าอยู่มากน้อยแตกต่างกันออกไป ผู้ที่มีสุนทรีย์ภาพอยู่ในตัว จึงพร้อมที่จะรับรู้และซาบซึ้ง

คุณค่าทางด้านต่าง ๆ ของสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัว ศิลปะเป็นสิ่งสำคัญสิ่งแรกที่ยอมรับกันว่าเป็นตัวการกระตุ้นความรู้สึกสัมผัสทางด้านนี้ การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็ก จึงเป็นการสะสมคุณภาพของสุนทรีย์ภาพในตัวบุคคลโดยตรง เพื่อชีวิตและจิตใจที่ประณีตงดงาม

5. สร้างเสริมลักษณะนิสัยทางด้านความประณีต การทำงานศิลปะต้องอาศัยความตั้งใจ การใช้ความพยายาม การสังเกต และความประณีตเรียบร้อยอยู่ตลอดเวลา

6. สร้างเสริมลักษณะนิสัยด้านการทำงาน กิจกรรมศิลปะต้องอาศัยความรักความพยายามที่จะทำกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติด้วยมือ งานเสร็จเด็กจะเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งจะเป็แรงผลักดันให้กระตือรือร้นที่จะทำงานชิ้นต่อไป

7. สร้างเสริมลักษณะนิสัยด้านการทำงาน การทำกิจกรรมศิลปะไม่ใช่การเรียนรู้เพียงคนเดียว ต้องมีการพูดคุย ปรีกษาหารือ หยิบยื่นสิ่งต่าง ๆ ต่อกัน เป็นการส่งเสริมให้เด็กสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพตั้งแต่ระดับพื้นฐาน

อุบล ตูจินดา (2532 : 19 – 22) ได้กล่าวถึงคุณค่าของศิลปะที่ช่วยส่งเสริมความพึงพอใจ ความเจริญงอกงามและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย กิจกรรมทางศิลปะ ช่วยพัฒนาการทางด้านเคลื่อนไหว การเติบโต การออกกำลังกาย การฝึกหัดใช้มือ แขน ขา กล้ามเนื้อ ความสัมพันธ์ของมือกับประสาทตา ความคิด การรับรู้และระบบการสั่งงานของสมอง

2. พัฒนาการด้านอารมณ์ ขณะเด็กเจริญเติบโต สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และประสบการณ์ที่ผ่านมามีคือพื้นฐานของประสบการณ์ใหญ่ การรับรู้เป็นอย่างดีเนื่อง การเรียนรู้ที่เด็กมีความพอใจ ความสนใจอยากรู้ อยากเห็น การทำงานศิลปะเด็กได้แสดงออกอย่างเสรี เพลิดเพลิน สนุกสนาน และภาคภูมิใจ ซึ่งจะช่วยพัฒนาอารมณ์ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใส เบิกบาน ซาบซึ้งในความงามของสิ่งต่าง ๆ เช่น สีของดวงอาทิตย์ ท้องฟ้า ดอกไม้ ใบไม้ ต้นไม้ รูปร่างของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่มีอยู่ทุกเวลา ทุกสถานที่ การใช้กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้เด็กได้สังเกตมีความสามารถในการมองเห็นความงามเหล่านี้ได้ เด็กก็จะเกิดอารมณ์ชื่นชม รู้คุณค่า รู้สึกเป็นสุข

3. พัฒนาการทางสังคม ศิลปะเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกัน เพราะศิลปะเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่ง ระหว่างผู้สร้างผลงานศิลปะด้วยกัน และระหว่างผลงานทางศิลปะกับผู้ชม ผลงานศิลปะยังช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนในห้องเรียน ระหว่างครูกับนักเรียน กิจกรรมแสดงออกทางศิลปะส่วนใหญ่ จึงเน้นสาระที่เกี่ยวข้องกับสังคม และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา สติปัญญา คือ เครื่องสะท้อนที่แสดงให้เห็นความสามารถของบุคคลที่ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ การที่เด็กแสดงออกทางศิลปะในแต่ละวัย แต่ละบุคคล และแต่ละช่วงเวลาแตกต่างกัน ย่อมแสดงถึงความแตกต่างทางด้านสติปัญญาด้วย ข้อแตกต่างนั้นอาจจะปรากฏในแง่รายละเอียด รูปทรง การออกแบบ สี ความคิด หรือจินตนาการ กิจกรรมทางศิลปะมีขอบเขตกว้างขวาง เด็กจึงมีโอกาสได้ทดลองทำและค้นหาความสามารถของตนเองว่าความถนัดมีความสามารถในการทำอะไรบ้าง ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้มีการสำรวจ ทดลอง สร้างสรรค์กับวัสดุานาชนิด จะเป็นการเพิ่มประสบการณ์ใหม่ ทำให้มีความคิดริเริ่ม มีเหตุผล มีรสนิยมอันดี มีความเป็นตัวของตัวเอง มีสติปัญญากว้างขวางยิ่งขึ้น

5. พัฒนาการทางด้านความรู้ การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่คนได้รับรู้โดยอาศัยประสาทสัมผัส มีความตั้งใจ ความต้องการการรับรู้ของมนุษย์ มักจะมีลักษณะการจัดสิ่งทีรับรู้เป็นส่วนรวมหรือเป็นหมวดหมู่

เพราะในการรับรู้แต่ละครั้ง อวัยวะรับรู้สัมผัสหลายอย่างจะทำงานร่วมกันคือ แทนที่จะรับรู้รายละเอียด เรามักจะรับรู้ส่วนรวมได้มากกว่า นอกจากนี้มนุษย์ยังรับรู้ทางด้านคุณค่าและการวิเคราะห์ควบคู่กันไปด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 6 – 15) ได้สรุปความสำคัญของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. เด็กแสดงออกอย่างอิสระ ส่งเสริมอิสระภาพในการทำงานครุควรวางวัสดุอุปกรณ์ในพื้นที่ ที่เด็กจะหยิบมาใช้ได้ และมีโอกาสเลือกหยิบได้ตามความพอใจ ในขณะที่เดียวกันเด็กจะสามารถแลกเปลี่ยนแนวคิดของตนกับเพื่อน ๆ ได้

2. เด็กมีสุนทรียภาพต่อสิ่งแวดล้อม เด็กจะรู้จักชื่นชมและมีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ควรได้รับการพัฒนา ซึ่งผู้ใหญ่ควรทำตัวอย่าง โดยการยอมรับและชื่นชมในผลงานของเด็ก โดยฝึกให้เด็กเห็นว่าทุก ๆ อย่างมีความสำคัญสำหรับตัวเขา ส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกตสิ่งที่ผิดแปลกในสิ่งธรรมดาสามัญ ให้ได้ยินในสิ่งที่ไม่เคยได้ยิน และฝึกให้เขาสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

3. เด็กเกิดความพอใจและสนุกสนานในขณะที่เด็กทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่าง ๆ เด็กควรทำตามความพอใจและมีความสุข การพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนเป็นโอกาสที่เด็กจะแสดงออกซึ่งความคิดของเขาและเป็นการพัฒนาทางภาษาไปด้วย การเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถทางสร้างสรรค์จะช่วยให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ช่วยส่งเสริมให้เขามีกำลังใจ เข้าใจตนเองว่ามีความคิดที่ดีและมีความสามารถหลายอย่าง องค์กรประกอบที่จะช่วยให้เด็กเกิดความพอใจ สนุกสนานในขณะที่ทำกิจกรรม คือ เวลาและสถานที่ เด็กต้องการเวลาทำงานมากพอที่เขาจะได้ทำเสร็จตามความพอใจ และต้องการเนื้อที่กว้างขวางพอที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสนุกสนาน

4. กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ช่วยลดความตึงเครียดทางอารมณ์ การทำงานสร้างสรรค์เป็นการผ่อนคลายทางอารมณ์ ลดความกดดัน ความคับข้องใจและความก้าวร้าวลง ซึ่งกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์จะช่วยให้เด็กแสดงออกและผ่อนคลายอารมณ์ได้ดีที่สุด

5. กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ช่วยสร้างลักษณะนิสัยการทำงานที่ดี ในขณะที่เด็กทำงานต่าง ๆ ครูควรสอนระเบียบและนิสัยในการทำงานควบคู่กันไปด้วย เช่น เก็บของเป็นที่ ล้างมือเมื่อทำงานเสร็จแล้ว

6. กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อจากการตัดกระดาษ ประดิษฐ์ภาพ วาดภาพด้วยนิ้วมือ การต่อภาพ ฯลฯ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดสร้างสรรค์ และความสัมพันธ์ระหว่างมือกับสายตาควบคู่กันไปด้วย

7. กิจกรรมสร้างสรรค์ช่วยให้เด็กรู้จักสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง เด็กจะชอบทำกิจกรรมและใช้วัสดุต่าง ๆ ซ้ำ ๆ กันเพื่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะใช้ความคิดริเริ่มและจินตนาการของเขาจากการค้นคว้าสำรวจ ฝึกฝนสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นจากการ ใช้วัสดุซ้ำ ๆ กัน

จากเอกสารที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ – เล็ก ประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ด้านอารมณ์ จิตใจ เกิดความสนุกสนานในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรม ลดความตึงเครียด รู้จักชื่นชม และมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ ทางด้านสังคม ฝึกนิสัยการทำงาน ความรับผิดชอบ และทางด้านสติปัญญา เด็กรู้จักการสังเกต สำรวจค้นคว้า ทดลอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์นั้นผู้สอนควรตระหนักถึงขอบเขตของเด็กที่แสดงออก และต้องใช้เวลาให้เหมาะสม จัดอุปกรณ์ที่หลากหลาย เด็กจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานของตนได้เต็มที่

2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของเด็กของโลเวนเฟลด์และบริเตน

โลเวนเฟลด์ และบริเตน (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. 2542 : 144 – 147 ; อ้างอิงจาก Lowenfeld and Brittain. 1987)

ภาพประกอบ 3 วิธีขีดเขียน 2 – 4 ขวบ : วัยเริ่มต้นของการแสดงออกเฉพาะตัว

ที่มา : มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2542). ศิลปศึกษาความเป็นมาปรัชญาหลักการวิวัฒนาการด้าน
หลักสูตรทฤษฎีการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย. : 144.

ลักษณะของการวาด (Drawing Characteristics) เริ่มจาก

- วาดโดยใช้กล้ามเนื้อส่วนใหญ่ ความเคลื่อนไหวของอวัยวะที่วาดมาจากบริเวณกล้ามเนื้อหัวไหล่
เวลาวาดจึงเหวี่ยงแขนไปมา

- หยิบจับเครื่องมือที่ใช้ขีดเขียนด้วยมือทั้งมือ (อย่างเต็มมือ)

- เวลาที่เขียนอาจมองไปที่อื่น คือยังไม่มุ่งสนใจต่อสิ่งที่ตนวาดนัก หึงพ้อใจกับการเคลื่อนไหว

เกิดขึ้นมากกว่า

แล้วพัฒนาสู่

- เริ่มวาดเล็กลงด้วยการเคลื่อนไหวซ้ำ ๆ ต่อเนื่องกัน

- เริ่มสามารถใช้กล้ามเนื้อเล็กกดลงมาก็คือกล้ามเนื้อข้อมือ

- สามารถลอกกรุปวงกลมได้

จากนั้นพัฒนาไปสู่

- เริ่มผูกโยงสัมพันธ์สิ่งที่ตัวขีดเขียนกับรูปแบบของสิ่งที่ตัวคุ้นเคย

- ขีดเขียนเส้นหลายรูปแบบขึ้น

- เริ่มบ่งบอกถึงสิ่งที่ตนวาด ซึ่งมีผลต่อการวาดหรือลักษณะของเส้นที่ผิดแผกแตกต่างกัน

(ตั้งชื่อสิ่งที่ตนวาด)

- มีความตั้งใจยาวนานขึ้น

การใช้เนื้อที่ในการวาด (Space Representation)

เริ่มจากการขีดเขียนอย่างไม่เป็นระเบียบ (ขีดตรงนั้นเขียนตรงนี้ไปทั่ว ๆ)

- ใช้เนื้อที่ของสิ่งที่วาดโดยมิได้คำนึงถึงอาณาเขตของเนื้อที่นั้น ดังนั้นบางครั้งจึงอาจมีการวาดเลยออกไปนอกกระดาษ (หรือสิ่งที่รองรับการวาด) เลยออกไปถึงกระดาษหรือพื้นโต๊ะที่รองรับแผ่นกระดาษนั้นอยู่

- การวาดไม่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน อาจวาดสิ่งหนึ่งลงไปบนมุมหนึ่งแล้วเริ่มวาดสิ่งใหม่ลงไปอีกมุมไม่เกี่ยวเนื่องกัน

ไปสู่พัฒนาการส่อว่ามีการขีดเขียนอยู่ในลักษณะบังคับควบคุมทิศทาง

- วาดอยู่ภายในเนื้อที่ของสิ่งที่ใช้วาดมากขึ้น

- เริ่มส่อว่ามีการตั้งใจวาดเป็นบางส่วน

จากนั้นพัฒนาไปสู่การขีดเขียนแบบตั้งชื่อ

- เริ่มส่อว่ามีการกำหนดว่าจะขีดเขียนลงบริเวณใด (เลือกเนื้อที่)

- การขีดเขียนเริ่มมีการคำนึงถึงสิ่งที่วาดไปก่อน

- ที่ว่างเริ่มมีการความหมายแทนที่จะเป็นเพียงเนื้อที่ของกระดาษ

- เส้นคือบริเวณริมหรือขอบของวัตถุที่เด็กขีดเขียน

การแสดงออกด้านรูปคน (Human Figure Representation) เริ่มจาก

- ในระยะแรกไม่ส่อลักษณะว่ามีการวาดรูปคน หรือมุ่งหมายเช่นนั้น

แล้วพัฒนาไปสู่

- มีการวาดรูปวงกลมหรือวาดเส้นลักษณะเป็นห่วงกลม ๆ หรือมีการเขียนเส้นวง ๆ เป็นวงกลมซึ่งสื่อเค้าคล้ายความต้องการที่จะวาดรูป

จากนั้นพัฒนาไปสู่

- เริ่มชี้ชวนให้ดูรอยที่ตนขีดเขียนแล้วบ่งว่าเป็นคน

- เริ่มมีการบ่งบอกถึงการกระทำ (ของคน) จากรอยขีดเขียน เช่น กำลังวิ่ง กำลังกระโดด

ภาพประกอบ 4 วัยเริ่มสร้างมโนทัศน์ (The Preschematic Stage) ระหว่างอายุ 4 – 7 ขวบ :

วัยส่อว่าเริ่มมีการพยายามสื่อความหมายกับสิ่งที่ตนวาด

ที่มา : มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2542). ศิลปศึกษาความเป็นมาปรัชญาหลักการวิวัฒนาการด้านหลักสูตร
ทฤษฎีการเรียนรู้การสอนและการค้นคว้าวิจัย. 146.

ลักษณะของการวาด (Drawing Characteristics)

- ใช้รูปร่างเรขาคณิตในการสื่อความหมายสิ่งที่ตนวาด
- พิจารณาจัดวางวัตถุและเริ่มใส่ใจเรื่องขนาดของวัตถุที่วาด
- ศิลปะเป็นหนทางที่เด็กสื่อความหมายกับตนเอง
- การวาดคล้ายเด็กพยายามเรียบเรียงสิ่งที่ตนรู้จักบันทึกลงในภาพ
- สามารถลอกรูปลี่เหลี่ยมและสามเหลี่ยมได้ในวัย 5 ขวบ

การใช้เนื้อที่ในการวาด (Space Representation)

- รูปที่เด็กวาดลอยอยู่รอบ ๆ หน้ากระดาษบางครั้งเวลาวาดเด็กจะหมุนกระดาษไปรอบ ๆ
- ขนาดของวัตถุในภาพไม่เป็นสัดส่วนต่อกัน
- บางครั้งถือว่าเด็กวาดขนาดของวัตถุให้เหมาะกับเนื้อที่ ๆ มีอยู่

การแสดงออกด้านรูปคน (Human Figure Representation)

- หัวและขาของรูปคนที่เด็กวัยนี้วาด (ประมาณ 5 – 7 ขวบ) ส่อวิวัฒนาการจากการขีดเขียนแบบ

มันดาลาลิส (Scribbling Mandalas)

- รูปคนอยู่ในลักษณะวงกลมมีแขนขาต่อออกมาจากส่วนหัว (Tadpole Stage) บางครั้งสื่อลักษณะว่าวาดนิ้วมือ นิ้วเท้า

- ส่วนมากรูปคนมักหันหน้าเข้าหาผู้ดู มีลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใส

- ปลายของวัยนี้จะเริ่มสื่อว่าเด็กวาดรายละเอียดเพิ่ม เช่น ใส่เสื้อผ้า

โรดา เคลลือก (हररषषष ढलवलषषष. 2535 : 184 ; อ้างอิงจาก Rhode Kelligg. 1969) ได้ศึกษาและรวบรวมผลงานศิลปะของเด็กทั่วโลกเป็นจำนวนมาก พบว่าเด็กทั่วโลกวาดสิ่งเดียวกัน ด้วยวิธีการเดียวกันเมื่ออายุเท่ากัน และค้นพบว่ามีเส้นขยุกขยิก หรือเส้นขีดเขียน (Scribble) ที่เป็นพื้นฐานจำนวนยี่สิบเส้น เด็กอายุ 2 ขวบ หรือต่ำกว่าจะวาดเส้นเหล่านี้ พออายุ 3 ขวบ จะสามารถวาดรูปแผนผังหรือแบบแปลน (Diagram) ได้ ซึ่งจะมีรูปพื้นฐานแปดรูปในระยะต่อมา เด็กจะวาดรูปแผนผังเหล่านี้ซ้อนกันหรือประกอบกันสองรูป และเพิ่มเป็นสามรูป มากกว่าสามรูป เมื่ออายุระหว่าง 3 – 5 ขวบ อย่างไรก็ตามเด็กจะไม่ผ่านขั้นตอนเหล่านี้ทุกคน

ตัวอย่างลักษณะเส้นพื้นฐาน 20 แบบ

1.		จุด (dot)
2.		เส้นตั้งเดี่ยว (Single vertical line)
3.		เส้นนอนเดี่ยว (Single horizontal line)
4.		เส้นเอียงเดี่ยว (Single diagonal line)
5.		เส้นโค้งเดี่ยว (Single curved line)
6.		เส้นตั้งหลายเส้น (Multiple vertical line)
7.		เส้นนอนหลายเส้น (Multiple horizontal line)
8.		เส้นเอียงหลายเส้น (Multiple diagonal line)
9.		เส้นโค้งหลายเส้น (Multiple curved line)
10.		เส้นเคลื่อนสายเดี่ยว (Roving open line)
11.		เส้นเคลื่อนสายทับซ้อนกัน (Roving enclosing line)
12.		เส้นหักหรือเส้นคลื่น (Zigzag or wave ling)
13.		เส้นห่วงเดี่ยว (Single loop line)
14.		เส้นห่วงหลายเส้น (Multiple loop line)
15.		เส้นขมวดกันหอย (Spiral line)
16.		วงกลมทับซ้อนกันหลายวง (Multiple-line overlaid circle)
17.		เส้นรอบวงทับซ้อนกัน (Multiple-line circumference circle)
18.		เส้นวงกลมต่อเนื่องกันหลายวง (Circular line spread out)
19.		เส้นวงกลมเดี่ยวปลายเส้นจรดซ้อน (Single crossed circle)
20.		วงกลมเส้นปลายจรดแต่ยังไม่ปิดเบี้ยว (Imperfect circle)

ภาพประกอบ 5 แสดงร่องรอยขีดเขียนขั้นพื้นฐาน

ที่มา : ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล. (2533). *แบบการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็ก*.

สรุปจากข้อมูลข้างต้นเกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะ ตามทฤษฎีของโลเวลเฟรด์ ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัยในช่วงอายุระหว่าง 4 – 7 ปี เป็นขั้นเริ่มสัญลักษณ์หรือขั้นเขียนภาพสื่อให้มีความหมาย (Preschematic Stage) เด็กวัยนี้มีการเห็น รับรู้ หรือสิ่งที่รู้จักแตกต่างไปจากสิ่งที่เขียนในภาพ การพัฒนาความคิดเกี่ยวกับของต่าง ๆ และคนยังไม่ชัดเจน ภาพที่แสดงออกมาจึงมีลักษณะเป็นรูปเรขาคณิตแทนภาพรวมที่เด็กเห็นการใช้เนื้อในการวาดยังไม่สอดคล้องกับบริเวณที่ว่าง ตลอดจนขนาดของวัตถุยังไม่ได้สัดส่วน เด็กยังไม่เข้าใจว่าควรเขียนรูปตรงไหน ขนาดเท่าใดจึงจะเหมาะสม แต่จะวาดขีดเขียนลงไปในพื้นที่ว่างตามความคิดความพอใจของตน

2.3.1 พัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัย

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2545 : 32) ได้กล่าวถึง พัฒนาการทางศิลปะ หมายถึง กระบวนการแสดงออกทางศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะของเด็ก ซึ่งปรากฏอยู่ในผลงาน จากวัยหนึ่งไปสู่อีกวัยหนึ่งอย่างต่อเนื่องและ พัฒนาการดังกล่าวจะดำเนินไปช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับพื้นฐานความสนใจ และความสามารถทางศิลปะ ประกอบกับสิ่งแวดล้อมและแรงจูงใจของแต่ละบุคคล พัฒนาการทางศิลปะจะมีลักษณะเป็นสากล เด็กทุกคนไม่ว่าชาติใด ภาษาใดจะมีลักษณะการแสดงออกคล้าย ๆ กัน และ พัฒนาการทางศิลปะเด็กวัย 4 – 6 ปี มีดังนี้

1. ยังคงใช้รูปเรขาคณิตเป็นสัญลักษณ์ แต่ก็พยายามปรับปรุงให้สอดคล้องกับประสบการณ์จริงมากขึ้น
 2. พยายามสร้างความหลากหลายของสิ่งที่เป็นประเภทเดียวกัน
 3. ใช้สัญลักษณ์ที่ตัวเองชอบซ้ำ ๆ
 4. มีการประกอบสัญลักษณ์เข้าด้วยกันโดยไม่ซ้ำแบบคนอื่น
 5. ใช้รูปแบบง่าย ๆ ไม่เน้นรายละเอียด
 6. เขียนภาพตามความรู้สึกและการรับรู้เฉพาะของตนเอง เช่น เขียนดวงอาทิตย์ไว้ส่วนบนของภาพเส้นมือ เขียนถนนตรง ๆ ไม่คดเคี้ยว หรือเขียนต้นไม้เน้นเฉพาะขนาดของลำต้นให้ใหญ่
 7. ใช้ขอบกระดาษล่างเป็นเส้นฐาน บางครั้งก็ใช้เส้นนอนเพื่อแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ
 8. ใช้สีตามอารมณ์โดยไม่คำนึงถึงสีต้นแบบที่เห็นในธรรมชาติ
- โลเวนเฟลด์ และบริตเตน (มะลิฉัตร เอื้ออนันต์. 2543 : 108 ; อ้างอิงจาก Lowenfeld & Britain. 1987) ได้จัดระบบพัฒนาการศิลปะของเด็กปฐมวัย ไว้ว่า

1. ใช้รูปร่างเรขาคณิตในการสื่อความหมายสิ่งที่ตนวาดพิจารณาจัดวางวัตถุและเริ่มใส่ใจเรื่องขนาดของวัตถุที่วาด
2. ศิลปะเป็นหนทางที่เด็กสื่อความหมายกับตนเอง
3. เด็กวาดภาพคล้ายกับว่า เด็กพยายามเรียบเรียงสิ่งที่ตนรู้จักบันทึกลงในภาพ
4. สามารถลอกกรุปสี่เหลี่ยมและสามเหลี่ยมได้ในวัย 5 ขวบ
5. รูปที่เด็กวาดลอยอยู่รอบ ๆ หน้ากระดาษบางครั้งเวลาวาดเด็กจะหมุนกระดาษไปรอบ ๆ ขนาดของวัตถุในภาพไม่เป็นสัดส่วนต่อกัน
6. บางครั้งคาดว่าเด็กวาดขนาดของวัตถุให้เหมาะกับเนื้อที่ ๆ มีอยู่
7. หัวและขาของรูปคนของเด็กคนนี้วาด (ประมาณ 5 – 7 ขวบ) เข้าสู่วิวัฒนาการจากการขีดเขียนแบบมีทิศทางรูปคนอยู่ในลักษณะวางกลมมีแขนขาต่อออกมาจากส่วนหน้า บางครั้งคล้ายลักษณะว่าวาดนี้มือ นิ้วเท้า ส่วนมากรูปคนมักหันหน้าเข้าหาผู้ดูมีลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใส
8. ปลายของวัยนี้จะเริ่มขั้นที่ว่าเด็กวาดรายละเอียดเพิ่ม เช่น ใส่เสื้อผ้า

อุบล ตูจินดา (2532 : 23) ได้เสนอแนวความคิดการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กทางศิลปะว่า เด็กจะแสดงออกทางศิลปะตั้งแต่อายุ 2 ขวบ และระหว่างอายุ 2 – 4 ขวบ เด็กจะแสดงออกโดยใช้มือป้ายหรือละเลงสิ่งเลอะเทอะ โคลน น้ำ แป้ง ฯลฯ หรือขีดเขียนเส้นที่ไม่เป็นรูปร่าง โดยลากจากซ้ายไปขวา ขวามาซ้าย บนไปล่าง ฎไปฎมา หรือขีดเขียนเส้นที่ไม่เป็นรูปร่าง โดยไม่เลือกจากทางไหนไปทางไหน การลากเส้นจึงไม่มีระเบียบ ยุ่งเหยิง สับสน ซึ่งการแสดงออกเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าเด็กในวัยนี้ ยังไม่สามารถบังคับหรือให้เป็นไปตามความต้องการ เด็กจะสนใจต่อการเคลื่อนไหวของมือเท่านั้น เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้นก็จะค่อย ๆ รู้จักบังคับมือให้ลากเส้นไปตามความพอใจได้ การแสดงออกของเด็กในวัยนี้ ถ้าได้รับการส่งเสริมให้ได้ทำไป

เรื่อย ๆ ต่อไป ก็จะเข้าใจถึงขั้นที่เรียกว่าเส้นที่วาดนั้นอาจทำเป็นรูปสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้ โดยที่เด็กจะเริ่มพูดว่า คนกำลังเขียนรูปอะไร เช่น บอกว่า “นี่น้องของหนู” การที่เด็กออกชื่อรูปที่วาดเช่นนี้ มิได้หมายความว่า รูปที่วาดนั้นจะมีส่วนคล้ายคลึงกับความจริง รูปนั้นยังเป็นเพียงแต่เส้นขยุกขยิกตามเดิม 2 – 4 ขวบ คือ เรื่องเกี่ยวกับบ้าน และชีวิตครอบครัว ซึ่งเด็กจะสนใจและเข้าใจมากกว่าอย่างอื่น

โบรแมน (หรรษา นิลวิเชียร. 2535 : 184 ; อ้างอิงจาก Broman. 1982) ได้เสนอทักษะทาง ศิลปะศึกษาของเด็กเล็ก ก่อนเข้าชั้นเรียนประถมศึกษาปีที่หนึ่ง ดังนี้คือ

1. เด็กสามารถบอกสีพื้นฐานแปดสี ดังนี้ แดง น้ำเงิน เหลือง ส้ม เขียว ม่วง น้ำตาล และดำ
2. เด็กสามารถแยกสิ่งของตามลักษณะของสี
3. เด็กสามารถใช้กรรไกรตัดกระดาษได้
4. เด็กสามารถลอกแบบสีเหลี่ยม วงกลม รูปไข่ สีเหลี่ยมผืนผ้า และเส้นได้
5. เด็กสามารถ ลูบ ทูบ กลิ้ง บีบ ปั้น ดินเหนียวได้
6. เด็กสามารถเย็บด้วยเข็มพลาสติกได้
7. เด็กสามารถถักไหมพรมได้
8. เด็กสามารถระบายสีบนขาหยั่งโดยไม่ให้สีหยดหรือหกได้
9. เด็กสามารถทำภาพปะติด (Collages) จากวัสดุต่าง ๆ ได้
10. เด็กสามารถวาดภาพใช้สีเทียนหลายสีได้
11. เด็กแสดงความสนใจในงานฝีมือ
12. เด็กแสดงความสนใจ และถามคำถามเกี่ยวกับการระบายสี การพิมพ์ การปั้น และการ

ถักทอ

จากการศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัย เด็กทุกคนมีการแสดงออกทางศิลปะ พัฒนาไปตามลำดับขั้น ซึ่งต้องอาศัยการรับรู้ ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะของเด็กปฐมวัย

สตัยา สายเชื้อ (2541 : 22 – 35) กล่าวว่า จากการศึกษาพัฒนาการด้านร่างกายและความ คิดของเด็กจะแตกต่างกันไปตามวัย เด็กก่อนวัยเรียนหรือเด็กปฐมวัยจะพัฒนาการด้านการรู้คิด (Cognitive Development) ยังมีได้มีบทบาทสำคัญ เพราะฉะนั้นการเตรียมเด็กให้ฝึกฝนเรื่องการท่องจำหรือคิดเลข จึง ไม่เป็นการสมควร แต่ในสังคมไทยมักจะพบว่า เด็กเล็ก ๆ ต้องออกไปต่อสู้ในการสอบแข่งขันเพื่อเข้าโรงเรียน ประถมที่มีชื่อเสียงที่พ่อแม่ มีความต้องการ จากความคิดเห็นของมะลิฉัตร เอื้ออานันท์ ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตเด็ก เขียนไว้ในสูจิบัตร นิทรรศการประกวดภาพเด็กไทย 2530 ในหัวข้อ “คุณภาพ ชีวิตเด็กไทยที่ไฝฝืน” ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงแรมมณเฑียร และองค์การยูนิเซฟ พ.ศ. 2530 เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเล็ก โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลหรือผู้สร้างหลักสูตร การพัฒนาเด็ก ที่สำคัญในวัยนี้ก็คือ พัฒนาการรับรู้ (Perception) ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาเด็กเล็กในวัยนี้ ซึ่งผู้สร้างหลักสูตร จะต้องคำนึงถึง ไม่ใช่เพียงเพื่อหวังจะให้เด็กเป็นเด็กอัจฉริยะ จนกระทั่งเป็นการใส่ให้เด็กมากเกินไปจนเกินความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงว่าตัวเด็กเองจะรับได้แค่ไหน เด็กก่อนวัยเรียน การฝึกการรับรู้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเมื่อเด็กเกิดความเฉียบไวในการรับรู้ จึงจะสามารถเกิดการรู้คิด และเข้าใจ เมื่อถึงวัยที่การรู้คิดพัฒนา เจริญขึ้น (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. 2530 : 26 – 31)

จากการที่เด็กเล็กได้ฝึกประสบการณ์การรับรู้ (ประเทิน มหาพันธ์. 2531 : 36) กล่าวถึง พัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัยหรือเด็กก่อนวัยเรียน โดยเฉพาะพัฒนาการด้านศิลปะของเด็กที่แสดง

ออกทางการขีดเขียน ซึ่งอาจจะกล่าวโดยสรุปไว้เป็นขั้น ๆ ดังนี้

1. ขั้นการขีดเขียน (The Scribbling Stage) อายุ 2 – 4 ปี
2. ขั้นก่อนแผนแบบ (The Preschematic Stage) อายุ 4 – 7 ปี
3. ขั้นแผนแบบ (The Schematic Stage) อายุ 7 - 9 ปี
4. ขั้นเริ่มเหมือนจริง (The Dawn of Realism) อายุ 9 – 11 ปี

ในที่นี้จะกล่าวถึง ช่วงของเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 4 – 7 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุของเด็กที่ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาและวิจัย

ขั้นก่อนแผนแบบ (อายุ 4 – 7 ปี)

ขั้นก่อนแผนแบบเป็นขั้นต่อจากขั้นขีดเขียน ระยะแรกพัฒนาการของขั้นนี้เกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุ 4 – 7 ปี ระยะแรกของการขีดเขียน เด็กขีดเขียนโดยไม่มีความหมาย ต่อมาเมื่อเด็กรู้จักตั้งชื่อรูปที่วาด ขั้นการขีดเขียนของเด็กก็จะมี ความหมายมากขึ้น แต่รูปของเด็กก็เป็นเส้นสายต่าง ๆ ที่นำมาประกอบกัน โดยที่ยังไม่สามารถจำแนกได้ว่าเป็นรูปอะไร ครั้นเมื่อการขีดเขียนของเด็กได้พัฒนามาถึงขั้นก่อนแผนแบบ คือ เมื่อเริ่มขีดเขียนอย่างมีความหมายมากขึ้น รูปที่เด็กวาดวงกลมแทนศีรษะ มีเป็นเส้นตรง 2 ขา มีแขน 2 แขน แต่ภายหลังขั้นนี้ เด็กเพิ่มการเขียนลำตัวเข้าไปในรูป และเพิ่มรายละเอียดที่หัว เช่น ตา หู ปาก จมูก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เส้นที่ขีดเขียนลงไปนี้ยังคงเป็นเพียงสัญลักษณ์ มีความหมายแทนของจริงเท่านั้น ไม่ได้คล้ายความจริง เช่น สัญลักษณ์แทนตา เด็กจะจุดจุดจะเขียนสามเหลี่ยม ส่วนปากนั้นจะเขียนเป็นขีดเพียงขีดเดียว เป็นต้น

การที่เด็กแสดงออกในขั้นก่อนแผนแบบเป็นเพราะเด็กต้องการสนองความต้องการของตนเอง แต่ความสามารถของเด็กยังไม่ถึงขั้นเหมือนจริง เด็กจึงสร้างสัญลักษณ์แทนของจริง เช่น จุด ขีด ตลอดจนรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งเขียนง่ายกว่าของจริง ความสามารถในการสร้างสัญลักษณ์นี้ สร้างให้มีความหมายตามความต้องการของเด็กซึ่งพัฒนามาจากการขีดเขียนของเด็กนั่นเอง เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้น มีประสบการณ์ทางด้านต่าง ๆ มากขึ้น สิ่งที่เด็กแสดงออกจะต้องให้ใกล้เคียงกับของจริงมากขึ้น จึงทำให้การแสดงออกของเด็กมีความหมายมากขึ้น ทั้งนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกของเด็กกับโลกภายนอกให้สอดคล้องกันยิ่งขึ้น หลังจากนั้น เด็กจะพยายามปรับปรุงวิธีการแสดงออกของเด็กไม่หยุดยั้ง ผลงานที่ได้จะใกล้เคียงกับของจริงมากขึ้น เด็กสามารถแสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวในรูปได้ ส่วนต่าง ๆ ในรูปจะมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น แสดงว่าเด็กมีทักษะมากขึ้นแล้ว เด็กแต่ละคนจะหาวิธีการของตนเองมาใช้ในการแสดงออก วิธีการดังกล่าวเป็นลักษณะประจำตัวของเด็กแต่ละคน การที่เด็กแสดงออกได้อย่างมีความหมายแก่ตัวเด็กเอง เพราะว่า เด็กสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนกับสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น

ประสบการณ์ที่แสดงออกไม่ได้ เด็กจะแสดงออกอย่างมีแผนแบบได้ เด็กต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการของตนอยู่ตลอดเวลาจนกว่าจะพบวิธีการใหม่ ซึ่งเป็นแบบประจำตัวเด็กแท้ ๆ ในระยะที่เด็กแสดงแบบแผนของตนออกมา เด็กต้องการแสดงออกให้เหมือนของจริงมากที่สุด แต่เด็กก็ไม่สามารถทำให้ใกล้เคียงกับของจริงได้ทั้ง ๆ ที่เด็กได้เห็นของจริงอยู่ตลอดเวลาว่ามีรายละเอียดอะไรบ้าง เช่น ในการวาดรูปคน เด็กไม่เพียงแต่จะมองเห็นว่าคนเรามีศีรษะ ขา แขน เท่านั้น เด็กยังเห็น หู ตา จมูก ปาก ผม ฟัน นิ้ว เล็บ และรายละเอียดอื่น ๆ อีกมาก เป็นต้น ครั้นถึงคราวที่เด็กแสดงออก เด็กทำไม่ได้เหมือนของจริงทั้งหมด จะผิดแผนกแตกต่างจากของจริงไปบ้าง ทั้งนี้เพราะว่าสิ่งที่เด็กมองเห็นทั้งหมดนั้น เด็กไม่สามารถแสดงออกได้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวาด เด็กจะแสดงออกแต่สิ่งที่มองเห็นได้ถนัดและมีการเคลื่อนไหวเท่านั้น

ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ทำอย่างไรจะให้เด็กนำความรู้และประสบการณ์ที่ตนมีอยู่มาแสดงออกได้ทั้งหมด เรื่องนี้มีความจำเป็นต่อการสร้างสรรค์ของเด็กมาก เพราะความรู้และประสบการณ์หลาย ๆ ด้าน เมื่อนำมา

รวมกันเข้าแล้วจะเกิดเป็นประสบการณ์สร้างสรรค์ขึ้น ครูจึงควรส่งเสริมให้เด็กรู้จักแสดงความรู้และประสบการณ์ของตนเองออกมาในผลงานให้หมดจด โดยใช้วิธีเร้า จะเป็นการเร้าโดยใช้วัสดุต่าง ๆ หรือโดยพูด ทั้งนี้ก็แล้วแต่ความเหมาะสม

สัญลักษณ์ที่แสดงออก การแสดงออกทางศิลปะไม่ว่าจะเป็นแขนงใด เด็กต้องสร้างสัญลักษณ์ขึ้นแทนของจริง ตัวอย่างเช่น ในการระบายจะมีทำราสมมุติขึ้นแทนอารมณ์ต่าง ๆ ในการขับร้องก็ต้องมีเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ มีจังหวะเป็นเครื่องแสดงออกทางอารมณ์ของเด็ก ในการวาดก็เช่นเดียวกัน เด็กต้องสร้างเส้นต่าง ๆ ขึ้นเป็นสัญลักษณ์แห่งการแสดงออกของเด็กวัยนี้ ถ้าแยกออกจากกันแล้วจะไร้ความหมาย เช่น ในการวาดรูปคน รูปกลม หมายถึงหัว รูปไข่ หมายถึง ตัว รวมทั้งเส้นอื่น ๆ ที่ประกอบเป็นรูปคน ถ้าแยกเส้นเหล่านี้ออกจากกันแล้ว รูปคนดังกล่าวก็จะไม่เกิดขึ้น เส้นที่มีรูปทรงต่าง ๆ ซึ่งเด็กแสดงออกมานั้น ถ้าเด็กสมมุติแทนอะไรก็จะกลายเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งนั้น สัญลักษณ์ที่ใช้เป็นตัวแทนอันประกอบด้วยเส้นต่าง ๆ นี้ เมื่อแยกออกจากกันแล้วจะไม่มี ความหมาย

เป็นที่น่าสังเกตว่า เด็กในวัย 4 – 7 ปี ชอบวาดรูปคนมากที่สุด การที่เด็กวาดรูปคนขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกของตนกับความจริงเท่านั้น เพราะเมื่อใดเด็กเกิดความพอใจ มีความซาบซึ้งในความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกกับความเป็นจริงในธรรมชาติ ซึ่งเด็กต้องการแสดงออกแล้ว เมื่อนั้น เด็กก็กระหายที่จะแสดงออกโดยการเขียนรูปคนเป็นอันดับแรก ต่อไปก็เขียนรูปสิ่งแวดล้อมก็เริ่มขึ้น

เส้นต่าง ๆ ที่เด็กเป็นสัญลักษณ์สำหรับการแสดงออกในการวาดรูปคนนั้น ล้วนมีความหมายสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของผู้วาด ไม่ว่าจะเป็นในด้านอารมณ์ นิสัยใจคอ ตลอดจนสภาพของร่างกาย รูปคนของเด็กพิจารณาอย่างระมัดระวังให้เห็นความพิการของผู้วาดได้เป็นอย่างดี เช่น เด็กผู้หญิงจะวาดเน้นที่หู เด็กตาบอดข้างเดียวจะวาดเน้นที่ตา เด็กที่มีอารมณ์ไม่ปกติ เส้นสายที่ลากจะยุ่งไม่เป็นระเบียบ

ความสัมพันธ์ของเนื้อหาในรูป หมายถึง ความเกี่ยวพันของส่วนประกอบต่าง ๆ ซึ่งเด็กแสดงไว้ในรูปหรือส่วนประกอบที่มีความสัมพันธ์กับส่วนสำคัญ ซึ่งเด็กแสดงออกในรูป แต่เด็กไม่ได้แสดงส่วนประกอบเหล่านั้นให้ปรากฏเลย เมื่อเด็กมีความพอใจในการแสดงออกโดยการวาดรูปคน เด็กจะวาดแต่เฉพาะรูปคนกับการแสดงออกของคนเท่านั้น เช่น รูปคนยืน คนนั่ง คนเด็กดอกไม้ เป็นต้น เด็กจะแสดงแต่รูปคนเดียว ๆ โดยไม่เอาสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นมาเกี่ยวข้อง ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าการแสดงออกของเด็กในวัยนี้ ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ จะไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวสำหรับเด็กเลย ทั้ง ๆ ที่เด็กก็รู้ว่าในสิ่งแวดล้อมมีอะไรบ้าง ขอยกตัวอย่างการวาดรูปคนของเด็กคนหนึ่ง เด็กจะวาดรูปตัวเขาอย่างเดียวเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่เด็กก็รู้ว่า ณ ที่เขายืนอยู่นั้นมีทั้งตัวเขาเอง มีถนน มีต้นไม้ มีรถยนต์ มีท้องฟ้า มีดวงอาทิตย์ และมีเครื่องบิน แต่เด็กก็ไม่เห็นความสัมพันธ์ของส่วนประกอบเหล่านั้น และไม่นำมาแสดงในรูปของเด็ก ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าเด็กยังคิดไม่ถึงว่า "ตนกำลังยืนอยู่บนถนน ที่ริมถนนมีต้นไม้ รถยนต์กำลังแล่นผ่านมา บนท้องฟ้ามีดวงอาทิตย์และมีเครื่องบินเครื่องหนึ่งกำลังบินอยู่" เด็กในระบายนี้อย่างไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม เด็กยังไม่ทราบว่าตัวเด็กต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเพียงไร

เมื่อใดที่เด็กมีประสบการณ์เกี่ยวกับตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมแล้ว เมื่อนั้นก็เท่ากับเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญเกี่ยวกับการมองสิ่งต่าง ๆ เป็นส่วนรวม กล่าวคือ มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านั้น ความสามารถของเด็กในการเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า เด็กพร้อมที่จะให้ความร่วมมือทางสังคมแล้วแสดงให้เห็นว่าการแสดงออกทางศิลปะช่วยให้ครูเข้าใจเด็กได้ดี การบีบบังคับให้เด็กทำเมื่อยังไม่พร้อม จะทำให้เด็กเกิดการขัดแย้งขึ้นในจิตใจของเด็ก ซึ่งจะเป็นผลเสียแก่เด็กเอง

การที่จะให้เด็กเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม ครูจะกระทำได้โดยการเร้า ซึ่งอาจทำได้หลายทาง ทางหนึ่งคือ การพูดกับเด็ก เช่น ถามว่า “หนูชอบดอกไม้ไหม” “ดอกไม้อยู่ที่ไหน” “ถ้าหนูอยากได้ดอกไม้ หนูลองเก็บดอกไม้สิ” “หนูเก็บดอกไม้ที่ไหน” “หนูลองวาดตัวหนูกำลังเก็บดอกไม้สิ” จากการวาดดอกไม้โดด ๆ หรือตัวของเขาเองโดด ๆ ต่อเมื่อเด็กเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขา ต้นไม้และดอกไม้แล้ว เด็กจะแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ออกมาในรูป โดยวาดรูปตัวเองกำลังเก็บดอกไม้อยู่ในสวนแทนที่จะวาดเพียงดอกไม้หรือรูปตัวเองไว้ลอย ๆ เท่านั้น

การเร้ากับการแสดงออกในขั้นก่อนแผนแบบ

ในระบะที่เด็กแสดงออกอย่างมีความหมายในขั้นก่อนแผนแบบ การเร้ามีความจำเป็นมาก ผิดกับการแสดงออกในระยะแรก ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้การเร้ามากนัก เมื่อเด็กสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนกับสิ่งแวดล้อมได้แล้ว เด็กจะแสดงเนื้อหาของรูปได้สัมพันธ์กันอย่างแนบเนียนขึ้น ฉะนั้น จึงจัดวาระระยะที่สำคัญที่สุด ซึ่งครูจะได้เร้าเด็กเพื่อเพิ่มพูนการแสดงออกของเด็กให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าเด็กในวัยนี้ชอบแสดงออกโดยการวาดรูปคนมากที่สุด ฉะนั้น ในการเร้าครูจึงควรเร้าเกี่ยวกับบอวัยวะในร่างกายของเด็กก่อนอื่น วิธีนี้นับว่าได้ผลมากในระยะที่เด็กกำลังอยู่ในขั้นก่อนแผนแบบ

ในระยะแรก ๆ ของการแสดงออกในขั้นก่อนแผนแบบ เด็กจะวาดปากคนเป็นขีดเฉย ๆ แทนที่จะวาดรูปปาก วิธีเร้าง่าย ๆ ก็คือ ครูต้องเตรียมทอฟฟี่ไว้ในกระเป๋า เมื่อหยิบทอฟฟี่ออกมาชี้ให้เด็กดูแล้ว จึงถามว่า “นี่ห่ออะไร” เด็กจำลักษณะของห่อได้ก็จะตอบว่าห่อทอฟฟี่ ครูตามต่อไปว่า “หนูว่ามันแข็งหรือมันอ่อน” ครูพูดพร้อมกับการหักทอฟฟี่ให้ดู เด็ก ๆ จะเห็นและตอบว่าแข็ง ครูจะถามต่อไปว่า “เธอชอบทอฟฟี่ไหม” เด็กส่วนใหญ่อาจตอบว่า “หนูชอบ” ในขั้นต่อไปครูจึงให้เด็กบางคนมาลองกัดทอฟฟี่ดูว่าแข็งหรืออ่อนจากประสบการณ์ โดยตรงที่ได้จากการเคี้ยวทอฟฟี่ หรือดูคนอื่นเคี้ยว ครูจึงเริ่มให้เด็กวาดรูป “ฉันทกินทอฟฟี่” ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ตอนนี้เด็กจะไม่วาดปากเป็นขีดเฉย ๆ ต่อไปอีกแล้ว เด็กจะวาดเน้นที่ปากและฟันอย่างชัดเจน จากหลักการดังกล่าวเด็กจะวาดเน้นได้ทุกส่วนไม่ว่าที่ตา หู ขา ตลอดจนกระทั่งที่ผม จึงกล่าวได้ว่าประสบการณ์ของแต่ละคนจะช่วยให้สามารถแสดงความรู้ให้ปรากฏออกมาในผลงานอย่างมีชีวิตชีวาและมีความหมายยิ่งขึ้น ครูจะทราบว่าการเร้าของตนได้ผลหรือไม่ก็โดยเปรียบเทียบกับผลงานเก่า ๆ กับงานใหม่ที่เด็กสร้างขึ้นหลังจากได้รับการเร้าแล้ว

การสร้างบรรยากาศในการเร้าของครูนับว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ครูต้องรู้ว่าเด็กในวัยนี้กำลังคิดถึงแต่ตัวเอง จึงใช้คำว่า “ฉัน” และ “ของฉัน” อยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น ถ้าหากว่าครูจะเร้าให้เด็กเห็นความสัมพันธ์ระหว่างปากกับมือ โดยให้วาดรูป “ฉันทกินของฉัน” ครูก็ควรเริ่มต้นว่า “หนูนอนที่ไหน” “หนูตื่นกี่โมง” “เมื่อหนูตื่นนอนแล้วหนูทำอะไร” “ห้องน้ำหนูอยู่ที่ไหน” “ในห้องน้ำหนูมีอะไรบ้าง” “หนูใช้อะไรแปรงฟัน” “หนูแปรงฟันของหนูอย่างไร” นี่เป็นตัวอย่างการเร้าด้วยวาจา สำหรับการส่งเสริมทางด้านอื่นนั้น ครูจะทำได้โดยการจัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมไว้ให้เด็กอย่างครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับความสะดวกสบายและมีอิสระในการแสดงออก

อนึ่ง ในระยะนี้ การแสดงออกทางศิลปะของเด็กยังไม่มีารตกแต่ง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องเส้น รูปทรง ตลอดจนสี สำหรับเรื่องสีนั้น จะไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปกับสีเลย รูปคน เด็กอาจจะระบายสีแดง สีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง หรือสีอะไรก็ได้ที่เด็กพอใจ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับอารมณ์เด็กเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม สีบางสีมีอิทธิพลต่อเด็กมาก จนทำให้เด็กแสดงออกมาในรูปได้เหมือนของจริงทุกประการ

ความเจริญด้านต่าง ๆ ของขั้นก่อนแผนแบบ เด็กในวัยแห่งการแสดงออกในขั้นก่อนแผนแบบ นับว่าเจริญเติบโตขึ้นมากแล้ว ฉะนั้น การแสดงออกจึงสลับซับซ้อนขึ้น ความเจริญในด้านต่าง ๆ ก็จะงอกงาม

ขึ้น ซึ่งครูและผู้ปกครองจะสังเกตได้จากกาที่เด็กแสดงออกได้ดังต่อไปนี้

ความเจริญทางร่างกาย ปรากฏในงานเด็ก ดังนี้

1. เด็กที่ร่างกายสมบูรณ์จะวาดได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เด็กที่พิการส่วนใดส่วนหนึ่งจะวาดเน้นที่ส่วนนั้นมาก เช่น เด็กที่ตาบอดจะวาดเน้นที่ตา เด็กที่หูหนวกจะวาดเน้นที่หู เป็นต้น
2. เด็กที่ร่างกายสมบูรณ์ เส้นสายที่วาดจะมีความมั่นคง ความเคลื่อนไหวของส่วนต่าง ๆ เช่น ที่แขน ที่ขา จะปรากฏออกมาในรูปที่เด็กวาดด้วย

ความเจริญทางสติปัญญา ปรากฏในงานของเด็ก ดังนี้

1. เด็กในวัยนี้ ถ้ายังยึดมั่นอยู่กับเรื่องที่มีการเคลื่อนไหว คือมองเห็นแต่สิ่งที่เห็นได้ชัด ๆ แสดงว่าเด็กคนนั้นยังมีความเจริญทางสติปัญญาไม่ถึงขั้นปกตินัก เด็กที่มีความเจริญทางสติปัญญาจะสามารถมองเห็น ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับสิ่งแวดล้อมได้ และถ่ายทอดประสบการณ์ดังกล่าวไว้ในงานของตนได้อย่างสมบูรณ์
2. เด็กที่มีความเจริญเติบโตทางด้านสติปัญญาอยู่ในขั้นปกติ จะแสดงรายละเอียดต่าง ๆ ลงในรูปได้มากพอสมควร เช่น ตาคคนต้องมีขอบตา มีขนตา มีจุดภายใน นิ้วมือคนก็ต้องมีให้ครบสิบนิ้ว และต้องมีเล็บด้วย เป็นต้น

ความเจริญทางอารมณ์ ปรากฏในงานของเด็ก ดังนี้

1. ความเจริญทางอารมณ์ย่อมขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นในการแสดงออกของเด็กเป็นสำคัญ ครูควรสังเกตได้จากกาเปลี่ยนแปลงแนวความคิด ถ้าเด็กสามารถเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของตนได้มากเพียงใด ย่อมแสดงว่าเด็กมีความยืดหยุ่นในการแสดงออกดี และมีการปรับปรุงตัวขึ้นดีเพียงนั้น
2. เด็กที่ชอบแสดงออกด้วยการวาดซ้ำ ๆ แสดงว่าความเจริญทางอารมณ์ยังไม่ดีพอ ความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ยังไม่มี ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่เด็ก อารมณ์ของเด็กถูกกักให้อยู่ในวงจำกัด เด็กพวกนี้ นอกจากจะวาดรูปที่เหมือนกันซ้ำ ๆ กันหลายรูปแล้ว ยังชอบวาดอยู่ที่แห่งเดียวไม่มีการแสดงส่วนอื่น ๆ ที่จำเป็น เด็กที่มีความเจริญทางอารมณ์ดีแล้วจะแสดงสิ่งที่จำเป็นครบถ้วน ทั้งยังต่อเติมรายละเอียดเพื่อให้ได้รูปที่สมบูรณ์อีกด้วย

3. เด็กที่ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง เส้นที่วาดจะขาดหายไปเป็นตอน ๆ ไม่สม่ำเสมอ

ความเจริญทางสังคม เด็กที่มีความเจริญทางสังคมจะสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับสิ่งแวดล้อมภายนอกได้อย่างแนบเนียน เช่น ถ้าต้องการวาดตัวเขาเอง พี่น้อง บิดามารดา เครื่องใช้ สัตว์เลี้ยง ต้นไม้ ฯลฯ เด็กจะนำตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม แล้วนำมาแสดงให้ปรากฏในงานของตนได้ เป็นต้น เด็กในวัยนี้จะพิถีพิถันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาก

ความเจริญทางการรับรู้ เด็กในวัยนี้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดระยะรูปได้ดีขึ้น เช่น รู้จักข้างบน ข้างล่าง สูง ต่ำ ไกล ใกล้ เป็นต้น นอกจากนั้นเด็กยังสามารถนำมาแสดงออกในภาพได้นอกเหนือไปจากการให้ แต่ "ความหมาย" เพียงด้านเดียวอีกด้วย ตัวอย่างของการแสดงแต่ความหมายลงในรูปคนก็คือ ปากทำเป็นขีด ตาทำเป็นจุด หูทำเป็นรูปกลม ๆ แสดงว่าเด็กยังมีการรับรู้น้อย เด็กที่มีความเจริญทางการรับรู้ดีจะเลิกแสดงรูปทรงเรขาคณิตในรูปของตน แต่จะเริ่มเขียนได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น รู้จักแสดง ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ให้ปรากฏรูปได้ดีขึ้น เช่น ถ้าต้องการจะให้อู่วามีเสียงดังจะวาดเน้นที่หู ถ้าต้องการจะให้อู่วีสึกว่าเขามีกำลังมากจะวาดเน้นที่ขา เป็นต้น

ความเจริญทางสุนทรียภาพ ปรากฏในงานของเด็กดังนี้

1. ทุกสิ่งทุกอย่างที่เด็กแสดงลงไปในรูปแบบล้วนมีความหมายทั้งสิ้น เด็กจะไม่แสดงสิ่งที่ต้องการแสดง

ออกเพียงอย่างเดียวโดด ๆ แต่จะมีส่วนประกอบลงไปด้วย ถ้ารูปที่เด็กวาดไม่มีอะไรเป็นส่วนประกอบ รูปนั้นก็ไม่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ อย่างไรก็ตาม ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงลงไปในรูปแบบจะต้องมีความสัมพันธ์กันหมด แบ่งแยกกันไม่ได้

2. ในระยะนี้ เด็กที่มีความเจริญทางสุนทรียภาพ จะรู้จักตกแต่งรูปเป็นแล้ว มิใช่แสดงออกแต่ในด้านความหมายอย่างเดียว หากรู้จักประดิษฐ์คิดทำให้งดงาม เพราะเด็กวัยนี้รู้ว่าอะไรงาม อะไรไม่เหมาะสม อะไรไม่เหมาะสม เป็นอย่างดีแล้ว

3. เด็กวัยนี้ แม้ว่าการแสดงออกในเรื่องสีจะผิดความจริงอยู่บ้าง เพราะว่าเด็กยังไม่มีความคิดคำนึงเกี่ยวกับเรื่องความถูกต้องของสี แต่การที่เด็กใช้สีเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ ตามความคิดในทางตกแต่งของเขา รู้จักใช้สีที่ถูกต้องเขาเช่นนี้ หมายความว่าเด็กมีความเจริญทางสุนทรียภาพสูง

ความเจริญทางการสร้างสรรค์ ในระยะของการแสดงออกขั้นก่อนแผนแบบ เด็กที่มีความเจริญทางการสร้างสรรค์ จะวาดได้อย่างอิสระ แต่ถ้าเด็กที่ขาดความเจริญทางการสร้างสรรค์ต้องถามผู้อื่นอยู่เสมอว่า จะวาดปากอย่างไร จะวาดมือ วาดเท้าอย่างไร เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์จะตามแนวความคิดของตนโดยไม่ลังเล แม้เด็กจะดูจากของจริงบ้าง แต่ก็นำมาวาดได้อย่างอิสระ เรื่องนี้สังเกตได้จากการที่เด็กอยู่รวมกันมาก ๆ แล้วให้วาดในสิ่งเดียวกัน เด็กจะวาดแตกต่างกันไป โดยไม่เหมือนกันเลย แสดงให้เห็นความเจริญทางการสร้างสรรค์

สรุป

จากเอกสาร ดังกล่าวพอสรุปเกี่ยวกับพัฒนาการทางการแสดงออกทางศิลปะของเด็กปฐมวัย ได้ดังต่อไปนี้

เด็กปฐมวัยเมื่อผ่านขั้นการขีดเขียน ก็จะเข้าสู่ขั้นก่อนแผนแบบ สังเกตได้จากภาพของเด็ก รู้จักนำสัญลักษณ์มาแทน เช่น วงกลมแทนศีรษะ มีแขนขาเป็นเส้นตรง ภาพยังเป็นลักษณะสัญลักษณ์ไม่เหมือนจริง เพราะเด็กต้องการสนองความต้องการของเด็กเอง แต่ความสามารถไม่ถึงขั้นเหมือนจริง เด็กจึงสร้างสัญลักษณ์แทน เช่น แขน ขีด และพัฒนาเข้าสู่ความสัมพันธ์ และเด็กพยายามปรับปรุงรูปและความสัมพันธ์ต่อการเขียนมากขึ้น ดังนั้น การแสดงออกจะค้นพบประสบการณ์ที่แสดงออกได้ การแสดงออกของเด็กบางคน แม้เด็กจะมองเห็นว่าคนเรามีส่วนประกอบอะไร แต่เด็กจะเลือกแสดงออกเฉพาะส่วนที่สำคัญและเห็นชัดเจน ปัญหาในช่วงนี้ ครู พ่อ แม่ พี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กจะต้องใช้วิธีเร้า โดยการพูดหรือใช้วัสดุที่เหมาะสม

การวาดรูปเด็กในช่วงนี้จะปรากฏในด้านต่าง ๆ เช่น ความเจริญทางร่างกาย เด็กที่ไม่บกพร่องทางร่างกาย จะแสดงการเขียนได้สมบูรณ์ครบถ้วน ตรงกันข้ามสำหรับเด็กที่บกพร่องอาจจะแสดงออกในทางตรงกันข้าม ความเจริญทางด้านสังคม สามารถแสดงความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี ความเจริญด้านการรับรู้ ภาพของเด็กวัยนี้จะแสดงด้านหน้า หลัง บน ล่าง ไกล ใกล้ ต้องการแสดงออกให้ผู้อื่นรู้ในเรื่องใดก็จะเน้นการเขียนภาพในส่วนนั้น ความเจริญทางสุนทรียภาพ ส่วนประกอบของภาพที่เด็กเขียนยังไม่แสดงอะไรในเรื่องสุนทรียภาพ ความเจริญทางการสร้างสรรค์ เด็กสามารถแสดงออกได้อย่างอิสระด้วยตนเองเมื่อเด็กอยู่รวมกันหลาย ๆ คน การแสดงออกจะแตกต่างกับคนอื่น ๆ

2.4 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 13) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) ไว้ในแผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก ดังนี้

1. เพื่อฝึกกล้ามเนื้อมือ

2. เพื่อฝึกประสาทสัมผัสระหว่างมือและตา
3. เพื่อฝึกให้เด็กมีความอดทน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ รับผิดชอบ
4. เพื่อให้รู้จักชื่นชม ในสิ่งสวยงาม เกิดความเพลิดเพลิน
5. เพื่อฝึกให้มีอารมณ์แจ่มใส ร่าเริง
6. เพื่อให้โอกาสฝึกปรับตัว ทำกิจกรรมร่วมกัน
7. เพื่อฝึกการแสดงออก มีความมั่นใจในตนเอง
8. เพื่อฝึกให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
9. เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ
10. เพื่อฝึกการสังเกต จำ และคิด
11. เพื่อพัฒนาภาษา และอธิบายผลงานของตนได้

วารสารณ์ รักวิจัย (ม.ป.ป. : 49) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มีจุดมุ่งหมายที่จะฝึกเด็กให้ได้แสดงออกอย่างผู้มีลักษณะสร้างสรรค์ รู้จักการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้รวดเร็ว นอกจากนั้นกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ควรเป็นกิจกรรมเสรี ที่เด็กทุกคนสามารถจะทำได้เมื่อตนเกิดความต้องการ พอใจ และสนใจสรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมเสรี ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกให้เด็กได้แสดงออกอย่างผู้มีลักษณะสร้างสรรค์ อันส่งผลให้เด็กได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

2.5 แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย

ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญยิ่งและได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมด้านศิลปะไว้ 10 ข้อ ดังนี้ (สาตินี บุโรตม. 2523 : 19 ; อ้างอิงจาก Hilderbrand. 1975 : 226 – 229)

1. ให้ความสำคัญในกระบวนการทำงานของเด็กมากกว่าจะคำนึงถึงผลงานของเด็ก
2. ให้ความสำคัญสนับสนุนการแสดงออกทางด้านความคิดสร้างสรรค์โดยการหลีกเลี่ยงการให้เด็กวาดลอกเลียนแบบ หรือวาดภาพระบายสีจากสมุดวาดภาพ ซึ่งทำให้เด็กไม่ได้ความคิดอิสระ ซึ่งทั้งสองแบบมีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์
3. แสดงความชื่นชมต่อผลงานความก้าวหน้าของเด็ก
4. วางแผนและเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเด็กให้พร้อม
5. ควรจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เด็กสามารถหยิบได้ง่ายและสะดวกในการใช้
6. ควรหลีกเลี่ยงคำถาม “กำลังทำอะไรอยู่” หรือเดาว่าสิ่งที่เด็กทำคืออะไร
7. ฝึกฝนแนะนำให้เด็กได้ลองฝึกปฏิบัติด้วยตัวเอง รู้จักการแสดงออกและมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะ โดยต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามวุฒิภาวะของเด็กด้วย
8. ให้คิดว่ากิจกรรมทางด้านศิลปะมีความสำคัญเหมือนการจัดประสบการณ์ในการเขียนและการอ่าน
9. ให้ความรู้ในด้านศิลปะ เช่น เรื่องสี ขนาด และรูปร่างแก่เด็ก
10. อธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจจุดมุ่งหมายและแนวทางในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะแก่เด็ก

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539 : 51 ; 2532 : 256 – 261) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมศิลปะให้เด็กปฏิบัติเป็นวิถีทางที่จะสะท้อนผลไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัย เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในสังคม โดยเน้นลักษณะนิสัยที่ทำเป็น แก่ปัญหาเป็น และคิดเป็น ซึ่งการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยต้องประกอบขึ้นด้วยปัจจัยหลายอย่างในอันที่จะสร้างเสริมให้เกิดคุณค่าต่าง ๆ คือ ความพร้อมของผู้เรียนเป็น

ความพร้อมตามวุฒิภาวะของผู้เรียน ความพร้อมด้านประสบการณ์ และความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งความพร้อมด้านต่าง ๆ นี้จะช่วยสนับสนุนให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการสอนศิลปะต้องพิจารณาถึงกิจกรรมศิลปะ (Art Activities) สื่อการสอน (Instruction Media) กระบวนการสอน (Teaching Process)

หรรษา นิลวิเชียร (2536 : 172 – 183) กล่าวถึง การเรียนการสอนในชั้นเด็กปฐมวัย กิจกรรมศิลปะช่วยให้เด็กเข้าใจตัวเอง เข้าใจสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้าน เด็กจะสนุกสนานกับกิจกรรมศิลปะ อันได้แก่ การติด การปะ การปั้น การวาด การละเล่น การฉีก เป็นต้น การสำรวจ การรู้จักใช้สื่อต่าง ๆ เป็นขั้นแรกและขั้นที่สอง คือการรู้จักผลงานทางศิลปะ คือภาพวาด ภาพปั้น งานฝีมือและภาพระบายสี งานเหล่านี้ควรเป็นผลงานของศิลปิน เด็กควรมีโอกาสสัมผัส อภิปรายและได้ชม

สัตยา สายเชื้อ (2540 : 15) ได้เสนอแนวคิดในการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ดังนี้

1. จัดเนื้อหาและหลักสูตร เน้นให้เด็กมีโอกาสจัดกระทำ (Manipulation) เพราะเด็กในวัยนี้จะเรียนรู้โดยอาศัยประสาทสัมผัส การรับรู้ การเคลื่อนไหว (Sensory-Motor) เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

2. การจัดกิจกรรมควรเน้นพัฒนาประสาทสัมผัสให้มากที่สุด กิจกรรมกระตุ้นให้คิดและจัดกระทำหรือลงมือปฏิบัติกิจกรรม รวมทั้งสัมผัสและต้องให้เห็นสิ่งต่าง ๆ หรือเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทั้งประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งช่วยให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ รอบตัว

3. ในทัศนะของเพียเจต์ การเลือกวัสดุโดยเด็กมีดอกาสสัมผัสหรือจับต้องสิ่งของที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ดิน หิน ทราย น้ำ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยเป็นสื่อพัฒนาประสาทรับรู้การเคลื่อนไหวของเด็กให้เข้าใจในสภาพความจริงของวัตถุ เช่น เรื่อง น้ำหนัก เนื้อสารจะนำไปสู่การเชื่อมโยงกับโครงสร้างอื่น จึงให้เด็กได้จัดทำเพื่อพัฒนาประสาทสัมผัสมากที่สุด

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529 : 25) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมศิลปะเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะจากวัตถุไว้ดังนี้ คือ

1. เด็กแต่ละคน แต่ละวัย มีความต้องการเลือกใช้วัสดุที่แตกต่างกัน
2. กิจกรรมสร้างสรรค์งานศิลปะควรมีความหลากหลาย
3. เด็กควรเรียนรู้คุณค่าของศิลปะกับสิ่งแวดล้อม
4. เด็กควรเรียนรู้การนำศิลปะไปปรับประยุกต์ใช้กับชีวิตและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
5. การเลือกวัสดุจากธรรมชาติ ควรนำมาดัดแปลง พัฒนา คลี่คลายรูปแบบ เปลี่ยนค่า รูปทรงในการสร้างสรรค์งานศิลปะ

6. การเลือกใช้สื่อประสม เช่น การปั้นผสมกับการระบายสี การวาดตกแต่ง

7. ผู้สอนจะต้องศึกษาวัสดุ เทคนิค และวิธีการใช้และการแก้ปัญหาก่อนนำมาสอนเด็ก

8. วัสดุเทคนิค มีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์งานศิลปะ การสร้างสรรค์งานควร

- ตั้งแนวคิด (Concept) ขึ้นมาก่อน

- วัสดุจะเป็นปัจจัย ทำให้เกิดความคิดใหม่เพื่อการค้นคว้า ทดลองและการแสดงออก

- วัสดุเป็นสื่อให้เกิดกระบวนการคิดสร้างสรรค์และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2533 : 211) ได้กล่าวถึง การจัดประเภทกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กที่แบ่งตามลักษณะของผลงานที่เด็กสร้างสรรค์เป็นหลัก ดังนี้คือ

1. กิจกรรมศิลปะ 2 มิติ หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งให้เด็กสร้างสรรค์ภาพบนระนาบผิววัสดุที่แบน ๆ

เช่น กระจก กระดาษ ผ้า ผงแป้ง พื้นทราย พื้นดิน ฯลฯ โดยใช้กลวิธีวาดเส้น ระบายสี พิมพ์หรือกดประทับ ให้เป็นสีประติดด้วยกระดาษสี เป็นต้น กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การวาดภาพด้วยนิ้วมือหรือมือ การพิมพ์ภาพด้วยเศษวัสดุต่าง ๆ การวาดภาพเส้นด้วยดินสอ สีเทียน สีฝุ่น สีโปสเตอร์ สีน้ำ เป็นต้น ผลงานศิลปะประเภทนี้ดูแล้วแบนราบมีเฉพาะมิติกว้าง-ยาว

2. กิจกรรมศิลปะ 3 มิติ หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งให้เด็กสร้างสรรค์ภาพให้มีลักษณะลอยตัว นูน หรือเว้าลงไปในพื้นที่โดยใช้วัสดุและกลวิธีต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวัสดุนั้น ๆ เช่น การปั้นทราย ดินเหนียว ดินน้ำมัน กระดาษ แป้งโด หรือการประกอบวัสดุต่าง ๆ เข้าด้วยกัน กลวิธีที่จะให้เด็กทำกิจกรรมประเภทนี้ต้องมีขั้นตอนที่ซับซ้อน สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว ง่ายและไม่เสี่ยงต่ออันตราย เช่น วัสดุที่จะมาประกอบเข้าด้วยกันควรเป็นวัสดุประเภทกล่องกระดาษ เมล็ดพืช ลูกบิด เศษไม้ใบไม้ โดยใช้กาวที่ติดง่าย เป็นต้น

3. กิจกรรมศิลปะผสมผสาน 2 มิติ 3 มิติ หมายถึง กิจกรรมที่ให้เด็กสร้างสรรค์ภาพโดยใช้วัสดุและกลวิธีทางกิจกรรมศิลปะ 2 มิติ และ 3 มิติ รวมเข้าด้วยกัน เช่น ให้เด็กใช้สีโปสเตอร์ระบายบนรูปปั้นดินเหนียวหรือแป้งโดที่แห้งแล้ว หรือให้เด็กระบายสีหรือฉีกกระดาษสี (ที่ฉีก หรือตัดเป็นรูปต่าง ๆ) ตกแต่งกล่องกระดาษ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 54 – 55) ได้กล่าวถึงกิจกรรมสร้างสรรค์มีเนื้อหา/ขอบข่าย ดังนี้

1. การวาดภาพและระบายสี
 - 1.1 การวาดภาพด้วยสีเทียน หรือสีไม้
 - 1.2 การวาดภาพด้วยสีน้ำ เช่น พู่กัน ฟองน้ำ
 - 1.3 การละเลงสีด้วยนิ้วมือ
2. การเล่นกับสีน้ำ
 - 2.1 การเป่าสี
 - 2.2 การหยดสี
 - 2.3 การเทสี ฯลฯ
3. การพิมพ์ภาพ
 - 3.1 การพิมพ์ภาพด้วยส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
 - 3.2 การพิมพ์ภาพด้วยวัสดุ พืช ผักต่าง ๆ
4. การปั้น เช่น ดินน้ำมัน ดินเหนียว แป้งโด ฯลฯ
5. การพับ ฉีก ตัด ปะ
 - 5.1 การพับอย่างง่าย ๆ
 - 5.2 การฉีกปะ
 - 5.3 การตัดปะ
6. การประดิษฐ์
 - 6.1 ประดิษฐ์เศษวัสดุต่าง ๆ
 - 6.2 การร้อย เช่น ลูกบิด หลอดภาพ หลอดด้าย ฯลฯ
 - 6.3 การสาน เช่น กระดาษ ไบตอง ไบมะพร้าว

การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถวัดได้ดังต่อไปนี้ (เกศินี นิสัยเจริญ. 2527 : 5 – 6)

1. กิจกรรมวาดภาพระบายสี เป็นกิจกรรมการสร้างสรรค์ภาพที่เด็กเขียนลงไปด้วยความรู้ในตัวเอง

ให้เป็นสัญลักษณ์แบบสวยงาม จังหวะและสีสรรต่าง ๆ แทนการใช้คำพูด เช่นการวาดภาพด้วยสีน้ำ พู่กัน การวาดรูประบายสีด้วยสีเทียน และดินสอสี การเล่นกับสีแบบต่าง ๆ

2. กิจกรรมการฉีก ปะ และติดกระดาษ เป็นกิจกรรมที่ใช้กระดาษต่าง ๆ มาฉีก ดัด และนำมาติดบนกระดาษทำให้เป็นภาพ กระดาษที่นำมาใช้ ได้แก่ กระดาษหนังสือพิมพ์ กระดาษวารสาร กระดาษห่อของ ขวัญ และกระดาษสีมัน

3. การปั้น เป็นกิจกรรมที่เด็กชอบมาก วัสดุที่ปั้น ได้แก่ ดินเหนียว ดินน้ำมัน แป้งโด การปั้นควรมีวัสดุรองที่มีผิวมัน เช่น พลาสติก โลหะ โฟเมกา เพื่อไม่ให้ติดเปื้อน

4. การพิมพ์ การพิมพ์ทำได้หลายวิธี ได้แก่ พิมพ์ภาพด้วยนิ้วมือพิมพ์ ภาพจากวัสดุธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ใบไม้ ดอกไม้ ก้านกล้วย ก้านบัว พิมพ์ภาพจากวัสดุเหลือใช้ต่าง ๆ เช่น ฝาจุกขวด เชือก หลอดด้าย พิมพ์ภาพด้วยทราย การพิมพ์ภาพด้วยการขยี้กระดาษ

5. การพับกระดาษ เป็นการประดิษฐ์กระดาษให้มีลักษณะเป็นภาพสามมิติที่ต้องอาศัยการทำงานประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อตา มือ นิ้วมือ พับกระดาษให้เป็นภาพสัญลักษณ์ลำดับและขั้นตอน

6. การประดิษฐ์เศษวัสดุเป็นของเล่นของใช้ เป็นการรวบรวมเศษวัสดุจากกระดาษมาประดิษฐ์เป็นของเล่นต่าง ๆ ตามแบบอย่างหรือความคิดอิสระและวัสดุอื่น ๆ ในการประกอบหรือตกแต่งเพิ่มเติมให้งานสมบูรณ์ เช่น กาว กรรไกร เศษไหมพรม ไม้ไอศกรีม หลอดกาแฟ ฯลฯ รวมถึงงานกระดาษเส้นที่ใช้กาวประกอบเป็นรูปต่าง ๆ

ในการจัดกิจกรรมศิลปะให้เด็กจะต้องใช้เวลาให้เหมาะสม ซึ่งในการจัดกิจกรรมประจำวัน ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาและพัฒนาการของเด็กโดยใช้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมที่เหมาะสมดังนี้

เด็กอายุ 3 – 4 ขวบ ใช้เวลาในการทำกิจกรรม 10 – 20 นาที

เด็กอายุ 5 – 6 ขวบ ใช้เวลาในการทำกิจกรรม 10 – 20 นาที

สำหรับวิชาศิลปะจะใช้ระยะเวลานานขึ้น ตั้งแต่ 40 – 60 นาที หรือมากกว่านั้น

(วาที ทองสวัสดิ์, 2523 : 76)

ชะลูด นิ่มเสมอ (2531 : 4) กล่าวถึง ศิลปะสื่อผสม (Mixed Media Art) คือ ศิลปะที่ใช้สื่อในการแสดงออกหลายทาง เป็นผลงานที่มีสื่อต่าง ๆ ผสมกันในลักษณะที่ไม่อาจแยกออกได้ว่าสื่อใดเด่นกว่า และเป็นความต้องการของศิลปินที่จะให้เป็นเช่นนั้น

วิรุณ ตั้งเจริญ (2535 : 255) กล่าวถึง การผสมผสานงาน 2 มิติ และ 3 มิติ พบได้ทั้งงานภาพเขียน ภาพปะติด ภาพแขวง งานโครงสร้าง งานสื่อผสม เป็นต้น

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2535 : 501) กล่าวว่า สื่อผสม (Mixed Media) เป็นลักษณะผลงานศิลปะที่ใช้วัสดุสื่อหรือเทคนิคต่าง ๆ มาผสมผสานกันในงานชิ้นเดียวกัน ส่วนทางด้านศิลปะศึกษานั้น ความหมายของคำสื่อผสม ใช้จำแนกลักษณะที่การผสมผสานระหว่างสื่อและเทคนิคที่แตกต่างกันในงานกิจกรรมชิ้นเดียวกัน เช่น การนำเอาเทคนิคแบบงานชุดสีเทียนมาผสมผสานกับสีน้ำ เป็นเทคนิคที่เรียกว่า ทับสีเทียนในงานชิ้นเดียวกัน

ทวีเดช จีวบาง (2537 : 102) กล่าวถึง สื่อผสม (Mixed Media) คือ การใช้วัสดุผสม หรือการใช้กรรมวิธีหรือวิธีการในการสร้างสรรค์ในลักษณะผสม สื่อผสมในแง่ของการใช้วัสดุเป็นการแสดงออก ชนิดของวัสดุไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัว วัสดุที่นำมาใช้อาจเป็นได้ทั้งวัสดุที่มีในธรรมชาติหรือวัสดุที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ สำหรับสื่อผสมในด้านของกรรมวิธีในการแสดงออกก็เป็นแบบไร้ขอบเขต กรรมวิธีใช้ได้โดยอิสระ

วินัย โสมดี (2539 : 459) กล่าวว่า สื่อผสม (Mixed Media) เป็นการรวมผสมผสานสื่อในการ

สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์หลาย ๆ ชนิดเข้าด้วยกัน เช่น ผลงานบางชิ้นอาจจะเป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์อยู่ด้วยกัน

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยต้องคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ โดยจัดให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก ต้องใช้เวลาให้เหมาะสมและควรให้เด็กทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เพื่อเด็กจะได้สร้างสรรค์ผลงานของตนได้เต็มที่ การเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน กระบวนการทำงานศิลปะ พร้อมทั้งเป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมให้เกิดคุณค่าต่าง ๆ คือทางด้านประสาทสัมผัส จินตนาการ การแสดงออก การสร้างสรรค์รสนิยม ฯลฯ ซึ่งเป็นวิธีการตามความคิดที่อิสระ สนุกสนาน ในการจัดกิจกรรมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมศิลปะแบบ 2 มิติ และศิลปะแบบ 3 มิติ ซึ่งรวมถึงการใช้ศิลปะแบบ 2 มิติ และศิลปะแบบ 3 มิติ ผสมผสานเข้าด้วยกัน

2.6 การจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก

การจัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยได้ทำในรูปกิจกรรมแทนการสอนเป็นวิชาโดยยึดแนวการจัดประสบการณ์หรือหลักสูตรระดับก่อนประถมศึกษาเป็นขอบข่ายในการจัดกิจกรรม ซึ่งจัดไว้ในรูปของแผนการจัดประสบการณ์ ดังนั้นแผนการจัดประสบการณ์จึงเป็นคู่มือหรือเครื่องมือของครูในการนำไปเป็นแนวทางของการจัดกิจกรรมให้กับเด็กปฐมวัย

ราศี ทองสวัสดิ์ และคนอื่น ๆ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2529 : 2) ได้ให้ความหมายการจัดประสบการณ์ไว้ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์และการจัดประสบการณ์ไว้ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้านทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ในการจัดกิจกรรมให้กับเด็กปฐมวัยต้องให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กและเน้นให้เด็กมีโอกาสได้ทำเป็นรายบุคคลให้มากที่สุดตามความสามารถที่แตกต่างกัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2534 : 36) การจัดประสบการณ์ในรูปของกิจกรรมได้ช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้เด็กเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และมีลักษณะของกิจกรรมดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำตามความสามารถของตน
2. มีหลาย ๆ รูปแบบ เช่น การทดลอง การพาไปศึกษานอกสถานที่ การสาธิต การศึกษาด้วยตนเอง การสนทนาและอภิปราย เป็นต้น

3. ครอบคลุมพัฒนาการเด็กทุกด้าน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมในวงกลม กิจกรรมการเล่นกลางแจ้ง กิจกรรมการเล่นตามมุม (กิจกรรมเสรี) และเกมการศึกษา

กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา)

ความหมายและความสำคัญของกิจกรรมสร้างสรรค์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 13) เยาวพา เดชะคุปต์ (2528 : 97) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมสร้างสรรค์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่ากิจกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมศิลปะ ซึ่งได้แก่การวาดภาพระบายสี การปั้น การพิมพ์ ฉีกปะ ตัดปะกระดาษ การประดิษฐ์เศษวัสดุ ฯลฯ กิจกรรมมุ่งกระตุ้นให้เด็กคิดจินตนาการ ตลอดจนการฝึกให้เด็กรู้จักสังเกตหาเหตุผล ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนต่อไป

ราศี ทองสวัสดิ์ (2529 : 103 – 104) วิรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 63 – 68) จงใจ ขจรศิลป์ (2532 :

44) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 6 – 15) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรม ศิลปสร้างสรรค์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่ายิ่งต่อเด็ก ช่วยพัฒนาความคิด สร้างสรรค์สามารถพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การส่งเสริมให้ได้ผลดี นั้นเด็กต้องได้รับความอิสระ ริเริ่มด้วยตนเอง ได้รับการกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุน มีกำลังใจในการคิด สร้างสรรค์ต่อไป

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

การจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะนี้เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกด้วยตนเอง ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เด็กจะคิดวิธีการเคลื่อนไหวทั้งที่มีการเคลื่อนที่และไม่เคลื่อนที่ รวมทั้งให้คิด ทำทางตามจินตนาการ อาจมีการใส่สื่อประกอบการเคลื่อนไหวได้ทั้งในส่วนที่เป็นกิจกรรมพื้นฐาน และส่วนที่สัมพันธ์กับเนื้อหา ซึ่งกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะนั้นมีจุดมุ่งหมายคือ

1. เพื่อออกกำลังกายโดยการเคลื่อนไหวและพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่
2. เพื่อฝึกความจำและความสามารถปฏิบัติตามคำสั่ง
3. เพื่อฝึกจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
4. เพื่อฝึกความมีระเบียบวินัย
5. เพื่อเรียนรู้จังหวะและฝึกฟัง
6. เพื่อฝึกความเป็นผู้นำและผู้ตาม

กิจกรรมในวงกลม

กิจกรรมในวงกลม คือกิจกรรมที่เด็กส่วนใหญ่มารวมกันเพื่อทำกิจกรรมเดียวกัน เช่น ฟังนิทาน การสาธิตและการบรรยาย การทดลอง การเล่นเกม ซึ่งการจัดที่นั่งให้กับเด็ก ควรจัดให้นั่งตามความพอใจ และจัดที่นั่งในรูปวงกลม วงรี เครื่องวงกลม หรือรูปเกือกม้า ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอนจะเป็นในรูป บูรณาการ ทั้งเนื้อหาวิชาและวิธีการสอน การจัดกิจกรรมในวงกลมนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะทาง สติปัญญาให้เกิดความคิดรวบยอด นอกจากนี้ยังส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม คือ ฝึกการกล้าแสดงออก การมี ระเบียบวินัย การรอคอย การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม และเพื่อให้เกิดความอบอุ่น มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดครู

กิจกรรมการเล่นตามมุม

เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของเด็กโดยการให้เด็กมีโอกาสนเล่น เพราะการเล่น นอกจากจะช่วยให้เด็กปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้แล้ว ยังทำให้เกิดเกิดความรู้สึกมั่นคง อบอุ่น เป็นสุข และรู้สึกว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ดังนั้นการจัดมุมเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสนเล่นในห้อง จึงเป็นสิ่งที่ควรจะเป็นดังนี้ มุมบ้าน มุมร้านค้า มุมหมอ มุมวิทยาศาสตร์ มุมหนังสือ มุมบล็อก มุมช่างไม้ ฯลฯ การเล่นตามมุมนี้ ครูควร จัดมุมไว้ให้พร้อมและให้เด็กเลือกเล่นตามความสนใจ

เกมการศึกษา

เกมการศึกษา เป็นสื่อเกมที่มีรูปแบบวิชาการและเกณฑ์กำหนดไว้เด่นชัดให้เด็กปฏิบัติตาม เกม การศึกษามีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการสร้างขึ้นเพื่อฝึกความพร้อมด้านต่าง ๆ เช่น การ จำแนกเปรียบเทียบ ขนาดรูปร่าง ลำดับ ฝึกความคิด การสังเกต ฯลฯ และเกมการศึกษายังช่วยทบทวน เนื้อหาในหน่วยการสอนอีกด้วย

กิจกรรมการเล่นกลางแจ้ง

เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อเด็กมาก เพราะเด็กต้องการ การเคลื่อนไหวและพัฒนาความ สัมพันธ์ของกล้ามเนื้อ โรงเรียนจึงควรมีที่ว่างมากพอที่จะให้เด็กได้วิ่งเล่นโดยจัดได้หลายอย่าง อาทิเช่น การ

เล่นน้ำ การเล่นชิงช้า การเดิน วิ่ง คลาน กระโดด ปีน ไต่ หมุน บ้านตุ๊กตา เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีทักษะในการใช้กล้ามเนื้อและประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อได้พัฒนาเพิ่มขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2534 : 20 – 26)

จึงสรุปได้ว่า กิจกรรมในแต่ละวันของเด็กปฐมวัยจะประกอบด้วย กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) กิจกรรมในวงกลม กิจกรรมเล่นตามมุม เกมการศึกษา และกิจกรรมการเล่นกลางแจ้ง ซึ่งควรจัดให้สอดคล้องกับพัฒนาการและความสนใจของเด็ก โดยสามารถเสนอเป็นตารางไว้ดังนี้

ตาราง 1 กิจกรรมประจำวัน

ตารางกิจกรรมประจำวัน	
07.30 – 08.15 น.	รับเด็กเป็นรายบุคคล บันทึกคำพูดเด็ก พาเด็กไปห้องน้ำ
08.15 – 08.30 น.	เคารพธงชาติ และสวดมนต์
08.30 – 08.50 น.	สำรวจการมาโรงเรียน สนทนา และตรวจสุขภาพ
08.50 – 09.10 น.	กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.10 – 10.00 น.	กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) และการเล่นตามมุม
10.00 – 10.10 น.	รับประทานอาหารเช้า
10.30 – 11.00 น.	เล่นกลางแจ้ง
11.00 – 12.00 น.	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00 – 14.00 น.	นอนพักผ่อน
14.00 – 14.20 น.	เก็บที่นอน ล้างหน้า ไปห้องน้ำ
14.20 – 14.40 น.	พัก (รับประทานอาหารเช้า)
14.40 – 15.00 น.	เกมการศึกษา

กิจกรรมการวาดภาพลายเส้นเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัย เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงเวลากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ โดยมีเนื้อหาในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมพัฒนาการทางการวาดภาพสำหรับเด็ก

2.7 บทบาทควรในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

เนื่องจากกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่เด็กแสดงออกมาในผลงานศิลปะเปรียบเสมือนกระจกเงาโลกของเด็ก การจัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กจึงควรส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดตามจินตนาการและการทำงานอย่างอิสระ ครูจะต้องคำนึงถึงความสนใจและวิธีการแสดงออกของเด็กเป็นสำคัญ เป็นผู้จัดเตรียมสื่อหรือเลือกประสบการณ์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กทุกระดับความสามารถ คอยสนับสนุนและให้กำลังใจ ช่วยเหลือเด็กแสดงออกอย่างอิสระตามความคิดและจินตนาการของตนเอง และพัฒนาความสามารถในทุก ๆ ด้านอย่างเต็มที่ตามความถนัด ความสนใจ ตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคน (เลิธ อานันท์นะ. 2529 : 134) วิธีการสอนกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ สำหรับเด็กควรเน้นที่กระบวนการ (Process) มากกว่าการผลิต (Product) คือ ช่วงเวลาที่เด็กได้วาด ได้เขียน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พูดคุยกันหรือคิดวิธีการใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง

อย่างมีความสุข สนุกสนาน มีความสำคัญมากกว่าผลงานที่ผู้ใหญ่คาดหวังจะต้องสวยงามเรียบร้อยและถูกต้องตามแบบอย่าง เพราะการสร้างสรรคงานศิลปะของเด็กมักเป็นการลองผิดลองถูก และแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งสำเร็จ ซึ่งการแก้ปัญหาที่นั้น อาจถูกหรือผิดบ้าง แต่ด้วยความสามารถในการสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวเด็ก จะช่วยให้เด็กค่อย ๆ พัฒนาได้สำเร็จไปด้วยดี (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล. 2531) ตามปกติการจัดกิจกรรม การสอนศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยจะไม่แยกตัวกิจกรรมออกมาอย่างเด่นชัดแต่จะให้เด็กเลือกทำตามความสนใจ เฉพาะตนหรือกลุ่ม จึงจำเป็นต้องมีครูเป็นพี่เลี้ยงหลาย ๆ คน คอยช่วยดูแล กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมเดียวที่สามารถทำให้เด็กเล็ก ๆ มีประสบการณ์ในการทำงานสำเร็จได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจัด กิจกรรมการสอนศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยจึงควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. วางแผนล่วงหน้าตลอดเทอมว่าแต่ละสัปดาห์จะให้เด็กทำกิจกรรมอะไรตามลำดับความยากง่าย ของกลวิธีทำงานและความรู้โดยกำหนดจุดประสงค์และวิธีประเมินผลไว้ด้วยยิ่งดี

2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สภาพห้องเรียนและวิธีประเมินผลไว้ด้วยยิ่งดี

3. ระหว่างที่เด็กทำกิจกรรมควรระลึกอยู่เสมอว่า

3.1 กิจกรรมที่จัดให้เน้นเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียน เพียงพอหรือไม่

3.2 หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่让孩子ต้องทำแล้วมีผลงานเหมือนกันทั้งห้อง โปรดจำไว้เสมอว่า การทำงานศิลปะสร้างสรรค์ คือการแสดงออกทางการรับรู้เฉพาะตนและอย่าสอนหลักหรือทฤษฎีศิลปะใด ๆ ทั้งสิ้น

3.3 พฤติกรรมการทำงานศิลปะของเด็กเล็ก ๆ แต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนชอบนั่งทำงาน ที่โต๊ะ บางคนชอบนอนกับพื้น ควรให้อิสระอย่างเต็มที่ ถ้าเด็กทำงานด้วยความสุขห้องเรียนจะเจียบ

3.4 ให้ออกาสเด็กทำงานเป็นกลุ่มบ้าง เพื่อฝึกประสบการณ์ทางสังคมให้แก่เขา

4. ให้ผู้ปกครองมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะ ขณะที่เด็กอยู่ที่บ้านด้วย เช่น ได้กำหนดเรื่องราวไว้ว่าสัปดาห์ต่อไปจะให้เด็กเขียนภาพเรื่องบ้านของฉัน ก็ควรมีหนังสือหรือบันทึกสั้น ๆ ให้ผู้ปกครองได้ช่วยกระตุ้นจินตนาการเกี่ยวกับเรื่องระหว่างที่เด็กอยู่ที่บ้าน เพื่อจินตนาการอันกว้างไกลและ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. มีป้ายนิเทศหรือตั้งแสดงผลงานทางศิลปะสร้างสรรค์ของห้องเรียนอย่างถาวรและสลับสับเปลี่ยน ผลงานแสดงของเด็กอยู่เป็นประจำ

6. มีความเมตตาและหวังดีกับเด็กทุกคน โดยแสดงความรักและห่วงใยเด็กอยู่เสมอ พยายามใช้ คำพูดที่ไพเราะหรือกระตุ้นจินตนาการของเด็กระหว่างการทำงานอยู่เสมอ (พีระพงษ์ กุลพรศาล. 2533 : 214 – 216)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 15 – 16) ได้กล่าวถึงบทบาทและ หน้าที่ของครูในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. ในแต่ละวันควรจัดไม่น้อยกว่า 4 กิจกรรม และควรกำหนดให้เด็กทำได้อย่างน้อยวันละ 2 กิจกรรม

2. ในกรณีที่เด็กเลือกทำกิจกรรมเดียว เช่น ปั้นทุกครั้งโดยไม่เลือกทำกิจกรรมอื่นเลย ครูต้องหาวิธี จูงใจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอื่นให้ครบเพื่อเด็กจะได้พัฒนาได้ครบทุกด้าน

3. ขณะเด็กทำกิจกรรม ครูต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อคอยให้คำปรึกษาเมื่อเด็กต้องการ แต่ครู จะต้องไม่บอกหรือสั่งให้ทำตามความเห็นของครูหรือทำเหมือนกันทั้งห้อง

4. ก่อนเรียนศิลปะในเรื่องใหม่ ๆ ครูต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องให้เด็กทราบก่อนทุกครั้ง พร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจ

5. ชมเซย์ให้กำลังใจขณะทำงานหรือเมื่อทำเสร็จ คำชมเซย์จะต้องมีความจริงพอสมควร

6. กระตุ้นให้เด็กคิดเมื่อพบปัญหาแทนการบอก

7. เมื่อเด็กทำงานเสร็จควรให้เด็กเล่าเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ทำหรือภาพที่วาดเป็นการพัฒนาภาษาและความคิดของเด็ก

8. ครูควรบันทึกวันที่และรายละเอียดของภาพที่เด็กวาดเพื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้าของผลงาน

9. นำผลงานติดป้ายนิเทศ เพื่อให้กำลังใจ ผลงานไม่จำเป็นต้องเป็นผลงานที่ดีที่สุด แต่ควรเป็นผลงานของเด็กทุกคนหมุนเวียนกันไป เพราะผลงานบางชิ้นมีความหมายต่อเด็กมาก

2.7.1 คุณสมบัติของครูผู้สอนเด็กปฐมวัย

1. มีความเข้าใจเด็กในที่นี้ได้กล่าวไว้ในเรื่องจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กและพัฒนาการทางการแสดงออกทางศิลปะ ซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นขีดเขียน และขั้นก่อนแผนแบบ ผู้ดูแลเด็กและครูต้องมีความเข้าใจเป็นอย่างดี

2. มีความสามารถที่จะประเมินผลความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ที่แสดงออกทางศิลปะได้ (ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว)

3. เข้าใจถึงขั้นพัฒนาการเจริญเติบโตของเด็กในวัยต่าง ๆ เพื่อที่จะได้เลือกกิจกรรมและวัสดุให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการทางร่างกายของเด็ก

4. เข้าใจและรู้คุณค่าของความพยายาม การสร้างสรรค์ของเด็กที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กเอง

5. ครูผู้สอนต้องเป็นคนหูไวตาไว ช่างสังเกต สามารถแนะนำให้เด็กสังเกตและเห็นความงามตามสภาพแวดล้อม และรู้คุณค่าความงามตามธรรมชาติและ ความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น

นอกจากจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนกิจกรรมศิลปะของเด็กปฐมวัย และคุณสมบัติของครูผู้สอนแล้ว สิ่งหนึ่งที่สำคัญและผู้สอนจะละเว้นไม่ได้ คือ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางศิลปะที่ทำให้เด็กปฐมวัยแต่ละคนมีพัฒนาการทางศิลปะแตกต่างกัน

2.7.2 ลำดับขั้นตอนการสอนและวิธีการสอนกิจกรรมศิลปะเด็ก

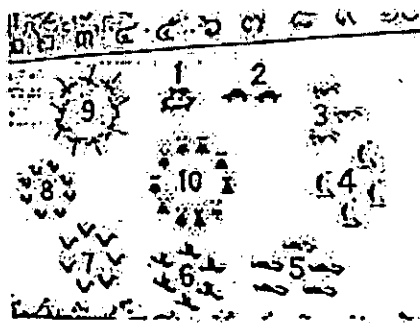
1. เวลาสอนครูหรือผู้ปกครองต้องจัดประสบการณ์ให้เด็ก ครูต้องรู้ประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน และทราบว่าเด็กมีความรู้เดิมอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น รถไฟ ครูควรวาดภาพหรือพาเด็กไปดูสถานีรถไฟ ชวนสนทนาเกี่ยวกับลักษณะของรถไฟ จากประสบการณ์บุตรของเพื่อนผู้เขียนได้ตามคุณแม่ไปที่สถานีรถไฟ เด็กจะวาดรูปรถไฟ ลักษณะรถไฟ กระบอกสีเหลี่ยมมีคาน้ำที่มองเห็นจากชองหน้าต่าง มีหัวรถไฟ แต่ไม่มีราง ไม่มีหัวรถจักร

ภาพประกอบ 6 รถไฟ

ที่มา : โนช (อายุ 3 ขวบ) โรงเรียนสาธิตราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยสงครณฯ. (2541). *กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน*.

2. ครูต้องจัดสถานการณ์ที่ส่งเสริมการแสดงออกทางศิลปะให้เด็ก เช่น ครูต้องกล่าวคำเสริมกำลังใจ เช่น ดีมาก ดี เก่ง เป็นต้น นอกจากนี้เวลาทำกิจกรรมควรมีหยุดได้เมื่อเรียนวิชาคณิตศาสตร์ก็อาจแทรกเข้าไป เช่น การนับเลข 1 ให้เขียนรูปลิงของ 1 อย่าง หรือ ผลไม้ 1 อย่าง เลข 2 เขียนรูปลิงของ 2 อย่าง หรือผลไม้ 2 ผล เป็นต้น เด็กทุกคนจะมีโอกาสเขียนรูปอะไรก็ได้

ภาพประกอบ 7 กิจกรรมการนับเลขโดยวิธีประดิษฐ์กระดาษ

ที่มา : อนุบาล 2 โรงเรียนอนุบาลลพบุรี. (2541). *กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน*.

3. ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกกิจกรรมศิลปะตามใจชอบ ไม่ควรบีบบังคับให้ทำอย่างที่ครูต้องการ เช่น การสร้างภาพจากการตัด ฉีกกระดาษ ครูมีอุปกรณ์ให้เด็ก ถ้าเด็กฉีกได้เพียง 2 ชิ้น ก็ถือว่าเด็กได้แสดงออกแล้ว บางคนอาจจะทำได้สมบูรณ์ดังตัวอย่าง

ภาพประกอบ 8 กิจกรรมสร้างสรรค์จากการฉีกกระดาษ

ที่มา : อนุบาล 1 โรงเรียนละอออุทิศ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. (2541). *กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน*.

4. อิทธิพลทางด้านเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออก เช่น เด็กที่มีพ่อแม่ให้อิสระเสรี โอกาสที่จะแสดงออกทางศิลปะจะแสดงได้ดีกว่าเด็กที่ครอบครัวยากจน และบีบบังคับห้ามไม่ให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรืออาจจะเป็นเพราะว่าพ่อแม่ดูแลดีเกินไปก็จะไม่ประสบความสำเร็จในการแสดงออกทางศิลปะ

5. สถานที่ที่เรียนศิลปะอาจยืดหยุ่นได้เช่นเดียวกัน แล้วแต่ความสะดวกที่จะให้เด็กทำงานได้อย่างเต็มที่ เช่น สนามหญ้า ใต้ต้นไม้ หรือมุมใดมุมหนึ่งของห้องเรียน

6. เปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างสรรค์ก่อนที่จะสอนหลักเกณฑ์ หมายความว่าให้เด็กได้เขียน ได้แสดงออกมากกว่าจะสอนหลักเกณฑ์ หรือทฤษฎีของความเป็นจริง จนกว่าเด็กพร้อมที่จะสามารถแก้ไขหรือปรับปรุงของตนเองได้

7. ควรจัดประสบการณ์ให้เด็กเพราะเด็กจะไม่เขียนภาพที่ตนไม่เคยเห็น นอกจากมนโคติ ซึ่งอาจจะมีเพียงเด็กบางคนเท่านั้น ซึ่งครูอาจจะจัดโดยการเล่า หรือพาไปดูของจริง เช่น ตลาดสด ทำน้ำ เรือ แม่น้ำ สะพาน หรืออาจจะให้ดูภาพ สร้างสถานการณ์สมมติขึ้น เพื่อให้เด็กเข้าใจจากภาพที่เห็น

8. การให้เด็กทำกิจกรรมศิลปะนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นชั่วโมงที่สอน จะให้เด็กได้แสดงออกตลอดเวลา หรืออาจจะให้ทำกิจกรรมในวิชาภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เป็นการสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นได้อีกด้วย

2.7.3 กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย

กิจกรรมทางศิลปะที่เหมาะสมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนและเด็กอนุบาล อาจแบ่งได้ออกเป็น 7 สาขาใหญ่ ๆ (สัตยา สายเชื้อ. 2541) คือ

1. กิจกรรมวาดเส้นและระบายสี (Drawing and Painting)
2. กิจกรรมศิลปะด้วยสีธรรมชาติ (Natural Colour)
3. กิจกรรมภาพพิมพ์ (Print Marking)
4. กิจกรรมประติมากรรม (Sculpture)
5. กิจกรรมกระดาษ (Papers)
6. กิจกรรมประดิษฐ์ตกแต่ง (Crafts)
7. กิจกรรมการจัดนิทรรศการ (Exhibition)

สรุป

จากที่กล่าวมาจะพบว่าการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้กับเด็กปฐมวัยจะช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะที่เป็นพื้นฐานชีวิตของการเรียนรู้ ซึ่งผู้มีบทบาทในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กได้แก่ครู และกระบวนการในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้กับเด็กจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก ความพร้อมของทักษะพื้นฐานและความแตกต่างของบุคคล ซึ่งจะช่วยให้การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ประสบผลสำเร็จและสามารถพัฒนาทักษะขั้นพื้นฐานของเด็ก โดยเฉพาะทักษะเกี่ยวกับกล้ามเนื้อใหญ่ – เล็ก และความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ทำให้กล้ามเนื้อมีความแข็งแรง เคลื่อนไหวได้ดีจนสามารถส่งผลถึงพัฒนาการทุกด้านของเด็กได้

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

งานวิจัยต่างประเทศ

แสตปป์ (กรรณิการ์ โยธารินทร์. 2543 : 24 ; อ้างอิงจาก Stapp. 1964 : 52 – 58) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์และสติปัญญาของนักเรียนที่เรียนศิลปะและไม่เรียนศิลปะ พบว่าความคิดสร้างสรรค์และสติปัญญา ไม่มีความสัมพันธ์กัน แต่นักเรียนที่เรียนศิลปะได้คะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าพวกที่ไม่เรียนศิลปะ

วิลเลียม (กรรณิการ์ โยธารินทร์. 2543 : 24 ; อ้างอิงจาก William. 1971 : 352 – 358) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดริเริ่มกับคะแนนของวิชาการหมวดคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศิลปะ ดนตรีและศิลปะ ผลปรากฏว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดริเริ่มคะแนนรวมหมวดศิลปภาษา วิชาดนตรีและวิชาศิลปะมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง

เคลลี (กรรณิการ์ โยธารินทร์. 2543 : 24 ; อ้างอิงจาก Kelley. 1986 : 32 – A) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการฝึกตามแบบแผนเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะเป็นเวลา 10 สัปดาห์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลปรากฏว่าความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กที่เข้าร่วมตามแผนกับเด็กที่ไม่ได้เข้าร่วมตามแผนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยในประเทศ

จงใจ ขจรศิลป์ (2532 : 80 – 82) ได้ศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ และการเล่นตามมุมที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ และการเล่นตามมุมแบบริเริ่มอย่างอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์และความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าเด็กในกลุ่มทดลองที่มีอิสระในการเลือกทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ หรือเล่นตามมุมได้ตามความสนใจของเด็ก โดยครูไม่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือควบคุมดูแล เด็กจึงมีอิสระในการใช้ความคิดในการสร้างผลงานด้วยตัวเด็กเอง

กรวิภา สรรพกิจจานง (2532 : 47 – 48) ได้ศึกษาความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็กของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการฝึกกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบชี้แนะ และแบบอิสระ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการฝึกกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบอิสระมีความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็กดีกว่าที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบชี้แนะ

จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะ หรือกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรม ที่ส่งเสริมพัฒนาการทุก ๆ ด้านของเด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการพัฒนาทักษะการคิด การรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเรียนระดับต่อไป

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพลายเส้นของเด็กปฐมวัย

3.1 ความหมายและความสำคัญของการวาดลายเส้น

ชะลูด นิมเสมอ (2538) กล่าวว่า การวาดเส้นหรือบางคนเรียก วาดลายเส้น นั้นคือ กระบวนการวาดหรือเขียนรูปด้วยลายเส้น โดยทั่วไปมักใช้สีเดียวเป็นภาพเอกรงค์ แสดงความตื้น ลึก หนา บาง และระยะด้วยน้ำหนักอ่อนแก่ (Chiaroscuro) ด้วยการลงตามหลักของ ทศนิยมวิทยา (Perspective) ด้วยการกำหนดขนาดรูปทรงโดยลายเส้น

เส้นนับเป็นพื้นฐานของทัศนศิลป์ทุกแขนง เป็นพื้นฐานของการสื่อสารทางภาษาเขียนของมนุษย์ คนเรารู้จักเขียนรูปลายเส้นสื่อความหมายได้ก่อนการรู้จักใช้ตัวอักษร ไม่ว่าจะเป็นวิวัฒนาการทางภาษาเขียนของมนุษย์หรือพัฒนาการทางการสื่อความหมายด้วยภาษาเขียนของเด็ก

ประโยชน์ของเส้น

การวาดเส้น คือ การสื่อความรู้สึกนึกคิดและความหมายออกมาให้คนอื่นรับรู้ อาจเป็นนักโบราณคดี เป็นครูอาจารย์ เป็นวิศวกร เป็นช่างฝีมือ ถ้ามีความสามารถทางวาดเส้นแม้ไม่เชี่ยวชาญ ก็จะได้รับประโยชน์จากการใช้วาดเส้นในการบันทึก สื่อสาร เพื่อความทรงจำหรือแสดงความในใจความคิดเห็น และประสบการณ์ให้ผู้อื่นรับรู้

นอกจากประโยชน์ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังใช้การวาดเส้นเพื่อการผ่อนคลายได้ด้วยเพราะงานอะไรก็ตามถ้าเราทำเล่น ๆ สนุก ๆ ก็จะเป็นสิ่งที่ผ่อนคลายได้

วัสดุและอุปกรณ์

วัสดุอุปกรณ์ใช้วาดเส้นมี 2 ประเภท

1. วัสดุที่ใช้เขียนโดยทั่วไป คือ วัสดุแผ่นราบสีขาว หรืออาจจะใช้วัสดุอื่น ๆ แต่ที่ใช้กันแพร่หลายมากที่สุดคือ กระดาษสีขาว อาจจะเป็นกระดาษปรีฟหรือกระดาษปอนด์

2. วัสดุที่ใช้เขียน ได้แก่ วัสดุที่ทำให้เกิดสี เช่น ดินสอ ถ่าน หมึก สี ฯลฯ แต่ที่ใช้กันแพร่หลายมากที่สุด คือ ดินสอกับหมึก

วัสดุที่เป็นหมึกกับสีนั้น ต้องใช้อุปกรณ์สำหรับเขียนคือ ปากกาคอแรงแรง ปากกาหมึกซึม ปากกาลูกกลิ้ง พู่กัน แปรง ฯลฯ

กรรมวิธี

กรรมวิธีการวาดเส้นนั้นไม่ใช่เรื่องยุ่งยากเช่นเดียวกับการเขียนหนังสือ แต่ที่ต้องศึกษานั้นเห็นจะเป็นเทคนิคของการใช้เส้นและการแรเงา ซึ่งอาจจำแนกได้เป็นดังนี้

1. เขียนแสดงลายเส้นคม

2. เขียนแสดงน้ำหนัก

การเขียนแสดงลายเส้นคม

วิธีนี้มักใช้อุปกรณ์ประเภทปากกา พู่กันขนาดเล็ก ดินสอแหลมคมอาจแรงหรือไม่ก็ได้ เวลาแรกจะใช้มือถูปลายเส้น ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวาง

การเขียนแสดงน้ำหนัก

มักจะใช้ถ่านเกรยอง (Crayon) (สีเทียน) หรือ ชาร์โคล (Charcoal) (สีถ่าน) หรือฟู่สีดำ เขียนด้วยพู่กันจีน หรือหมึกเขียนด้วยพู่กันขนาดใหญ่ อาจผสมน้ำเพื่อเจือจางด้วยก็ได้ หรือเขียนด้วยดินสอแต่ฝนหรือถูจนไม่เห็นลายเส้นชัดเจนนัก

ความสำคัญของการวาดเส้นในวงการศิลปะ

เรามักจะไม่ค่อยเห็นการแสดงศิลปะที่เป็นงานวาดเส้น โดยเฉพาะกันนัก สำหรับในประเทศไทย ศิลปินนิยามทำงานประเภทจิตรกรรมมากกว่าอย่างอื่น ศิลปินมีชื่อที่ประสบความสำเร็จในเชิงวาดเส้นเท่าที่ผ่านมาก็คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ ถวัลย์ ดัชนี และช่วง มูลพินิจ ศิลปินอื่นที่มักแสดงงานวาดเส้นของตนให้ประชาชนได้ชมบ้างก็มี ประเทือง เอมเจริญ ถิ่นอื่น ๆ ไม่สู้จะมีชื่อเสียงเป็นที่คุ้นหูกันนัก

อย่างไรก็ตาม กว่าศิลปินเหล่านั้นจะทำงานจนได้ชื่อว่าเป็นศิลปินเขาย่อมผ่านขั้นตอนการฝึกฝนวาดเส้น การใช้เส้นมาอย่างหนักแล้วทั้งนั้น เพราะวาดเส้นเป็นแม่บทของทัศนศิลป์ทุกแขนง ผู้ที่เข้าเรียนในสถาบันศิลปะต้องศึกษาวิชาวาดเส้นติดต่อกันหลายปี จนเชี่ยวชาญ การสอบเข้าศึกษาในสถาบันศิลปะต่าง ๆ ก็ได้กำหนดวิชาวาดเส้นเป็นวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญมากที่สุด

3.2 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมเส้นและความเข้าใจเกี่ยวกับเส้น

สุชาติ เถาทอง (2538) กล่าวว่าตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่า งานทัศนศิลป์ชิ้นแรกของมนุษย์ เริ่มจากเส้นเราจะเห็นได้จากภาพเขียนตามฝาผนังถ้ำของคนสมัยดั้งเดิม (Primitive) หรือการเริ่มต้นงานศิลปะ ในวัยเด็กก็ใช้เส้นเช่นเดียวกัน เส้นจึงเป็นทัศนธาตุเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด เป็นแกนของทัศนศิลป์ทุก ๆ แขนง

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมเส้นต้องการจะให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจธรรมชาติของเส้น และคุณลักษณะสำคัญของเส้นในแต่ละรูปแบบที่ให้ผลต่อการทำงานทางทัศนศิลป์ นอกจากนั้นยังสามารถแสดงความรู้สึกต่าง ๆ ของรูปร่างที่ปรากฏ เช่น ความรู้สึกรวดเร็ว ความดึงดูดของวัตถุ แรง และบริเวณว่าง ตลอดจนสามารถแก้ไขความบกพร่องต่าง ๆ ของรูปทรงให้เกิดความรู้สึกเหมาะสมกลมกลืน ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เส้นมีความสำคัญยิ่งในงานทัศนศิลป์ทุกประเภท

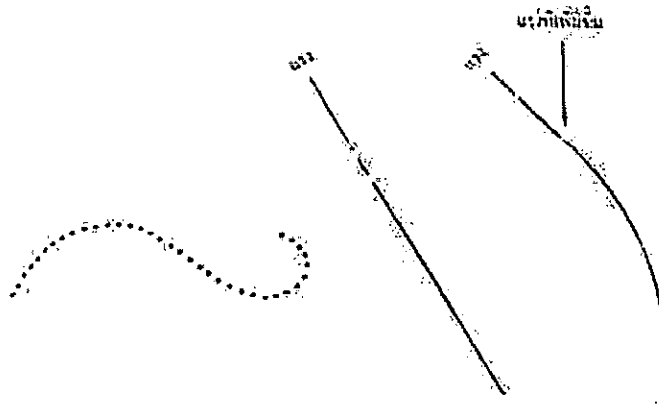
3.2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับเส้น

เส้นเป็นพื้นฐานของโครงสร้างของทุกสิ่งในจักรวาล เส้นแสดงความรู้สึกได้ทั้งด้วยตัวของมันเอง และด้วยการสร้างเป็นรูปทรงต่าง ๆ ขึ้น งานจิตรกรรมของไทย จีน และญี่ปุ่น ล้วนมีเส้นเป็นหัวใจของการแสดงออกศิลปินตะวันตกบางคน เช่น บอตติเชลลี (Sandro Botticelli) เบลค (William Blake) ดูฟี (Raoul Dufy) ปีกาสโซ (Pablo Picasso) ก็ใช้เส้นเป็นแกนสำคัญ แม้แต่ในงานประติมากรรม ซึ่งส่วนมากจะแสดงด้วยวัสดุ และปริมาตรก็ยังคงประกอบขึ้นด้วยมวลของรูปทรงกับเส้นรูปนอกที่สมบูรณ์ ถ้ามีแต่มวลที่ปราศจากรูปนอกก็ย่อมจะเรียกเป็นงานประติมากรรมไม่ได้ นอกจากนี้ การเริ่มต้นและการพัฒนาจินตนาการของทัศนศิลป์ไม่ว่าจะเป็นจิตรกร ประติมากร หรือสถาปนิก จะต้องอาศัยเส้นเป็นปัจจัยสำคัญทั้งสิ้น การใช้เส้นนั้นเราสามารถจะกระทำได้อย่างรวดเร็ว ตรงใจ โดยสัญชาตญาณ หรือใช้อย่างพินิจพิจารณาหรือใช้อย่างพินิจเพราะเหตุด้วยการใช้

ปัญหา เส้นแสดงแก่นแท้ของทุกสิ่งได้อย่างเข้มข้นและย่านยอที่สุด

3.2.2 คำจำกัดความของเส้น

1. เส้นเกิดจากจุดที่ต่อกันในทางยาว หรือเกิดจากร่องรอยของจุดที่ถูกแรงหนึ่งผลักดันให้เคลื่อนที่ไป

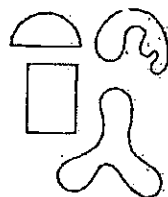

ภาพประกอบ 9 แสดงการเกิดของเส้น

ที่มา : ชะลูด นิ่มเสมอ. (2538). องค์ประกอบของศิลปะ.

เส้นขั้นต้นที่เป็นพื้นฐานจริง ๆ มี 2 ลักษณะ คือ เส้นตรง กับเส้นโค้ง เส้นทุกชนิดเราสามารถจะแยกออกเป็นเส้นตรงกับเส้นโค้งได้ทั้งสิ้น เส้นลักษณะอื่น ๆ ที่เราเรียกว่าเส้นขั้นที่ 2 ล้วนเกิดจากการประกอบกันเข้าของเส้นตรงและหรือเส้นโค้ง เช่น เส้นตรงแล้วโค้งสลับกัน เส้นฟันปลาเกิดจากเส้นตรงมาประกอบกัน เส้นโค้งประกอบเข้าด้วยกันจะได้เส้นลูกคลื่นหรือเส้นเกล็ดปลา เส้นโค้งที่ต่อเนื่องโดยมีแรงผลักดันให้ต่างออกสม่ำเสมอจะเป็นวงก้นหอย เป็นเส้นพลังของจักรวาลที่จะเห็นได้จากกลุ่มดาวน้ำวน

2. เส้นเป็นขอบเขตของที่ว่าง ขอบเขตของสิ่งของ ขอบเขตของรูปทรง ขอบเขตของน้ำหนัก และขอบเขตของสี

ก. ขอบเขตของที่ว่าง

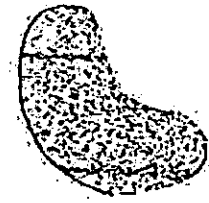
ข. ขอบเขตของสิ่งของ

ก. ขอบเขตของรูปทรง

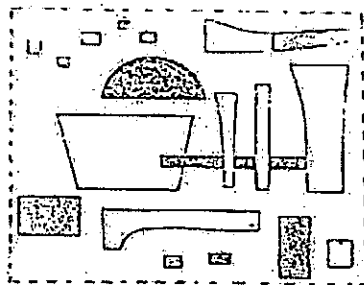
ข. ขอบเขตของน้ำหนัก

ค. ขอบเขตของสี

ภาพประกอบ 10 แสดงขอบเขตของที่ว่าง สิ่งของ รูปทรง น้ำหนัก และสี

3. เส้นเป็นขอบเขตของกลุ่ม สิ่งของ หรือรูปทรงที่รวมกันอยู่เป็นเส้นโค้งสร้างที่เห็นได้ด้วยจินตนาการ

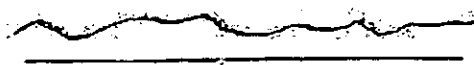

ภาพประกอบ 11 แสดงขอบเขตของกลุ่ม สิ่งของและรูปทรง
ที่มา : ชะลุต นิ่มเสมอ (2538). องค์ประกอบของศิลปะ : 37.

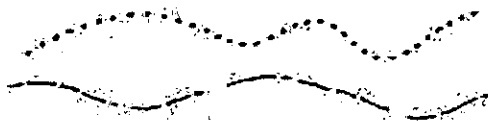
3.2.3 ชนิดของเส้น (Type of Line)

ชนิดของเส้นแบ่งได้ ดังนี้

1. เส้นที่แสดงน้ำหนัก และลักษณะที่แตกต่างกัน

2. เส้นที่เกิดจากจุดต่อ ๆ กัน ทำให้สายตามองติดต่อกันไปเป็นเส้น

3. เส้นที่เกิดขึ้นจากความนึกคิด เช่น เกิดจากการที่เราชี้ไปที่จุด ๆ หนึ่ง หรือมองที่จุด ๆ หนึ่ง

ภาพประกอบ 12 ชนิดของเส้น

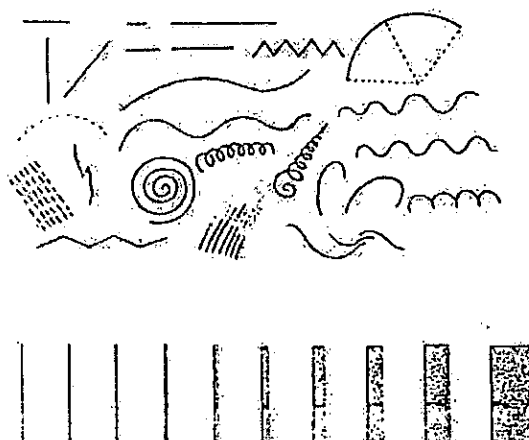
ที่มา : ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. (2539). การสร้างสรรค์และพัฒนาพฤติกรรมสร้างสรรค์.

3.2.4 คุณลักษณะของเส้น

เส้นมีมิติเดียว คือ ความยาว มีลักษณะต่าง ๆ มีทิศทางและมีขนาด ลักษณะต่าง ๆ ของเส้น ได้แก่ ตรง โค้ง คด เป็นคลื่น ฟันปลา เกสิดปลา ก้นหอย ชัด พร่า ประ ฯลฯ

ทิศทางของเส้น ได้แก่ แนวราบ แนวตั้ง แนวเฉียง แนวลึก

ขนาดของเส้น เส้นไม่มีความกล้ำม มีแต่เส้นหนา เส้นบาง หรือเส้นใหญ่ เส้นเล็ก ความหนาของเส้นจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบกับความยาว ถ้าเส้นสั้นแต่มีความหนามาก จะหมดคุณลักษณะของความเป็นเส้น กลายเป็นรูปร่าง (Shape) ที่เหลี่ยมผืนผ้าไป

ภาพประกอบ 13 ลักษณะของเส้น

ที่มา : สุชาติ เกาทอง. (2538). ศิลปะทัศนศิลป์ 1 สื่อการเรียนรู้รายวิชาพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3.

ความรู้สึกที่เกิดจากลักษณะของเส้น

1. เส้นตรงให้ความรู้สึกแข็งแรง แน่นอน ตรง เข้ม ไม่ประณีประนอม หยาบ และเอาชนะ
 2. เส้นโค้งน้อย ๆ หรือเส้นเป็นคลื่นน้อย ๆ ให้ความรู้สึกสบาย เปลี่ยนแปลงได้ เลื่อนไหลต่อเนื่อง มีความกลมกลืนในการเปลี่ยนทิศทาง ความเคลื่อนไหวช้า ๆ สุภาพ เป็นผู้หญิง นุ่ม และอ้อมเอิบ ถ้าใช้เส้นแบบนี้มากเกินไปจะให้ความรู้สึกกังวล เรือยเฉื่อย ขาดจุดหมาย

3. เส้นโค้งวงแคบ เปลี่ยนทิศทางรวดเร็ว มีพลังเคลื่อนไหวรุนแรง

4. เส้นโค้งของวงกลม การเปลี่ยนทิศทางที่ตายตัว ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ให้ความรู้สึกเป็นเรื่องซ้ำ ๆ เป็นเส้นโค้งที่มีระเบียบมากที่สุด แต่จืดชืดที่สุด ไม่น่าสนใจที่สุด เพราะขาดความเปลี่ยนแปลง

5. เส้นโค้งกันหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลื่นคลาย และเติบโต เมื่อมองจากภายในออกมา ถ้ามองจากภายนอกเข้าไปจะให้ความรู้สึกที่ไม่สิ้นสุดของพลังเคลื่อนไหว เส้นกันหอยที่พบในธรรมชาติมักจะวนทวนเข็มนาฬิกา เห็นได้ในกันหอย ในหมอกเพลิง ในอาการเกี่ยวพันของไม้เลื้อย เป็นเส้นโค้งที่ขยายตัวออกไม่มีจุดจบ

6. เส้นฟันปลาหรือเส้นคดที่หักเหโดยกะทันหัน เปลี่ยนทิศทางรวดเร็วมาก ทำให้ประสาทกระตุก ให้จังหวะกระแทก เกร็ง ทำให้นึกถึงพลังไฟฟ้า ฟิวส์ กิจกรรมที่ขัดแย้ง ความรุนแรง และสงคราม

ความรู้สึกที่เกิดจากทิศทางของเส้น

เส้นทุกเส้นมีทิศทาง คือ ทางนอน ทางตั้ง หรือทางเฉียง ในแต่ละทิศทางจะให้ความรู้สึกต่อผู้ดูต่างกัน

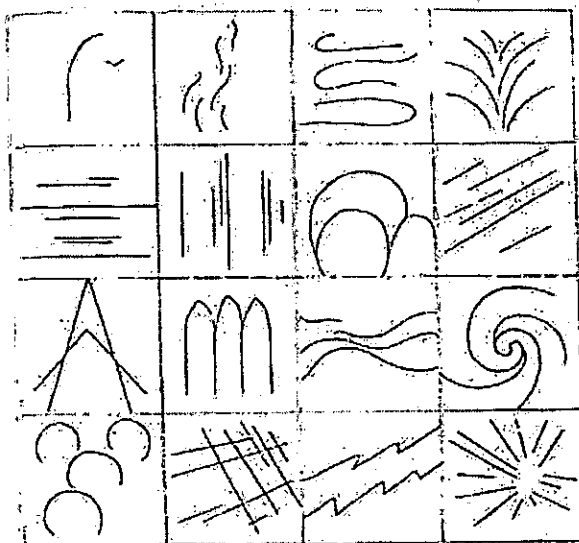
1. เส้นนอน กลมกลืนกับแรงดึงดูดของโลก ให้ความรู้สึก พักผ่อน เจริญ เเฉ สงบผ่อนคลาย ได้แก่ เส้นขอบฟ้า ทะเล ทุ่งกว้าง คนนอน

2. เส้นตั้ง ให้ความสมดุล มั่นคง แข็งแรง พุ่งขึ้น จริงจัง และเจริญขริม เป็นสัญลักษณ์ของความ

ถูกต้อง ซื่อสัตย์ มีความสมบูรณ์ในตัว เป็นผู้ดี สง่า ทะเยอทะยาน และรุ่งเรือง

3. เส้นเฉียง เป็นเส้นที่อยู่ระหว่างเส้นนอนกับเส้นตั้ง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ไม่สมบูรณ์ ไม่มั่นคง ต้องการเส้นเฉียงอีกเส้นหนึ่งมาช่วยให้มั่นคงสมดุลในรูปของมุมฉาก เส้นเฉียงใช้มากในจิตรกรแบบคิวบิสม์ (Cubism)

4. เส้นที่เฉียงและโค้ง ให้ความรู้สึกที่ขาดระเบียบ ตามยถากรรม ให้ความรู้สึกพุ่งเข้า หรือพุ่งออกจากที่ว่าง

ภาพประกอบ 14 แสดงทิศทางของเส้น

ที่มา : สุชาติ เกาทอง. (2538). ศิลปะทัศนศิลป์ 1.

1. ความเศร้า เหนื่อยหน่าย	9. ความมั่นคง เป็นสง่า แน่นหนา แข็งแรง
2. ความทะเยอทะยาน รุ่งเรือง	10. ความศรัทธา
3. ความเกียจคร้าน เหนื่อยหน่าย ง่วงเหงา	11. ความนุ่มนวล ราบรื่น เยารวีย์
4. การเติบโต มีอุดมคติ เปิดเผย	12. ดั่งเดิม ดันพลัง
5. ความสงบ นิ่งเฉย ผ่อนคลาย	13. การลอยตัวช้า ๆ คิดฝัน
6. ความมั่นคง จริงจัง	14. การขัดแย้ง สงคราม เกลียดชัง
7. ความแข็งแรง หนักแน่น	15. ตื่นเต้น
8. ความรวดเร็ว พร้อมปฏิบัติ	16. กระจายออก การระเบิด กำลังที่เพิ่มขึ้น

3.2.5 เส้นโครงสร้าง (Structural Line)

ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์ (2539) กล่าวว่า เส้นที่มองไม่เห็นด้วยตา เป็นเส้นในจินตนาการที่ผู้ดูจะรู้สึกหรือปะติดปะต่อเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เส้นชนิดนี้เดินทางด้วยความรู้สึก ไม่ใช่ด้วยการเห็น เป็นเส้นที่มีความสำคัญมากในศิลปะ พลังอำนาจในงานศิลปะที่จะเคลื่อนไหวหรือหยุดนิ่ง ผ่อนคลายหรือตึงเครียด ก็อยู่ที่เส้นโครงสร้างหรือเส้นภายในที่มองไม่เห็นนี้ เส้นโครงสร้างมีอยู่ 6 อย่างด้วยกัน คือ

1. เส้นแกนของรูปทรง เช่น เส้นศูนย์ถ่วงของคน เส้นแกนของผลไม้ เส้นแกนของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ

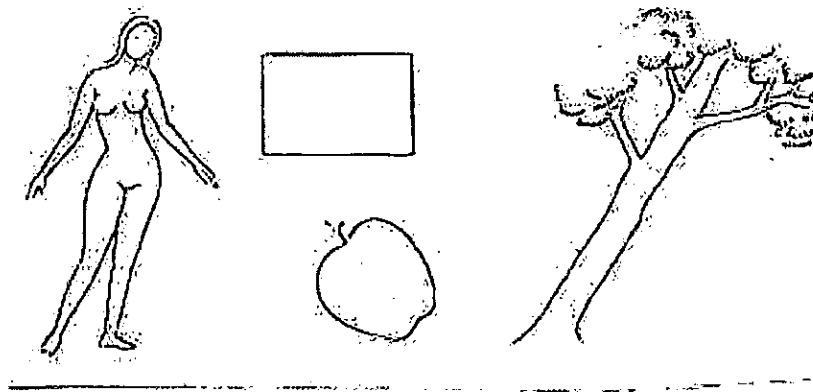
2. เส้นรูปนอกของกลุ่มรูปทรง

3. เส้นที่ลากด้วยจินตนาการจากจุดหนึ่งถึงอีกจุดหนึ่ง เช่น ดาวหมี ดาวจระเข้ ฯลฯ

4. เส้นที่แสดงความเคลื่อนไหวของที่ว่าง

5. เส้นโครงสร้างของปริมาตร เนื่องจากเส้นรูปนอก (External Contour) ไม่สามารถแสดงความโค้งมนของปริมาตรได้ เส้นภายใน (Internal Contour) จึงเป็นเส้นโครงสร้างหรือเส้นจินตนาการอีกชนิดหนึ่งที่แสดงความเคลื่อนไหวที่พื้นผิวให้รู้สึกในปริมาตรของรูปทรง

6. เส้นโครงสร้างขององค์ประกอบ ที่เกิดจากเส้นแกนของส่วนต่าง ๆ ที่ประสานกันก่อนที่จะมีรายละเอียดของรูปทรง เส้นชนิดนี้มีความสำคัญต่อการสร้างอารมณ์ความรู้สึกส่วนรวมของงานศิลปะมาก เมื่อเรามองดูวัตถุที่เป็นมวล เช่น คน ภูเขา ต้นไม้ เราจะรู้สึกในเส้นแกนก่อนสิ่งอื่น เช่น คนยืนจะเห็นเป็นเส้นตั้ง ภูเขาจะเห็นเป็นเส้นนอน คนนั่งจะเห็นเป็นเส้นโค้ง ในฐานะผู้สร้างสรรค์ การวางเส้นโครงสร้างขององค์ประกอบก่อนที่จะเขียนมวลหรือรูปทรงลงไป จึงเป็นวิธีการที่เราสามารถจะกำหนดความรู้สึกหรืออารมณ์ขั้นต้นของภาพเป็นพื้นฐานสำหรับสานต่อด้วยรูปทรงที่มีรายละเอียดและความซับซ้อนให้สมบูรณ์เต็มที่ต่อไป

ภาพประกอบ 15 แสดงเส้นโครงสร้าง

ที่มา : ชะลูด นิ่มเสมอ. (2538). องค์ประกอบของศิลปะ.

3.2.6 หน้าทีของเส้น

1. แบ่งที่ว่างออกเป็นส่วน ๆ

2. กำหนดขอบเขตของที่ว่าง หมายถึง สร้างรูปร่างหรือแบบรูปของที่ว่าง

3. กำหนดเส้นรูปนอกของรูปทรง หมายถึง การสร้างรูปทรง

4. ทำหน้าที่เป็นน้ำหนักร้อนแก่ของแสงและเงา หมายถึง การแรเงาด้วยเส้น

5. ให้อารมณ์ความรู้สึกด้วยตนเอง

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า การวาดลายเส้น เป็นพื้นฐานสำคัญของการสื่อสารทางภาษาเขียนของมนุษย์และเป็นพัฒนาการทางการสื่อความหมายด้วย ภาษาเขียนของเด็กปฐมวัยและในการเริ่มต้นงานของศิลปะในวัยเด็กก็ใช้เส้นเช่นเดียวกัน เส้นจึงเป็นทัศนธาตุเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด และเป็นแกนของทัศนศิลป์ทุกแขนงที่ควรแก่การศึกษา ซึ่งผู้วิจัยเองสนใจที่จะนำการวาดภาพลายเส้นเชิงปฏิบัติการมาใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้

3.3 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพของเด็กปฐมวัย

จากการศึกษา พบว่า การวาดภาพของเด็กปฐมวัยต้องอาศัยองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ทางด้านการใช้กล้ามเนื้อย่อยและประสาทสัมผัสระหว่างตากับมือ การวาดภาพของเด็กปฐมวัยเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการใช้ความสามารถของกล้ามเนื้อย่อยและประสาทสัมผัสระหว่างตากับมือ ซึ่งพบว่าพัฒนาการจากการใช้มือและตา ในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การช่วยเหลือตัวเอง ในการแต่งกาย การเล่นเกม และการเล่นของเล่นต่าง ๆ พัฒนาการทางการใช้กล้ามเนื้อย่อยและประสาทสัมผัสระหว่างตากับมือจะอยู่ในระดับใดขึ้นอยู่กับความอยากรู้อยากเห็น และประสบการณ์ที่เด็กมีโอกาสนในการปฏิบัติกิจกรรมมากน้อยเพียงใด (สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย. 2524 : 123 – 124)

2. ทางด้านการรับรู้ เมื่อเด็กวาดภาพในช่วงแรกรูปทรงต่าง ๆ จะเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่สื่อสารเฉพาะตัว ซึ่งจะกระตุ้นการรับรู้ให้เป็นรูปธรรมขึ้น เพราะในช่วงการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย รูปทรงของสิ่งต่าง ๆ จะมีสภาพเป็นนามธรรมหรือการรับรู้ที่ยังไม่กระจ่างชัด ซึ่งเมื่อเด็กมองดูสิ่งแวดล้อมเขาจะมองถึงรูปร่าง รูปทรง มวล ปริมาตร และพื้นผิวของสิ่งนั้น สัมพันธ์กับการสร้างศิลปะของเขา การรับรู้สิ่งแวดล้อมจึงช่วยให้เด็กรู้จักการสังเกต การพินิจพิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ และเขียนออกมาเป็นภาพได้

3. ทางด้านการคิด ขณะที่เด็กวาดภาพเขาจะจัดระบบความคิดอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องในอันที่จะควบคุมการแสดงออกให้เป็นไปอย่างที่เกิดคำนึง เด็กส่วนใหญ่เมื่อวาดภาพสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะแปลความรูปทรงต่าง ๆ ออกมามากมายหลายชนิด และเกือบไม่ซ้ำกันในแต่ละครั้ง ภาพวาดของเด็กจะเปลี่ยนไปตามแง่มุมความคิดต่าง ๆ นั้น ซึ่งความคิดทั้งหมดย่อมมี “ความหมาย” สำหรับเขา การวาดภาพของเด็กจึงเปรียบเสมือนการแสดงออกทางความคิดของเด็กทางหนึ่งนั่นเอง (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 19)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การวาดภาพของเด็กปฐมวัยจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนและพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวนำไปสู่การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ประกอบกับเด็กในวัยนี้ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้น ในเวลาวาดภาพเด็กจึงยึดเอาความคิดของตนเองเป็นหลัก และเพิ่มเติมจากประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมรอบตัวผสมผสานเข้าไปด้วย

3.4 กิจกรรมวาดลายเส้นสำหรับเด็กปฐมวัย

3.4.1 ความหมายของการวาดลายเส้น

การวาดลายเส้น (Drawing) หมายถึง การเขียนรูปด้วยอะไรก็ตาม อาจเป็นดินสอ ดินสอสี สีน้ำ สีเทียน ตลอดจนสิ่งอื่นที่สามารถทำให้เกิดเป็นรูปร่างขึ้นมา มีความหมายต่อผู้เขียนและผู้ดู (วิโรจน์ ชาทอง และ ทำนอง จันทิมา. 2527 : 6)

3.4.2 ความสำคัญของกิจกรรมการวาดลายเส้น

การวาดลายเส้นเป็นกิจกรรมศิลปะแบบหนึ่งที่มีคุณค่าสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะนอกจากจะช่วยให้เด็กเพลิดเพลินแล้ว ยังเป็นโอกาสที่เด็กแสดงความรู้สึก ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการออกมา ช่วงให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่ง ปิยะชาติ แสงอรุณ ได้กล่าวไว้ว่ากิจกรรมวาดลายเส้นเป็นกิจกรรมศิลปะที่จัดให้แก่เด็กในลักษณะเชิงของเล่น เด็กจะมีความสนใจ สนุกสนาน

เฟลิตเพลิน เกิดความรู้สึกเหมือนได้เล่นของเล่น ขณะเดียวกันเด็กก็จะเกิดการพัฒนาในด้านการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะและความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อกับความคิด เด็กจะสามารถแสดงออกถึงการรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักค้นคว้า และทดลอง รู้จักสร้างสิ่งที่ตนเข้าใจจากจินตนาการของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็น กระบวนการสร้างความสุนทรีย์ให้เกิดขึ้นในจิตใจ – ความรู้สึกของเด็กอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาสติปัญญาและความเจริญเติบโตของเด็กต่อไป (ปิยะชาติ แสงอรุณ. 2526 : 49 – 52)

สมใจ ทิพย์ชัยเมธา และ ลออ ชูติกร ได้กล่าวถึงคุณค่าของกิจกรรมการวาดลายเส้นที่มีต่อเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. ช่วยผ่อนคลายอารมณ์ของเด็ก เด็กมีความสุขเพราะได้แสดงออกตามความพอใจอย่างเต็มที่
2. ช่วยให้เด็กได้แสดงความคิด ความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติของเด็กออกมาอย่างเต็มที่
3. ฝึกทักษะการใช้มือของเด็กให้ชำนาญ
4. เป็นการปลูกฝังให้เด็กมีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (สมใจ ทิพย์ชัยเมธา และ ลออ ชูติกร. 2525 : 220)

3.4.3 กิจกรรมการวาดลายเส้นเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย

กิจกรรมการวาดลายเส้นเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยทำได้หลายวิธี ซึ่ง อารี รังสินันท์ (2527 : 161 – 162) ได้เสนอแนะกิจกรรมและวิธีการไว้ดังนี้

1. การวาดรูปตามใจชอบ หมายถึง การให้โอกาสเด็กได้มีอิสระในการวาดสิ่งที่เด็กพอใจ และสามารถวาดได้ ซึ่งส่วนมากเด็กปฐมวัยมักจะวาดรูปคน บ้าน สัตว์ ดอกไม้ หรือภาพที่เด็กประทับใจ เป็นต้น
2. การวาดรูปจากประสบการณ์ หมายถึง การให้เด็กเลือกวาดรูปจากประสบการณ์ที่เด็กได้ประสบจากการไปเที่ยวตามที่ต่าง ๆ เช่น ทะเล สวนสัตว์ ของขวัญวันเกิด สัตว์เลี้ยง ของเล่น เป็นต้น
3. การวาดรูปจากการฟังนิทาน หมายถึง การให้เด็กวาดรูปจากนิทานที่ครูเล่าให้ฟังหรือจากเทปนิทาน ซึ่งเด็กจะแสดงทั้งความรู้สึกนึกคิดทางด้านสติปัญญา และความรู้สึกทางด้านจิตใจถ่ายทอดออกมาเป็นภาพได้
4. การวาดรูปจากเสียงเพลง หมายถึง การให้เด็กได้ฟังเพลงแล้ววาดรูปตามความนึกคิดของเด็กเป็นภาพที่เด็กประทับใจจากการฟังเพลง
5. การวาดรูปจากการแสดงบทบาทสมมุติ หมายถึง การให้เด็กวาดรูปจากการที่เด็กได้แสดงบทบาทสมมุติไปแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ
6. การวาดรูปจากสิ่งเร้าที่กำหนด หมายถึง การที่เด็กต่อเติมเสริมให้เป็นรูปภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดมาให้ ซึ่งสิ่งเร้าอาจแบ่งเป็น

6.1 ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่ไม่สมบูรณ์ เช่น เป็นเส้นในลักษณะต่าง ๆ เช่น เส้นโค้ง เส้นตรง | เส้นคู่ขนาน || และอื่น ๆ (,) เป็นต้น

6.2 ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่สมบูรณ์ เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม เป็นต้น

วิธีการจัดกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น มีขั้นตอนดังนี้

1. ให้เด็กวาดรูป
2. กระตุ้นให้เด็กตั้งชื่อภาพให้แปลกและน่าสนใจ
3. ชักชวนให้เด็กสนทนา หรืออธิบายจากผลงานที่เด็กสร้างขึ้น
4. เสนอผลงานเด็ก ด้วยการนำไปติดไว้ที่บอร์ด

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมการวาดลายเส้นเชิงปฏิบัติการมาส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก โดยเด็กวาดภาพลายเส้นต่อเติมจากกิจกรรมศิลปะตามแบบแผนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพลายเส้นของเด็กปฐมวัย

งานวิจัยในต่างประเทศ

กูดอินฟ์ (พิตร ทองชื่น. 2511 : 14 ; อ้างอิงจาก Goofenoung. 1929) ได้ศึกษาการวาดภาพคนของเด็ก โครงสร้างแบบสอวาดภาพ The Goodenough Draw-a-Man Test ขึ้น ความมุ่งหมายเพื่อหาร่องรอยทางสติปัญญามากกว่าคุณค่าทางด้านศิลปะ โดยเอาภาพประมาณ 4,000 ภาพ ที่เด็กชายในวัยต่าง ๆ กันช่วยกันวาดภาพออกมา แล้วแบ่งให้เห็นถึงพัฒนาการวาดภาพของเด็กออกได้เป็น 8 ชั้น และจากการใช้แบบสอวาดภาพฉบับนี้กับแบบทดสอบของ สแตนฟอร์ด – บินด์ ในกลุ่มตัวอย่างเด็ก 334 คน อายุตั้งแต่ 3 – 11 ปี พบว่ามีค่าสหสัมพันธ์กันสูงถึง .74 และไรเบอท์ (Tiebout. 1933) ได้ศึกษาถึงความสามารถทางด้านศิลปะกับความสามารถทางด้านกลไกประสาท (Psychomotor) และทางด้านความจำ จากการศึกษาพบว่า ค่ารายเฉลี่ยของคะแนนจากกลุ่มเด็กที่มีความถนัดทางศิลปะจะมากกว่ากลุ่มเด็กที่ไม่ถนัดทางศิลปะจะมากกว่ากลุ่มเด็กที่ไม่ถนัดทางศิลปะในด้านกลไกประสาทและด้านความจำอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังมีผู้นำแบบทดสอบวัดสติปัญญาอื่น ๆ มาสัมพันธ์กับแบบทดสอบทางศิลปะ เช่น ผลการใช้แบบทดสอบวัดสติปัญญาของ คัลแมน – แอนเดอร์สัน (The Kuhlman – Aderson. I.Q. Test) กับแบบทดสอบทางศิลปะของ ไรเบอท์ (The Tiebout Artistic Drawing Test) พบว่า ได้ค่าสหสัมพันธ์ระหว่าง .35 - .40 ในกลุ่มเด็กชั้น 1, 2 และ 3

กีเซล (ลัดดา ลีตระกูล. 2531 : 35 – 36; อ้างอิงจาก Gesell. 1940 : 148 – 152) ได้ศึกษาพัฒนาการการวาดภาพของเด็กปฐมวัย พบว่า ระดับอายุมีความสัมพันธ์กับภาพวาดของเด็ก และกล่าวถึงลักษณะการวาดภาพของเด็กอายุ 3 – 5 ขวบว่า

อายุ 3 ขวบ	ภาพที่เขียนยังดูไม่ออกว่าเป็นภาพอะไร แต่เริ่มใช้รูปทรง
อายุ 4 ขวบ	ภาพที่เขียนใช้รูปทรงต่าง ๆ กัน
อายุ 5 ขวบ	เขียนภาพง่าย ๆ ได้ แต่ยังไม่แสดงให้เห็นการใช้รูปทรงต่าง ๆ อยู่

จากการศึกษารายละเอียดการเขียนภาพคน กีเซล ได้สรุปเป็นร้อยละของการเขียนภาพตามอายุต่าง ๆ ดังนี้

ตาราง 2 แสดงรายละเอียดของภาพเขียนกับอายุ

รายละเอียดของภาพที่เขียน	3 ขวบ	4 ขวบ	5 ขวบ	6 ขวบ
ศีรษะ	24	79	95	100
ตา	12	52	88	83
ขา	12	45	86	100
ปาก	12	32	82	83
ลำตัว	6	35	67	89
เท้า	6	32	63	95
จมูก	0	23	79	83
แขน	0	13	54	78
มือ	0	10	16	56
ผม	0	3	16	56
นิ้ว	0	3	25	33
หู	0	3	11	32
คอ	0	0	9	56
หมวก	0	3	16	50
เสื้อผ้า	0	3	4	44
กระดุม	0	0	18	22

นอกจากนี้เทเลอร์ และบาชารัค (ลัดดา ลีตระกูล. 2531 : 36 – 37 ; อ้างอิงจาก Taylor and Bacharach. 1981 : 373 – 375) ได้ทำการศึกษาทฤษฎีแห่งพัฒนาการในการวาดภาพของเด็ก โดยศึกษาเด็ก 3 ระดับอายุ คือ อายุ 3 – 4 ขวบ อายุ 4 – 5 ขวบ และอายุ 5 – 6 ขวบ ที่กำลังอยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 99 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ บัตรภาพคนที่มีความสมบูรณ์คือ มี ศีรษะ ลำตัว แขน และขา แบบที่ 2 เป็นภาพคนที่มีแขนต่อจากศีรษะ แบบที่ 3 เป็นภาพคนที่มีแขน และขา ต่อจากศีรษะ ไม่มีลำตัว โดยเด็กแต่ละคนจะได้เลือกว่าภาพใดภาพหนึ่งเป็นภาพที่เหมือนคนมากที่สุด แบบที่เด็กเลือกจะถูกบันทึกไว้ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะเก็บภาพแบบที่ 2 และ 3 ออกเหลือไว้เพียงแบบที่ 1 จากนั้นจึงให้เด็กวาดภาพคนที่สมบูรณ์ตามแบบที่ 1 ปรากฏว่า ภาพที่เด็กทั้งหมดวาดแบ่งได้เป็น 3 ประการคือ ประการแรก อายุของเด็กกับแบบของภาพที่เด็กวาด ประการที่สอง อายุของเด็กกับการเลือกภาพ และ ประการที่สาม การเลือกภาพกับแบบของภาพที่เด็กวาด

ผลของการศึกษา พบว่า เด็กที่มีอายุน้อยจะวาดภาพแบบนามธรรมมากกว่าเด็กที่มีอายุมากกว่า โดยพบว่า เด็กระดับอายุ 3, 4, 5 ขวบ วาดภาพแบบนามธรรมคิดเป็นร้อยละ 45 , 12 และ 00 ตามลำดับ

สำหรับการวาดภาพคนที่สมบูรณ์นั้นคิดเป็นร้อยละ 12, 42 และ 88 ตามลำดับ ข้อสังเกตที่พบในการวิจัยนี้คือ เด็กที่วาดภาพแบบนามธรรมและเด็กที่วาดภาพคนได้สมบูรณ์นั้นส่วนใหญ่เลือกภาพแบบที่ 1 ว่าเป็นภาพที่เหมือนคนมากที่สุด แต่เด็กที่วาดภาพคล้ายลูกอ๊อดเลือกภาพแบบที่ 2 คือ แบบเดียวกับที่ตนวาดมากที่สุด ข้อสังเกตนี้เทเลอร์ และบาชาราห์ ต่างเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่นำมาซึ่งการศึกษาต่อไปว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบคนที่เด็กเลือกนั้นน่าจะมีผลมาจากการค้นพบบางสิ่งบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับวัตถุหรือสิ่งที่วาด ซึ่งมีอิทธิพลต่อความรู้ความสนใจของเด็กในช่วงระยะต่าง ๆ กัน ดังนั้นสิ่งที่เด็กบรรยายเป็นภาพวาดจึงน่าจะเป็นประโยชน์ที่จะค้นพบว่าเด็กเปลี่ยนแปลงความรู้หรือความทรงจำในทิศทางใด ให้เด็กเห็นว่าอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมนั้น อาจมีผลให้การวาดภาพเปลี่ยนแปลงไป และในขณะเดียวกันก็อาจใช้ความสามารถในการวาดภาพเป็นเครื่องมือศึกษาเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดกับตัวเด็กได้ นอกเหนือจากการศึกษาภาพวาดในแง่ของพัฒนาการเท่านั้น

งานวิจัยในประเทศ

ภัทรา สุคนธ์ทรัพย์ (2505 : 67 – 69) ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะของเด็กไทย ในชั้นประถมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนประถมสาธิตวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ที่มีอายุ 5 – 11 ปี จำนวน 160 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทดสอบเด็กในด้านการวาดภาพ และการปั้นเพื่อศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของเด็กตามเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowinfield) ผลการศึกษา พบว่า

1. เด็กจะมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในชั้นต่าง ๆ ตามระดับอายุ ดังนี้

5 – 6 ขวบ จนถึง 7 ขวบ อยู่ในชั้นพัฒนาการขั้นที่ 2 หรือขั้นต้นของการเขียนภาพให้มี

ความหมาย

7 – 8 ขวบ จนถึง 10 ขวบ อยู่ในขั้นที่ 3 หรือขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง

9 – 11 ขวบ อยู่ในขั้นที่ 4 หรือ เริ่มต้นของการเขียนภาพอย่างของจริง

11 ขวบ เป็นวัยที่มีความโน้มอยู่ในระยะต้นของขั้นพัฒนาการขั้นที่ 5 หรือขั้นการใช้เหตุผล สำหรับขั้นพัฒนาการขั้นที่ 1 เด็กทุกคนในกลุ่มตัวอย่างมีพัฒนาการขั้นนี้หมดทุกคน

2. เด็กที่อยู่ในชั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นเดียวกัน เขียนภาพแสดงลักษณะรูปร่าง การใช้ช่องไฟ การใช้สีและการออกแบบแตกต่างกันไปตามลำดับวัย เด็กอายุมากจะเขียนภาพมีลักษณะใกล้เคียงของภาพในชั้นพัฒนาการขั้นต่อไปมากขึ้น

3. เด็กส่วนมากมีพัฒนาการทางการเขียนภาพอยู่ในขั้นเดียวกับการปั้น

4. เด็กหญิงทุกวัยชอบวาดภาพบ้านและคน แต่วัย 9 – 10 ขวบ วาดภาพทิวทัศน์เพิ่มขึ้น

10 – 11 ขวบ วาดจากนวนิยายหรือเรื่องราว และภาพสัตว์เพิ่มขึ้น ส่วนเด็กผู้ชายทุกวัยชอบวาดฉากรบ แต่บางวัยมีการวาดจากสิ่งอื่น ๆ รองลงไปจากฉากรบ คือ 5 ขวบ วาดจากนิยายหรือเรื่องราว 9 ขวบ วาดฉากการต่อสู้ 10 ขวบ วาดทิวทัศน์และบ้าน 11 ขวบ วาดฉากท้องทะเล

5. เด็กหญิงส่วนมากของกลุ่มตัวอย่างวาดภาพบ้านและคนมากที่สุด และปั้นภาชนะที่ใช้ในบ้านมากที่สุด แต่เด็กชายส่วนมากวาดฉากรบมากที่สุด

สำหรับ อัชชา แสงอัสนีย์ (2541 : 61 – 62) ได้ศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นที่เรียนศิลปะตามแนวเก่าและแนวใหม่ กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นละ 1 ห้องเรียน จากโรงเรียนสมถวิล ราชดำริ ซึ่งเป็นตัวแทนโรงเรียนที่สอนศิลปะตามแนวเก่าและโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นตัวแทนโรงเรียนที่สอนศิลปะตามแนวใหม่ วิเคราะห์ผลการทดสอบเพื่อแบ่งขั้นพัฒนาการทางศิลปะตามหลักเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผลการ

วิจัย พบว่า

1. นักเรียนที่เรียนศิลปะแนวใหม่มีขั้นพัฒนาการทางศิลปะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ มากกว่านักเรียนที่เรียนศิลปะแนวเก่า
2. นักเรียนที่อยู่ในขั้นพัฒนาที่ 2 ที่เรียนศิลปะแนวใหม่ วาดภาพคนมากกว่าลักษณะกว่านักเรียนที่เรียนศิลปะแนวเก่า 1 ลักษณะ
3. นักเรียนที่อยู่ในขั้นพัฒนาที่ 2 ที่เรียนศิลปะแนวใหม่ใช้ช่องไฟและสีมากลักษณะกว่านักเรียนที่เรียนศิลปะแนวเก่า 1 ลักษณะ
4. นักเรียนที่อยู่ในขั้นพัฒนาที่ 3 ที่เรียนศิลปะแนวใหม่และแนวเก่าวาดภาพคน 3 ลักษณะเท่ากัน
5. นักเรียนที่อยู่ในขั้นพัฒนาที่ 3 ที่เรียนศิลปะแนวใหม่ใช้ช่องไฟมากลักษณะกว่านักเรียนที่เรียนศิลปะแนวเก่า 2 ลักษณะ
6. นักเรียนที่อยู่ในขั้นพัฒนาที่ 3 ที่เรียนศิลปะแนวใหม่และแนวเก่าใช้สี 4 ลักษณะเท่ากัน
7. นักเรียนที่อยู่ในขั้นพัฒนาที่ 4 วิเคราะห์เฉพาะนักเรียนที่เรียนศิลปะตามแนวใหม่ได้ผลคือ วาดภาพคน 4 ลักษณะ ใช้ช่องไฟ 5 ลักษณะ และใช้สี 2 ลักษณะ
8. นักเรียนที่เรียนศิลปะตามแนวเก่า วาดภาพคนหน้าตรงมากที่สุดทุกขั้นพัฒนาการ แต่นักเรียนศิลปะตามแนวใหม่ วาดภาพคนหน้าตรงมากที่สุดทุกขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ส่วนขั้นที่ 4 วาดภาพหน้าตรงและหน้าด้านข้างปนกันมากที่สุด

ในปี 2522 นนทบุรี คำตันเจริญ (2522 : 76 – 78) ได้ศึกษาวุฒิภาวะทางเชาว์ปัญญาของเด็กไทยในระดับอนุบาล โดยใช้แบบทดสอบวาดภาพ กู๊ดอินฟ – แอร์ริส กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นเด็กอนุบาลที่มีอายุตั้งแต่ 4 – 6 ปี จำนวน 328 คน จากโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร 4 แห่ง ผลการศึกษา ปรากฏว่านักเรียนที่มีอายุต่างกันมีวุฒิภาวะทางเชาว์ปัญญาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทุกมาตรา โดยที่วุฒิภาวะทางเชาว์ปัญญาเพิ่มขึ้นตามระดับอายุ ตั้งแต่อายุ 4 ปี จนถึง 6 ปี นักเรียนชายมีวุฒิภาวะทางเชาว์ปัญญาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทุกมาตรา ยกเว้นมาตราผู้ชาย โดยนักเรียนหญิงมีวุฒิภาวะทางเชาว์ปัญญาสูงกว่านักเรียนชายในมาตราผู้หญิงและมาตราตัวเอง และวุฒิภาวะทางเชาว์ปัญญา มีความสำคัญทางบวกกับความพร้อมในการเรียนอ่าน

บุญไทย เจริญผล (2533) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการวาดภาพกับวุฒิภาวะทางสติปัญญาที่แสดงออกโดยการวาดภาพทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย อายุ 3 – 5 ปี จำนวน 120 คน โดยใช้แบบทดสอบวาดภาพคนกู๊ดอินฟ – แอร์ริส กับแบบทดสอบวัดทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ ด้านการสังเกต จำแนกและเปรียบเทียบ ผลจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ความสามารถทางสติปัญญา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ โดยจำแนกตัวแปรอายุ และเพศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุปจากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การวาดภาพลายเส้นของเด็กปฐมวัยนอกจากจะเป็นไปตามลำดับขั้นพัฒนาการของแต่ละคนแล้ว ยังสามารถชี้ให้เห็นถึงความสามารถทางสติปัญญาของเด็กได้อีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้มาจากการที่เด็กมีประสบการณ์และการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว การคิด การทำความเข้าใจ และรวบรวมประสบการณ์ที่ตนเรียนรู้ โดยเด็กจะใช้การสังเกตการเปรียบเทียบและการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ แสดงออกมาเป็นภาพวาดตามความคิดจินตนาการของตน และที่สำคัญคือการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทำกิจกรรมศิลปะวาดภาพอย่างอิสระแล้วให้เด็กเรียนรู้จากผลงานที่ตนเองทำ ซึ่งถ้าทำกิจกรรมหรือสื่อใดใจที่เด็กสนใจมาประกอบจะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการในการวาดภาพของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
3. ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นนักเรียนชาย - หญิง อายุระหว่าง 5 - 6 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนพระแม่มารีย์สาทร กรุงเทพฯ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นนักเรียนชาย - หญิง อายุระหว่าง 5 - 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนพระแม่มารีย์สาทร กรุงเทพฯ จำนวน 15 คน โดยวิธีการจับฉลากมา 1 ห้องเรียน จากจำนวน 6 ห้องเรียน แล้วจับฉลากนักเรียนในห้องที่ได้รับการสุ่มดังกล่าวมาจำนวนทั้งหมด 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น
2. แบบทดสอบความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แบบวาดภาพของเจเลนและเออร์บัน Jellen and Urban

; (The Test for Creative Thinking - Drawing Production) (TCT - DP)

รายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

โครงสร้างและรูปแบบของแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น โครงสร้างของแผนจัดเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และส่วนที่สอง กิจกรรมการวาดภาพลายเส้น โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยดังนี้

1.1 ศึกษาแผนการจัดประสบการณ์ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 จากเอกสารเกี่ยวกับแผนการจัดประสบการณ์ก่อนประถมศึกษา การเตรียมความพร้อมสนุกกับธรรมชาติ ชั้นอนุบาล เพื่อกำหนดรูปแบบ และโครงสร้างของแผน และกิจกรรมให้สอดคล้องกับชั้นอนุบาลปีที่ 3

- 1.2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

1.3 ศึกษาพัฒนาการทางการวาดภาพลายเส้นของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 จากเอกสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน กิจกรรมการวาดภาพลายเส้น พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัย เพื่อกำหนดรายละเอียดของกิจกรรม

1.4 ศึกษาเอกสารตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

1.5 ผู้วิจัยสร้างแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ซึ่งได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1.5.1 เขียนแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ต่อเติมด้วยลายเส้น ซึ่งประกอบด้วย

1) แนวการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น เป็นการกำหนดแนวความคิด จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม อุปกรณ์ และการประเมินผลในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

2) เขียนแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น จำนวน 24 แผน โดยกำหนดรูปแบบของแผนการจัดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นดำเนินการ และขั้นสรุป
ขั้นนำ

เด็กปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นงานศิลปะพื้นฐาน โดยครูจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ไว้ให้เด็กแสดงออกอย่างเต็มที่ตามความสามารถ ความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคน

ขั้นดำเนินการ

เด็กวาดภาพลายเส้นต่อเติม ตกแต่ง สร้างสรรค์เป็นภาพ เรื่องราว ผสมผสานต่อจากกิจกรรมศิลปะพื้นฐานที่เด็กทำในขั้นนำ

ขั้นสรุป

ให้โอกาสเด็กได้ทบทวนในเรื่องที่ได้ปฏิบัติโดยนำเสนอผลงานของตนเอง ให้ครูฟัง

1.6 นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเพื่อหาความสอดคล้องของจุดประสงค์ เนื้อหา การดำเนินกิจกรรม สื่อการเรียน และการประเมินผล จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจและปรับปรุงแก้ไข ซึ่งผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย

1. อาจารย์ศิริลักษณ์ ไทยดี อาจารย์ผู้สอนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ฝ่ายมัธยม

2. อาจารย์รัญจวน ประโมจรรย์ อาจารย์ผู้สอนระดับชั้นอนุบาล โรงเรียนอนุบาลสามเสน กรุงเทพฯ

3. อาจารย์ปรีดา ปัญญาจันทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาโรงเรียนอนุบาลบ้านวังทอง กรุงเทพฯ

1.7 ปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจากผลการตรวจของผู้เชี่ยวชาญให้มีการแก้ไขวิธีการจัดกิจกรรม โดยลำดับขั้นตอนใหม่ ให้มีกระบวนการสร้างจินตนาการ เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ปรับเนื้อหาในบางกิจกรรม ให้กระชับ ชัดเจน เข้าใจง่ายขึ้นและควรขยายเวลาในการทำกิจกรรมออกไปตามความเหมาะสม

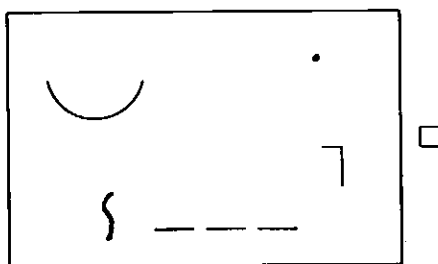
1.8 นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 อายุ 5 - 6 ปี จำนวน 15 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อบกพร่องของแผนการจัดกิจกรรมแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งให้สมบูรณ์ขึ้น จากผลการนำแผนการจัดกิจกรรมไปทดลองใช้ พบว่าเด็กสามารถทำตามขั้นตอนของกิจกรรมได้ เวลาเหมาะสม

ต้องปรับความชัดเจนของภาษาคำสั่ง ในการทำกิจกรรมแต่ละขั้นตอน

1.9 นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นที่ปรับปรุงแล้วไปจัดทำเป็นแบบฉบับจริงเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการทดลองต่อไป

2. แบบทดสอบความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ (The Test for Creative Thinking – Drawing Production) (TCT – DP) คือแบบความคิดสร้างสรรค์การวาดภาพของเจเลนและเฮอร์บัน (Jellen & Urban. 1986 : 138 – 155) ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแบบทดสอบที่วัดความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้ดี ลักษณะของแบบชุดนี้จะกำหนดให้ผู้เข้าสอบแสดงความสามารถ ทางความคิดอย่างอิสระด้วยการต่อเติมภาพที่กำหนดให้ ซึ่งมีลักษณะเป็นกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 5x5 นิ้ว ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้จะมีภาพเส้นและจุดอยู่ 5 แห่งและอยู่ภายในกรอบอีก 1 แห่ง รวมเป็น 6 แห่ง ด้วยกันซึ่งแบบทดสอบชุดนี้ผู้วิจัยค้นคว้ามาจาก (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2521 : 36) ดังนี้

ภาพประกอบ 16 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ (TCT – DP)

แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเกี่ยวกับการใช้แบบทดสอบและเกณฑ์การให้คะแนนของแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเฮอร์บัน โดยผู้วิจัยได้ไปขอคำแนะนำ ผูกผันและเรียนรู้ในการตรวจให้คะแนน จากผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์ดารณี ศักดิ์ศิริผล อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร อาจารย์รัตมี โพนเมืองหล้า อาจารย์ผู้สอนประจำโรงเรียนวัดบุญญราศรี จังหวัดชลบุรี

2.2 ผู้วิจัยนำแบบทดสอบไปใช้กับเด็กนักเรียนอนุบาลปีที่ 3 ที่มีอายุ 5 – 6 ปี โรงเรียนปิยะฉัตร จังหวัดนนทบุรี (ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง) จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพค่าความเชื่อมั่นของผู้ประเมิน เนื่องจากแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับวัดค่าตัวแปรตามในการทดลองครั้งนี้ คือแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์แบบวาดภาพ (TCT – DP) ของเจเลนและเฮอร์บัน (Jellen & Urban. 1986) ซึ่งมีวิธีการตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด 14 เกณฑ์ ซึ่งบางเกณฑ์ค่อนข้างเป็นอัตนัย (Subjective)

2.3 นำแบบทดสอบที่ดำเนินการทดสอบแล้วมาตรวจวิเคราะห์เป็นรายข้อ ตามเกณฑ์การให้คะแนนที่กำหนดไว้ในแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเฮอร์บันจำนวนทั้งสิ้น 14 เกณฑ์ โดยผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน รวมทั้งหมด 3 ท่าน

2.4 นำคะแนนที่ได้จากการตรวจของผู้ตรวจทั้งสาม ซึ่งตรวจให้คะแนนอย่างอิสระแก่กันมาหาค่าการประมาณค่าความเชื่อมั่นของผู้ประเมิน (Intraclass Correlation Coefficient : ICC) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความสอดคล้องเท่ากับ .9676

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

แบบทดสอบความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แบบวาดภาพของเออร์บัน (The Test for Creative Thinking – Drawing Production) (TCT – DP) มีวิธีในการดำเนินการทดสอบ ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การเตรียมการทดสอบ

1.1 ในการทดสอบครั้งนี้ทำการทดสอบเป็นรายบุคคลการจัดเตรียมสถานที่การทดสอบโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียน อากาศต้องถ่ายเทสะดวก มีแสงสว่างเพียงพอและเสียงไม่เป็นที่รบกวนสมาธิของเด็ก

1.2 สร้างสถานการณ์ในการทดสอบให้เป็นสภาพปกติโดยสร้างความคุ้นเคยด้วยการพูดคุยด้วยการสนทนากับเด็กก่อนการทดสอบ

1.3 จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเด็กก่อนการทดสอบ ซึ่งได้แก่ ดินสอดำ สีเทียน สีชอล์ก นาฬิกาจับเวลา

2. การทดสอบ

2.1 ขั้นเตรียมตัวและสร้างความคุ้นเคย ผู้ทดสอบจะพูดคุยสนทนากับเด็กและสร้างความคุ้นเคยก่อนการทดสอบ

2.2 ขั้นทดสอบ ผู้ทดสอบดำเนินการทดสอบ โดยการแจกแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเออร์บัน ดินสอดำและสีให้เด็ก พร้อมทั้งอธิบายวิธีการทำแบบทดสอบให้เด็กฟังก่อนลงมือปฏิบัติ

3. เกณฑ์การให้คะแนน

นำแบบทดสอบมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเออร์บันจำนวน 14 เกณฑ์

การให้คะแนนแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์

เกณฑ์การให้คะแนนแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์นี้มีด้วยกันทั้งหมด 14 เกณฑ์ แต่ละเกณฑ์มีวิธีการให้คะแนนดังนี้

1. การต่อเติม (Cn)

ชิ้นส่วนที่ได้รับการต่อเติม (ครึ่งวงกลม จุด มุมฉาก เส้นโค้ง เส้นประ และสี่เหลี่ยมจัตุรัสเล็กปลายเปิดนอกกรอบสี่เหลี่ยมใหญ่) จะได้คะแนนการต่อเติมชิ้นส่วนละ 1 คะแนน คะแนนสูงสุดคือ 6 คะแนน

2. ความสมบูรณ์ (Cm)

หากมีการต่อเติมจากเดิมในข้อ 1 ให้เต็มหรือให้สมบูรณ์มากขึ้นจะได้คะแนนชิ้นส่วนละ 1 คะแนน ถ้าต่อเติมภาพโดยใช้รูปที่กำหนด 2 รูป มารวมเป็นรูปเดียว เช่น โยงเป็นรูปบ้าน ต่อเป็นอิฐ ปล่องไฟ ฯลฯ ให้ 1 คะแนน คะแนนสูงสุดคือ 6 คะแนน

3. ภาพที่สร้างขึ้นใหม่ (Ne)

ภาพหรือสัญลักษณ์ที่วาดขึ้นใหม่นอกจากข้อ 1 และ 2 จะได้คะแนนเพิ่มอีกภาพละ

1 คะแนน แต่ภาพที่วาดซ้ำหลาย ๆ ภาพ เหมือน ๆ กัน เช่น ภาพป่า ที่มีจำนวนต้นไม้หลาย ๆ ต้น ซ้ำ ๆ กัน จะให้ 2 – 3 คะแนน คะแนนสูงสุดของข้อนี้คือ 6 คะแนน

4. การเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น (CI)

แต่ละภาพหรือส่วนของภาพ (ทั้งภาพที่สร้างขึ้นใหม่ในข้อ 3) หากมีเส้นลากโยงเข้าด้วยกันทั้ง ภายในและภายนอกกรอบจะให้คะแนนการโยงเส้นละ 1 คะแนน คะแนนสูงสุดในข้อนี้คือ 6 คะแนน

5. การต่อเนื้อที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราว (Cth)

ภาพใดหรือส่วนของภาพที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราวหรือเป็นภาพรวมจะได้อีก 1 คะแนน ต่อ 1 ชิ้น การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นการเชื่อมโยงด้วยเส้นจากข้อ 1 หรือไม่ใช่เส้นก็ได้ เช่น เส้นประของแสงอาทิตย์ เงา ต่างๆ การแตะกันของภาพ ความสำคัญอยู่ที่การต่อเดิมนั้นทำให้ได้ภาพที่สมบูรณ์ตามความหมายที่ผู้ถูก ทดสอบ ตั้งชื่อไว้ คะแนนสูงสุดในข้อนี้คือ 6 คะแนน

6. การข้ามเส้นกันเขตโดยการใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้นอกกรอบใหญ่ (Bfd)

การต่อเติมหรือโยงเส้นปิดรูปลี่เหลี่ยมจัตุรัสปลายเปิดซึ่งอยู่นอกกรอบสี่เหลี่ยมใหญ่จะได้คะแนน 6 คะแนนเต็ม

7. การข้ามเส้นกันเขตอย่างอิสระโดยไม่ใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้นอกกรอบใหญ่ (Bfi)

การต่อเติมโยงเส้นออกไปนอกกรอบหรือ การวาดภาพนอกกรอบสี่เหลี่ยมใหญ่ จะได้ 6 คะแนน เต็ม

8. ภาพเปอร์สเปกทีฟ (Pe)

ภาพที่วาดให้เห็นส่วนลึก มีระยะใกล้ – ไกล หรือภาพวาดในลักษณะ 3 มิติ ให้คะแนนภาพละ 1 คะแนน หากภาพที่ปรากฏเป็นเรื่องราวทั้งภาพแสดงความเป็นสามมิติ มีความลึก ใกล้ – ไกล ให้คะแนน 6 คะแนนเต็ม ตัวอย่างเช่น

- บ้านสองด้าน
- ถนนที่มีความไกล (ภาพเปอร์สเปกทีฟทางลึก)
- ภาพแนวเส้นขอบฟ้า
- รูปทรง / องค์ประกอบที่วาดลงหรือจัดให้มีทิศทางในแนวลึก

คะแนนสูงสุดในข้อนี้คือ 6 คะแนน

9. อารมณ์ขัน (Hu)

ภาพที่แสดงให้เห็นหรือก่อให้เกิดอารมณ์ขันจะได้ชิ้นส่วนละ 1 คะแนนหรือดูภาพรวม ถ้าให้ อารมณ์ขันมากก็จะให้คะแนนมากขึ้นเป็นลำดับ ภาพที่แสดงอารมณ์ขันนี้ประเมินจากผู้ทดสอบในหลาย ๆ ทางเช่น

- 9.1 ผู้วาดสามารถล้อเลียนตนเองจากภาพวาด
- 9.2 ผู้วาดผนวกชื่อที่แสดงอารมณ์ขันเข้าไปหรือวาดเพิ่มเข้าไปและ / หรือ
- 9.3 ผู้วาดผนวกลายเส้นและภาษาเข้าไปเหมือนการวาดภาพการ์ตูน

คะแนนสูงสุดของข้อนี้คือ 6 คะแนน

10. ความไม่กลมกลืนแบบ A(Uca) – ความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย

ตัวอย่างของความไม่กลมกลืนแบบหลากหลายนั้นเช่น

- การวางหรือการใช้กระดาษแตกต่างไปจากเมื่อวางกระดาษทดสอบให้แบบปกติธรรมดา (มากกว่า 45 องศา) เช่น พับ หมุน หรือพลิกกระดาษไปข้างหลังแล้วจึงวาดภาพ ให้ 3 คะแนน

11. ความไม่กลมกลืนแบบ B (Ucb) – สัญลักษณ์ ภาพนามธรรม จินตนาการ นวนิยาย สำหรับภาพนามธรรมหรือ องค์ประกอบหรือรูปทรงที่คล้ายสภาพแวดล้อมรวมถึงความเอื้อประโยชน์ของภาพนามธรรม ภาพสิ่งแวดล้อมจริง นวนิยาย เรื่องรูปสัญลักษณ์ การใช้ชื่อที่เป็นนามธรรม หรือสัตว์ประหลาดผู้วาดจะได้ 3 คะแนน

12. ความไม่กลมกลืนแบบ C (Ucc) – สัญลักษณ์เป็นรูปทรงที่รวมกัน (S)

ถ้าเป็นการรวมกันของรูปทรงกับสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ คำ ตัวเลข หรือองค์ประกอบที่คล้ายการ์ตูน ประกอบอยู่ด้วย ก็จะได้ 3 คะแนน แต่ถ้ามีชื่อของผู้วาดอยู่ด้วยก็จะมีคะแนนในจุดนี้ ยกเว้น แต่ชื่อนั้นจะเป็นในรูปแบบ รอย ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสัญลักษณ์ ชื่อที่เขียนอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมก็จะได้คะแนนเช่นกัน คะแนนสูงสุด 3 คะแนน

13. ความไม่กลมกลืนแบบ D (Ucd) – ชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดประหรือรูปทรง ภาพที่ต่อเติมไม่ใช่ภาพที่วาดกันแพร่หลายทั่วไป ให้ 3 คะแนน แต่หากมีการต่อเติมภาพในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้

13.1 รูปครึ่งวงกลม ต่อเป็นพระอาทิตย์ หน้าคน หรือวงกลม

13.2 รูปมุมฉาก ต่อเป็นบ้าน กล้อง หรือสี่เหลี่ยม

13.3 รูปเส้นโค้ง ต่อเป็นงู ต้นไม้ หรือดอกไม้

13.4 รูปเส้นประ ต่อเป็นถนน ตรอก หรือทางเดิน

13.5 รูปจุด ทำเป็นตาของนก หรือสายฝน

รูปลักษณะนี้ต้องหักออก 1 คะแนน จาก 3 คะแนนเต็ม แต่ไม่มีคะแนนติดลบ คะแนนสูงสุดในข้อนี้ เท่ากับ 3

14. ความเร็ว (Sp)

ถ้าการวาดรวมกันแล้วมี 6 จุด โดยนับชนิดและหลักเกณฑ์ 13 ข้อแรก ภาพที่วาดเสร็จใช้เวลา น้อยกว่า 12 นาที จะได้คะแนนเพิ่มโดยดูจากเวลาดังนี้

น้อยกว่า 2 นาที ได้ 6 คะแนน

น้อยกว่า 4 นาที ได้ 5 คะแนน

น้อยกว่า 6 นาที ได้ 4 คะแนน

น้อยกว่า 8 นาที ได้ 3 คะแนน

น้อยกว่า 10 นาที ได้ 2 คะแนน

น้อยกว่า 12 นาที ได้ 1 คะแนน

มากกว่า หรือ เท่ากับ 12 นาที ได้ 0 คะแนน

การให้คะแนนทั้งหมดจะให้ตามเกณฑ์ทั้ง 14 เกณฑ์ ดังกล่าว คะแนนรวมสูงสุด คือ 72 คะแนน ซึ่งจะถือคะแนนรวมจากทุกเกณฑ์นี้ เป็นคะแนนความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคนโดยไม่แยกคะแนนเกณฑ์ย่อย ๆ

ตาราง 3 แสดงวัน เวลาและกิจกรรมที่ทำการทดลอง

การจัดกิจกรรม	ระยะเวลาที่ทำการทดลอง	วันที่ทำการทดลอง	เวลา
กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์	1 สัปดาห์ก่อนการทดลอง	วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์	10.00 – 10.40 น.
ต่อเติมด้วยสายเส้น	8 สัปดาห์	วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์	

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) โดยใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2521 : 36)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	\bar{X}	แทน	คะแนนเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

1.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) โดยใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2521 : 55)

$$S = \sqrt{\frac{N\sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ	S	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนของมาตรฐานของคะแนน
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

สถิติที่ใช้ในการหาการประมาณค่าความเชื่อมั่นของผู้ประเมิน (Interclass Correlation Coefficient : ICC) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient) ของครอนบัก (Cronbach) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2545 : 220)

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right\}$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ของผู้ประเมิน
	k	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
	$\sum S_i^2$	แทน	ผลรวมความแปรปรวนของคะแนนเป็นรายข้อ
	S_i^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของแบบทดสอบทั้งฉบับ

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน

ใช้โปรแกรม SPSS for Windows 11.0 ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังทำการทดลอง โดยคำนวณจากสูตร t-test แบบ Dependent Sample (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2526 : 99)

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา t – distribution
	D	แทน	ความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังของแต่ละคู่
	N	แทน	จำนวนคู่ของคะแนน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เข้าใจตรงกันในการแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	แทน	คะแนนเฉลี่ย
S	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
\bar{D}	แทน	ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ย
$S_{\bar{D}}$	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความแตกต่างคะแนนเฉลี่ย
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา t - distribution
P	แทน	ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ
*	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $P < .05$
**	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $P < .01$

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนโดยรวมของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น โดยใช้ t - distribution แบบ Dependent

ตอนที่ 2 การหาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนเกณฑ์การใช้ 14 เกณฑ์ ของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของเจเลนและเอร์บัน ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น จำแนกรายด้าน โดยใช้ t - distribution แบบ Dependent

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้น ดังนี้

ตอนที่ 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนโดยรวมของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

การวิเคราะห์ข้อมูลตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำคะแนนความคิดสร้างสรรค์โดยรวมของนักเรียนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นมาคำนวณวิเคราะห์หาค่าความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยและ

ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของคะแนนความแตกต่างก่อนและหลังทำการทดลอง โดยใช้ t -distribution แบบ Dependent Sample ปรากฏดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนโดยรวมแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

กลุ่มตัวอย่าง	N	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		\bar{D}	$S_{\bar{D}}$	t	P
		\bar{X}	S	\bar{X}	S				
	15	25.4889	6.9771	43.9778	5.0966	18.4889	1.7731	10.428**	0.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < .01$

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 4 พบว่า หลังจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นความคิดสร้างสรรค์โดยรวมของเด็กปฐมวัย มีค่าเฉลี่ยเพิ่ม ($\bar{D} = 18.49$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นส่งเสริมให้เด็กปฐมวัย มีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นโดยรวม

ตอนที่ 2 การหาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนเกณฑ์การให้ 14 เกณฑ์ ของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์จากนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน มาคำนวณหาคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ จำแนกรายด้าน

แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์	คะแนน รายด้าน	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง	
		\bar{X}	S	\bar{X}	S
1. การต่อเติม (Cn)	6	5.2444	1.0194	6.0000	0.0000
2. ความสมบูรณ์ (Cm)	6	5.1333	0.9743	6.0000	0.0000
3. ภาพที่สร้างขึ้นใหม่ (Ne)	6	4.2667	1.6485	4.1111	1.7259
4. ความเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น (CI)	6	0.9111	1.0799	2.0222	1.3999
5. ความเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราว (Cth)	6	2.0444	1.2590	3.8000	1.1738

ตาราง 5 (ต่อ)

แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์	คะแนน รายด้าน	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง	
		\bar{X}	S	\bar{X}	S
6. การใช้เส้นกันเขตโดยการใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้ นอกกรอบใหญ่ (Bfd)	6	3.9778	2.9127	5.9111	0.1526
7. การข้ามเส้นกันเขตอย่างอิสระโดยไม่ใช้ชิ้น ส่วนที่กำหนดให้นอกกรอบใหญ่ (Bfi)	6	0.5333	1.5976	5.8444	0.3752
8. ภาพเปอร์สเปกทีฟ (Pe)	6	0.3111	0.3666	1.4444	1.0740
9. อาร์มดซ์ชัน (Hu)	6	0.2444	0.4076	1.6222	1.0828
10. ความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย A(Uca)	3	0.1333	0.3519	1.1333	1.3558
11. ความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ ภาพ นามธรรม จินตนาการ นวนิยาย B(Ucb)	3	0.0000	0.0000	1.3333	1.3973
12. ความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์เป็นรูปทรงที่ รวมกัน C(Ucc)	3	0.6222	0.8986	2.6000	0.8281
13. ความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อ ประสมประสานกับจุดปะ หรือรูปทรง D(Ucd)	3	0.6667	0.6901	0.8889	0.8034
14. ความเร็ว (Sp)	6	1.3778	1.1742	1.2667	1.5645

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 5 พบว่า ระดับคะแนนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น มีคะแนนเฉลี่ยรายด้านดังนี้ การต่อเติม (Cn) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 5.2444 และ 6.0000 ความสมบูรณ์ (Cm) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 5.1333 และ 6.0000 ภาพที่สร้างใหม่ (Ne) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.2667 และ 4.1111 ความเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น (Cl) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.9111 และ 2.0222 ความเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดเรื่องราว (Cth) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.0444 และ 3.8000 การใช้เส้นกันเขตโดยการใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้นอกกรอบใหญ่ (Bfd) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.9778 และ 5.9111 การใช้เส้นกันเขตอย่างอิสระ (Bfi) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.5333 และ 5.8444 ภาพเปอร์สเปกทีฟ (Pe) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.3111 และ 1.4444 อาร์มดซ์ชัน (Hu) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.2444 และ 1.6222 ความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย A(Uca) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.1333 และ 1.1333 ความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ ภาพนามธรรม จินตนาการ นวนิยาย B(Ucb) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.0000 และ 1.3333 ความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ เป็นรูปทรงที่รวมกัน C(Ucc) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.6222 และ 2.6000 ความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดปะ หรือรูปทรง D(Ucd) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.6667 และ 0.8889 ความเร็ว (Sp) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.3778 และ 1.2667 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น จำแนกรายด้าน

การวิเคราะห์ข้อมูลตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำคะแนนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ จำแนกรายด้าน มาคำนวณเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังทำการทดลอง ปรากฏดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น จำแนกรายด้าน

แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์	\bar{D}	$S_{\bar{D}}$	t	P
1. การต่อเติม(Cn)	0.7556	0.2632	2.8706*	0.0123
2. ความสมบูรณ์ (Cm)	0.86670	0.2516	3.4452**	0.0039
3. ภาพที่สร้างขึ้นใหม่ (Ne)	0.1556	0.5403	0.2879	0.7776
4. ความเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น (CI)	1.1111	0.2958	3.7567**	0.0021
5. ความเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราว (Cth)	1.7556	0.5076	3.4587**	0.0038
6. การใช้เส้นกันเขตโดยการใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้นอกกรอบใหญ่ (Bfd)	1.9333	0.7448	2.5958*	0.0211
7. การข้ามเส้นกันเขตอย่างอิสระโดยไม่ใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้นอกกรอบใหญ่ (Bfi)	5.3111	0.4394	12.0867**	0.0000
8. ภาพเปอร์สเปกทีฟ (Pe)	1.1333	0.2832	4.0016**	0.0013
9. อารมณ์ขัน (Hu)	1.3778	0.2475	5.5678**	0.0001
10. ความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย A(Uca)	1.0000	0.3381	2.9580**	0.0104
11. ความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ ภาพนามธรรม จินตนาการ นวนิยาย B(Ucb)	1.3333	0.3608	3.6957**	0.0024
12. ความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์เป็นรูปทรงที่รวมกัน C(Ucc)	1.9778	0.2592	7.6317**	0.0000
13. ความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดปะ หรือรูปทรง D(Ucd)	0.2222	0.1887	1.1773	0.2587
14. ความเร็ว (Sp)	0.1111	0.5322	0.2088	0.8376

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < .05$

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < .01$

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 6 พบว่า หลังจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นความคิดสร้างสรรค์รายด้านของเด็กปฐมวัย มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกือบทุกด้าน โดยด้านความสมบูรณ์ (Cm) ความเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น (Cl) ความเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราว (Cth) ด้านการข้ามเส้นกันเขตอิสระ (Bfi) ด้านภาพเปอร์สเปกทีฟ (Pe) ด้านอารมณ์ขัน (Hu) ด้านความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย A(Uca) ด้านความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ ภาพนามธรรม จินตนาการ นวนิยาย B(Ucb) ด้านความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ เป็นรูปทรงที่รวมกัน C(Ucc) มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านการต่อเติม (Cn) ด้านการใช้เส้นกันเขตโดยการใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้นอกกรอบใหญ่ (Bfd) มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านภาพที่สร้างใหม่ (Ne) ด้านความไม่กลมกลืนแบบชนิด ไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดปะ หรือรูปทรง D(Ucd) ความเร็ว (Sp) มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบการทดลองกลุ่มเดียว มุ่งศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการจัดประสบการณ์ การวาดภาพให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ประโยชน์ในการ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการวาดภาพแก่เด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีลำดับขั้น ของการวิจัยและผลสรุปดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อตอบถามวิจัยว่า ผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติม ด้วยลายเส้น สามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้มากน้อยเพียงใด โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย โดยกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์โดยรวมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัด กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น
2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์รายด้านของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัด กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

สมมติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยหลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นแล้ว จะมีการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์แตกต่างจากก่อนจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติม ด้วยลายเส้น และกำหนดสมมติฐานเฉพาะดังนี้

1. เด็กปฐมวัยหลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นแล้วจะมีการ พัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางความคิดสร้างสรรค์โดยรวมแตกต่างจากก่อนการจัดกิจกรรม
2. เด็กปฐมวัยหลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นแล้วจะมีการ พัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางความคิดสร้างสรรค์แตกต่างจากก่อนการจัดกิจกรรม จำแนกรายด้าน

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้เป็นนักเรียนชาย – หญิง อายุระหว่าง 5 – 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนพระแม่มาลีสาทร กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาเอกชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้เป็นนักเรียนชาย – หญิง อายุระหว่าง 5 – 6 ปี จำนวน 15 คน กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนพระแม่มาลีสาทร

กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยจับฉลากมา 1 ห้องเรียน จากนั้นผู้วิจัยนำนักเรียนห้องที่จับฉลากดังกล่าวมาจับฉลากอีกครั้งหนึ่งได้จำนวนนักเรียน 15 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์

เครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น จำนวน 24 แผน
2. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์แบบวาดภาพ ของเจเลน และ เออร์บัน (Jellen & Urban, 1986 ; The Test for Creative Thinking – Drawing Production)

วิธีการดำเนินการทดลอง

1. ศึกษาเกี่ยวกับการใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเจเลนและเออร์บัน (Jellen & Urban) พร้อมทั้งเกณฑ์การให้คะแนน โดยทั้งนี้ได้รับคำแนะนำในการตรวจการให้คะแนนความคิดสร้างสรรค์จากผู้เชี่ยวชาญ

2. ผู้วิจัยได้ฝึกฝนการตรวจเกณฑ์การให้คะแนนของแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์
3. นำผลการตรวจให้คะแนนแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์จากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าความสอดคล้องของเกณฑ์การให้คะแนนของผู้ประเมินทั้ง 3 ท่าน
4. นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของแผนพร้อมทั้งนำผลมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

5. พบผู้บริหารโรงเรียนเพื่อชี้แจงพร้อมอธิบายจุดประสงค์และรูปแบบการวิจัย
6. พบครูประจำชั้น เพื่อชี้แจงถึงรูปแบบของงานวิจัย พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการลงมือปฏิบัติการทดลอง

7. สร้างความคุ้นเคยกับเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นเวลา 1 สัปดาห์
8. ทดสอบก่อนการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเจเลน และ เออร์บัน (Jellen & Urban, 1986)

9. ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองด้วยตนเอง เก็บข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Date) จากการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 เป็นเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน ครั้งละประมาณ 40 นาที รวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง

10. เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยได้ทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มตัวอย่าง หลังทำการทดลองด้วยแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยการวาดภาพของเจเลนและเออร์บัน (Jellen & Urban) แล้วทำการตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ เพื่อนำคะแนนไปวิเคราะห์ตามวิธีการทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรม

ศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น โดยนำข้อมูลไปหาคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเด็กปฐมวัย โดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์โดยรวมก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น โดยใช้ t - distribution แบบ Dependent Sample

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น จำแนกรายด้าน โดยใช้ t - test แบบ Dependent Sample

4. วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของผู้ประเมิน (I.C.C) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - Coefficient)

สรุปผลการวิจัย

1. หลังการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นของเด็กปฐมวัย 15 คน มีการเปลี่ยนแปลง ของคะแนนความคิดสร้างสรรค์โดยรวมเพิ่มขึ้นก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการเปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์ จำแนกรายด้านของเด็กปฐมวัยหลังจากจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น มีระดับคะแนนเพิ่มขึ้นเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการต่อเติม (Cn) ด้านความสมบูรณ์ (Cm) จะมีคะแนนสูงสุดเท่ากับ 6.0000 สำหรับด้านภาพที่สร้างขึ้นใหม่ (Ne) ด้านความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดปะหรือรูปทรง D(Ucd) และด้านความเร็ว (Sp) มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาคะแนนความคิดสร้างสรรค์โดยรวมและจำแนกรายด้านของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยให้สูงขึ้นได้โดยอภิปรายไว้ดังนี้

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น มีคะแนนความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นหลังการทดลอง อาจเนื่องมาจากกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น เป็นกิจกรรมที่เปิดกว้างให้เด็กมีโอกาสฝึกฝนและพัฒนางานศิลปะอย่างอิสระ เด็กได้สร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเองจากการวาดภาพอิสระ และสรรค์สร้างงานศิลปะด้วยวิธีการและอุปกรณ์ที่หลากหลาย ได้เรียนรู้สนุกสนานกับงานศิลปะอย่างอิสระ รวมทั้งการสร้างงานตามความต้องการของเด็กเองจากการวาดภาพระบายสี การปั้น การพับ การฉีก ตัดปะ การเล่นกับสีน้ำ การพิมพ์ภาพ และการประดิษฐ์ ฯลฯ และแสดงออกในรูปลักษณะของงานศิลปะตามความคิดและจินตนาการของเด็กซึ่งในแต่ละชิ้นงานจะถูกถ่ายทอดออกมาทางความคิดและจินตนาการของเด็กอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ในกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ยังเสริมให้เด็กรู้จักการใช้เส้นต่าง ๆ ในการวาดภาพ ช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กอีกทางหนึ่ง โดยเด็กจะวาดภาพต่อเติมจากเส้นที่ตนเองนำมาปะติดผสมผสานเป็นเรื่องราวเดียวกันกับกิจกรรมที่ทำในขั้นต้นตามความคิดและจินตนาการของเด็ก เป็นการขยายผลงานทางความคิดและจินตนาการของเด็กแบบต่อเนื่องสัมพันธ์กัน เกิดเป็นงานชิ้นเดียวกัน ดังที่วอลเลซและโคแกน (Walach & Kogan, 1965 : 13 - 20) มีความเชื่อว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันที่มีความคิดสร้างสรรค์ คือคนที่สามารถคิดอะไรได้อย่างสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ ยิ่งคิดได้มากเท่าไรยิ่งแสดงถึงศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์มากเท่านั้น การลงมือปฏิบัติกิจ

กรรมด้วยตนเองทำให้เด็กเกิดความภูมิใจในความสามารถของตนเอง เพราะในการต่อเติมแต่ละครั้งเด็กจะคิดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้นทุกครั้ง ซึ่งทำให้ผลงานนั้นมีรายละเอียดมากขึ้น รวมทั้งการที่เด็กได้สรุปผลงานของตนเองเป็นการทบทวนการทำงานด้วยการเล่าถึงผลงานของตนเองพร้อมทั้งสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของตน เป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดจินตนาการส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ด้วยอีกทั้งการที่ครูแสดงการชื่นชมด้วยการพยักหน้า ตั้งใจฟังเด็กเล่าเรื่องจากภาพ ทำให้เด็กรู้สึกว่าการที่ตนกำลังนำเสนอมีความสำคัญ เป็นที่น่าสนใจสำหรับคนอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่กระตุ้นและส่งเสริมให้เด็กเกิดการตอบสนองที่ดี เป็นวิธีการเสริมแรงวิธีหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็กให้พัฒนาสูงขึ้น

2. เมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของคะแนนความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย จำแนกรายด้านพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนความคิดสร้างสรรค์ในด้านการต่อเติม (Cn) และด้านความสมบูรณ์ (Cm) มีระดับคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงสุด อาจเนื่องจากเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกลุ่มทดลองอยู่ในวัยอายุ 5 – 6 ปี ซึ่งพัฒนาการทางศิลปะของเด็กในวัยนี้ อยู่ในระยะขั้นก่อนแผนแบบ (The Preschematic Stage) เด็กในวัยนี้แสดงออกในการวาดภาพจากการเริ่มขีดเขียนอย่างมีความหมาย เมื่อเด็กพบจุดขีดเส้นหรืออื่น ๆ ในกระดาษเด็กสามารถวาดต่อเติมได้ในทันที ภาพที่วาดลงไปอาจเป็นเพียงเส้นที่ขีดเขียนลงไปเท่านั้น อาจไม่คล้ายความจริงเท่าใดนัก แต่ถ้าเด็กมีความต้องการที่จะแสดงออกอย่างมีความหมายเด็กสามารถวาดแสดงออกมาได้ด้วย เด็กในวัยนี้สามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว ประจวบกับเด็กเจริญวัยขึ้นประสบการณ์ด้านต่าง ๆ มากขึ้น สิ่งที่เด็กแสดงออกจะใกล้เคียงกับของจริงมากขึ้น ในการวาดภาพของเด็กแสดงออกมาก็มีความหมายมากขึ้น เช่น เมื่อเด็กพบลักษณะของเส้นที่เป็นรูปต่าง ๆ ก็สามารถวาดต่อเติมได้เลย เพียงอาศัยประสบการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เขียนเป็นภาพขึ้นมาตามความคิดและจินตนาการ ภาพที่ถูกต่อเติมจะเริ่มมีความหมาย เป็นภาพที่สมบูรณ์มากขึ้น ดังที่ พิรพงษ์ กุลพิศาล (2542 : 32) กล่าวถึงพัฒนาการทางศิลปะเด็กวัย 4 – 6 ปี ว่าเด็กวาดภาพคล้ายกับว่าเด็กพยายามเรียบเรียงสิ่งที่ตนรู้จักบันทึกลงในภาพ

2.1 ด้านภาพที่สร้างขึ้นใหม่ (Ne) ด้านความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดหรือรูปทรง D(Ucd) และด้านความเร็ว (Sp) มีความแตกต่างของคะแนนความคิดสร้างสรรค์ด้านนี้ อาจเป็นเพราะเด็กไม่คุ้นเคยกับแบบทดสอบคิดสร้างสรรค์ของเจเลนและเออร์บัน (Jellen and Urban) ซึ่งรวมเกณฑ์การให้คะแนนทั้ง 14 ด้านไว้ภายใต้การทำแบบทดสอบที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันทุกจุดในการทำแบบทดสอบ ในด้านภาพที่สร้างขึ้นใหม่ เป็นภาพที่เด็กจะได้คะแนนต่อเติมต่อจากด้านความสมบูรณ์และเด็กไม่กล้าที่จะวาดรูปต่อออกไป โดยไม่ได้รับการบอกกล่าวจากครู หรือเกรงว่าจะกระทำผิดคำสั่งเสมือนเป็นการตีกรอบความคิดให้แก่เด็กไว้ เด็กจึงไม่สามารถสร้างสรรค์ผลงานออกมาเท่าที่ควร

2.2 ด้านความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดปะหรือรูปทรง D(Ucd) ในแบบทดสอบ กำหนดให้มีการหักคะแนนรูปที่เด็กวาดในลักษณะที่แบบทดสอบกำหนด เช่น ถ้ารูป 0 ต่อเป็นหน้าคน ดวงอาทิตย์ ถือว่าเป็นภาพปกติธรรมดาที่พบเห็นโดยทั่ว ๆ ไปก็จะได้คะแนนในส่วนนี้ และจะถูกหักออกจุดละ 1 คะแนน นั้นหมายความว่า รูปที่เด็กวาดต้องมีความคิดที่หลากหลายออกไป ยิ่งคิดรูปออกมาไม่ซ้ำแบบใคร หรือมิใช่สิ่งเดิมที่พบเห็นโดยทั่วไปก็จะได้คะแนนในด้านนี้ โดยพื้นฐานในการวาดภาพของเด็กปฐมวัยในการวาดภาพของเด็กอาศัยจินตนาการทางความคิดอิสระประสมประสานกับประสบการณ์เดิม และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว สร้างงาน ภาพที่วาดออกมาจึงดูคล้าย ๆ กัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคอย่างมากในการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ทำให้เด็กคิดเฉพาะที่ไม่คิดหลากหลายออกไป ดังเช่น อาร์ พันธ์มณี (2537 : 127 – 128) กล่าวถึงอุปสรรคของการเอาอย่างกันคิดตามกัน คิดในสิ่งที่เคยมี เลียนแบบของเดิม ไม่กล้า

คิดและกระทำได้ แตกต่างจากคนอื่นหรือของเดิม บางครั้งอาจจะกล้าคิดแต่ไม่กล้าแสดงออก เพราะกลัวจะถูกหัวเราะเยาะสอดคล้องกับ วิจิตร วรุตยากร (2535 : 43) กล่าวว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์คือความเคยชิน ความเคยชินทำให้พฤติกรรมที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงยอมเป็นอุปสรรคต่อความคิดสร้างสรรค์ และนิสัยการรับรู้ ตัวอย่าง เช่น เมื่อเห็นคลิป (Clip) เราจะยอมรับทันทีว่ามีไว้หนีบกระดาษเท่านั้น และไม่อาจเป็นประโยชน์อื่น ๆ ของสิ่งนี้ แต่ความจริงแล้วยังสามารถใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีกมากมาย ซึ่งถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมที่ถูกต้องและแสดงออกได้อย่างอิสระ ผ่านกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวเด็กความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาสูงขึ้น สอดคล้องกับ เบนจามิน เอส บลูม (Bloom) ที่กล่าวถึงความสำคัญของครูที่มีต่อการส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก ต้องยอมรับว่าเด็กแต่ละคนมีความคิดสร้างสรรค์อยู่แล้ว เป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องกระตุ้นหรือดึงความคิดสร้างสรรค์ของเด็กออกมาให้ปรากฏ ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี มีอิสระแนะแนวทางในการวาดภาพให้กับเด็ก เสมือนเป็นการตีกรอบให้กับเด็ก ทำให้การแสดงออกทางด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กถูกชะงักงั้น ไม่แสดงออกเท่าที่ควร

2.3 ส่วนด้านความเร็ว (Sp) อาจเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องเวลาของแบบทดสอบ ซึ่งไม่มีการบอกหรือวางเงื่อนไขให้กับเด็กตั้งแต่ก่อนการทำแบบทดสอบ ดังนั้นเด็กจึงคิดว่าตนเองมีอิสระอย่างเต็มที่ในการวาดภาพ จึงไม่ได้เร่งรีบที่จะส่งผลงานกับครู ซึ่งในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้กับเด็กในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรให้เวลากับเด็ก เพื่อเด็กจะได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มศักยภาพ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงส่งผลให้คะแนนความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยในด้านภาพที่สร้างขึ้นใหม่ (Ne) ด้านความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดปะหรือรูปทรง D(Ucd) และด้านความเร็ว (Sp) มีคะแนนจำแนกรายด้านน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นจุดหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กปฐมวัยในโอกาสต่อไป

ผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นสามารถส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้ ทั้งนี้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัย สามารถใช้วิธีการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้

ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า

ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า เด็กมีการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นเป็นกิจกรรมที่เปิดกว้างให้เด็กแสดงออกทางศิลปะอย่างเต็มที่ รวมทั้งการส่งเสริมให้เด็กรู้จักเส้นต่าง ๆ ในการนำมาต่อเติมขยายผลงานสร้างสรรค์ทางความคิด และจินตนาการอย่างอิสระ เด็กได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ พบ ข้อสังเกตดังนี้

1.1 ในขั้นนำของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ได้เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกทางความสามารถอย่างเต็มที่ตามความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติของเด็กด้วยการลงมือปฏิบัติกิจกรรมศิลปะอย่างอิสระเสรีจากการวาดภาพระบายสี การปั้น การพับ การฉีก ตัดปะ การเล่นกับสีน้ำ การพิมพ์ภาพ และการประดิษฐ์ ฯลฯ

1.2 ชั้นกิจกรรมการเรียนการสอน เด็กเรียนรู้จากเส้นต่าง ๆ ในการแสดงออกทางศิลปะและการสร้างสรรค์ผลงานด้วยการต่อเติมภาพต่อจากเส้น อย่างอิสระตามความคิดและจินตนาการของเด็กเอง

ผสมผสานเป็นเรื่องราวเดียวกันกับกิจกรรมศิลปะที่ทำในชั้นนำ

1.3 ชั้นสรุป เด็กสรุปผลงานของตนเองด้วยการเล่าเรื่องจากภาพให้ครูฟัง พร้อมกับเขียนเล่าเรื่องราวลงในภาพ ทำให้เกิดการพัฒนาทางภาษา และการแสดงออกได้ในระดับหนึ่ง

1.4 บทบาทครูขณะจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และให้คำแนะนำวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมของเด็ก อีกทั้งการให้แรงเสริมกระตุ้นและจูงใจให้เด็กสนใจในกิจกรรมและแสดงออกอย่างเต็มที่ตามความสามารถ ความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติ ของแต่ละคนรวมทั้งแรงเสริมทางบวกขณะที่เด็กปฏิบัติกิจกรรม

2. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น มีข้อสังเกตว่า ครูควรให้เวลากับเด็กอย่างสม่ำเสมอและอยู่กับเด็กตลอดระยะเวลาของการทำกิจกรรม ไม่ควรจำกัดในเรื่องเวลา จะช่วยให้เด็กเกิดความมั่นใจและมีความพร้อมที่จะพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพดังเช่น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตนในฐานะครูกับกลุ่มนักเรียนอย่างสม่ำเสมอและมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน ผลที่ตามมาทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน สนใจและกล้าแสดงออก

3. ในการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ในสัปดาห์ 1 – 2 พบว่า เด็กบางคนไม่พยายามคิดภาพหรือสร้างงานด้วยตนเอง จะลอกเลียนแบบเพื่อนที่อยู่ข้าง ๆ ผู้วิจัยได้ให้คำแนะนำให้เด็กได้ลองคิดจินตนาการของตนเอง เชื่อมโยงภาพสิ่งของต่าง ๆ ที่เคยพบเห็น เมื่อการทดลองผ่านไปสัปดาห์ที่ 3 เด็กเริ่มวาดได้ด้วยตนเอง มีความมั่นใจมากขึ้นและสร้างชิ้นงานได้หลากหลายรวดเร็วขึ้น รวมทั้งการวาดภาพได้ซับซ้อนและแปลกใหม่มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ครูต้องมีความเข้าใจองค์ประกอบและสิ่งแวดล้อมของการส่งเสริมศิลปะแต่ละชิ้นงานของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

2. ครูปฐมวัยควรรีเริ่มออกแบบการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในด้านต่าง ๆ

3. ในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้กับเด็กไม่ควรยึดติดกับกิจกรรมเดียว ควรขยายผลงานเพิ่มเติม เพื่อเปิดโอกาสให้กับเด็กได้แสดงออกทางผลงานได้อย่างหลากหลายเต็มที่

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและวิจัยผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นในระยะยาว เพื่อติดตามผลการทดลองที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์

2. ควรมีการศึกษาและวิจัยผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคล ที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง

3. ควรมีการศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นในเด็กพิเศษ เช่น เด็กออทิสติก และเด็กบกพร่องทางสติปัญญา เป็นต้น

4. ควรมีการศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น โดยมีการกระตุ้นแต่ละช่วงเป็นระยะ ๆ ด้วยเพื่อพัฒนาการและการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนิษฐา ชุพันธ์. (2541). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวการสอนภาษาธรรมชาติโดยใช้แกนนำในหน่วยการสอนที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กรมฝึกหัดครู. (2522). รายงานการวิจัยเรื่องความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยในระดับชั้นอนุบาล. ป.4. หน่วยศึกษานิเทศก์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สวนสุนันทา.
- กรมวิชาการ. (2543). การเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด. ศูนย์พัฒนาหลักสูตร โครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสถานศึกษา : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กรรณิการ์ โยธารินทร์. (2543). ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดริเริ่มกับคะแนนของวิชาการ หมวดคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศิลปะศึกษา ดนตรีและศิลปะ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กรวิภา สรรพกิจจำนง. (2532). ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็กของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการฝึกกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบชี้นำและแบบอิสระ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กัญชรี คำชาย. (2519). "แนวการสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์," วารสารวิชาการ วิทยาลัยครูเทพสตรี. ลพบุรี : หัดถโกศลการพิมพ์.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2545). "รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา," วารสารการศึกษาปฐมวัย. 5(2). คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- เกสร ชิตะจारी. (2543). กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จงใจ ขจรศิลป์. (2532). การศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์การเล่นตามมุมที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จิตทนายวรรณ เดือนฉาย. (2541). ทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะวาดภาพนอกห้องเรียน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉันทนา ภาคบงกช. (2528). สอนให้เด็กคิดเป็น : โมเดลการพัฒนาทักษะการคิด เพื่อคุณภาพชีวิตและสังคม. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชวลิต ดาบแก้ว. (2525). วิธีสอนศิลปะศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชะลูด นิ่มเสมอ. (2531). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล. (2531). แบบการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ : ฅน วิทยาลัยครู.
- . (2533). "พัฒนาการเด็กด้วยศิลปะ," นิตยสารวิบูลย์. โครงการหนังสือเล่ม อันดับที่ 40. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์.
- ดิลก ดิลกานนท์. (2534). การฝึกทักษะการคิดเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ทองเลิศ บุญเชิด. (2541). ผลของการใช้ชุดกิจกรรมที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนบ้านชัยสนุ่น. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทิวัดต์ นกบิน. (2542). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธารธรรมแก้ว เชื้อเมือง. (2545). ทักษะใหม่ทางการศึกษาของเด็กวัยแรกเรียน (0 – 6 ขวบ). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าแก้ว.
- ชูปทอง ศรีทองท้วม. (2538). ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะโดยใช้กิจกรรมทักษะดนตรี. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2526). การวัดและการประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- . (2526). การทดลองแบบอิงเกณฑ์ : แนวคิดและวิธีการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- . (2545). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการวัดประเมินการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาตามแนวพระราชดำริ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญไท เจริญผล. (2533). ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางสติปัญญากับทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประเทิน มหาพันธ์. (2506). ศึกษาเด็กจากภาพที่เขาวาด. ประชาศึกษา.
- ประเวศ วีณปราน. (2539). องค์ประกอบศิลปะ. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษา 3 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา.
- ประสาธ อิศรปริษา. (2523). จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคอาร์ท.
- . (2520). ธรรมชาติและกระบวนการเรียนรู้. มหาสารคาม : ศูนย์เอกสารและตำรา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. มหาสารคาม
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. (2543). ความคิดสร้างสรรค์ : พรสวรรค์ที่พัฒนาได้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยชาติ แสงอรุณ. (2526). ศิลปะสำหรับเด็ก : ของเล่นเพื่อเสริมคุณค่าในชีวิต. กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการพัฒนาการเล่นของเด็ก.
- มุสดี กุฎอินทร์. (2525). "เด็กกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมวัยเด็ก. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย.
- พงษ์เทพ บุญศรีโรจน์. (2545). สอนให้คิด. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาธุรกิจ.
- พิตร ทองชั้น. (2511). สมรรถภาพทางสมองบางประการที่สัมพันธ์ความสามารถทางศิลปะของนักเรียนระดับประถมตอนปลาย. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

- พระพงษ์ กุลพิศาล. (2533). 3 มิติทัศนะทางศิลปะและศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์. กรมการฝึกหัดครู.
- . (2536). สมอองลูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ. กรุงเทพฯ : แพลนพัชลิซซิ่ง.
- . (2545). สมอองลูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ. กรุงเทพฯ : 21 เซนจูรี่ จำกัด.
- เพียงจิต โรจน์ศุภรัตน์. (2531). การศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ระหว่างเด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมการวาดรูป เป็นกลุ่มกับรายบุคคล. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ภรณ์ คุรุรัตน์. (2523). เด็กก่อนวัยเรียน เรียนรู้อย่างไร. นนทบุรี : สถานสงเคราะห์ ปากเกร็ด.
- ภัทรา สุกนธทรัพย์. (2505). พัฒนาการทางศิลปะของเด็กไทยในชั้นประถมศึกษาตอนต้นของโรงเรียน ประถมสาธิตแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนคร. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร.
- มะลิจันทร์ เอื้ออานันท์. (2532). เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎี ความรู้และศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาศิลปศึกษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- . (2542). ศิลปะศึกษา ความเป็นมา ปรัชญา หลักการวิวัฒนาการด้านหลักสูตร ทฤษฎีการเรียน การสอนและการค้นคว้าวิจัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลี จุฬา. (2544). การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : อักษรภาพพัฒนา.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม็ค.
- ราตี ทองสวัสดิ์. (2529, เม.ย.). "แนวคิดในการเตรียมความพร้อม" รัถก. 4 : 101 – 106.
- ลัดดา ลีตระกูล. (2531). ความสามารถทางการวาดภาพของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ต่างกัน. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เลิศ อานันทนง. (2523). ศิลปะในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคอาร์ต.
- วราภรณ์ รักวิจัย. (2525). เอกสารประกอบการเรียนเรื่องกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วารุณี นวลจันทร์. (2539). ผลการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบต่อเติมผลงานที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วาสิ ประงสิทธิ์. (2542). การศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษาที่จัดในชั้นอนุบาล. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วิจิตร วรุตบางกูร. (2531, มกราคม – พฤษภาคม). "ความคิดสร้างสรรค์สำหรับครู," ศึกษาศาสตร์. (2) : 40 – 48.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2533). เอกสารประกอบการสอนเรื่องกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กก่อนวัยเรียน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2520). ศิลปะชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : สุริยบรรณ.

- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2526). "การสร้างเสริมลักษณะนิสัยเด็กปฐมวัยด้านศิลปะ," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการสร้างเสริมทักษะนิสัยเด็กระดับปฐมวัยศึกษา. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิลเลียม วิมุกตายน. (2531). การศึกษาผลการใช้แบบของคำถามหลังการฟังนิทานที่มีผลต่อความสามารถในการใช้คำสั่งของเด็กปฐมวัย. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ด้ายเอกสาร.
- ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. (2539). การสร้างสรรค์และการพัฒนาพฤติกรรมสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : ภาควิชา นฤมิตศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภวุฒิ บัวเจริญ. (2538). พัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากการใช้แบบฝึกทักษะการคิดที่ใช้ภาพวาดที่มีสีปรากฏโดดเด่นในคู่สีติดกัน. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ด้ายเอกสาร.
- สดใส ชนะกุล. (2538). ผลของการจัดกิจกรรมวาดภาพนอกชั้นเรียนที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์และการเรียนรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ด้ายเอกสาร.
- สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ. (2537). เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์. ไทยวัฒนาพานิช.
- สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย. (2543). รายงานการประเมินพัฒนาการนักเรียนชั้นอนุบาล 2. กรุงเทพฯ : สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา.
- สยามพร เคาโพบูลย์. (2544). ทำอย่างไรเด็กจึงจะภูมิใจตนเองและมีความสุข. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัตยา สายเชื้อ. (2541). กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สาตินี บุโรตม. (2523). การสร้างแบบฝึกวาดภาพเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2528). การศึกษาและพัฒนา รูปแบบการจัดการสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- . (2529). การจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กและการศึกษาดูงาน. กรุงเทพฯ : อรุณสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สุชาติ เทาทอง. (2538). หลักการทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ : นวัตกรรมพิมพ์.
- หรรษา นิลวิเชียร. (2535). ปฐมวัยศึกษา : หลักสูตรและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- อารี พันธุ์มณี. (2527). ความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : ธนาคารพิมพ์.
- . (2532). การวัดระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- อารี สันตหวี. (2540). รูปแบบการเรียนการสอนเด็กปัญญาเลิศ. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- อุบล ตูจินดา. (2532). หลักและวิธีสอนศิลปะ. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์.
- อุษณีย์ โพธิสุข. (2545). ฝึกเด็กให้เป็นนักคิด. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสตรีศึกษาธรรมศาสตร์.

เอื้ออารี ทองพิทักษ์. (2546). *ทักษะพื้นฐานทางมิติสัมพันธ์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการวาดภาพต่อเติม*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Gale, R.F. (1960). *Developmental Behavior : A Humanistic Approach*. The Macmillan Company.

Guiford, J.P. (1962). *Factors that Aid and Hinder Creativity*. Teachers College Record.

Haimowitz, N.R. and Haimowitz, M.L. (1973). *What Makes Them Creative ? in ML Haimowitz and Haimowitz, End, Human Ddevelopment*. 5th ed. New York : Mc Graw-Hill.

Jellen, Hans G. & Urban, Klaus K. (1984, Autumn). *The Creative Child and Adult Quarterly*. 11(3) : 137 – 152.

Lowen, Feld Victor & Brettain, W. Lambent. (1962). *Guiding Creative Talent*. New Jersey : Prentice Hall.

Piajet, J. (1962). *The Origins of Intelligence in Children*. New York : W.W.Norton.

Strom, K.D. (1969). *Psychology for the classroom*. Englewood Cliffs : Prentice – Hall.

Torrance, E. Paul. (1962). *Guiding Creative Talent*. New Jersey : Prentice – Hall.

—————. (1964). *Education and Creative Potential*. Minneapolis : The Lund Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

หลักการและเหตุผล

การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยด้วยการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ซึ่งแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นกิจกรรมที่เปิดกว้างให้เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนและพัฒนางานศิลปะอย่างอิสระ เกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้ด้วยการสร้างงานตามความต้องการของเด็กจากการวาดภาพ ระบายสี การปั้น การพับ การฉีก ตัดปะ การเล่นกับสีน้ำ การพิมพ์ภาพ และการประดิษฐ์ ฯลฯ ตามความคิดและจินตนาการของเด็ก ผสมผสานกับการนำเส้นต่าง ๆ มาเสริมและกระตุ้นในการเรียนรู้ของเด็ก ด้วยการวาดภาพต่อเติม เป็นเรื่องราวแบบต่อเนื่องสัมพันธ์กัน เกิดเป็นงานชิ้นเดียวกันรวมทั้งการที่เด็กได้ขยายผลงานทางความคิดด้วยการเล่าเรื่องจากภาพ เป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้หรือสร้างสรรค์จากความคิดและจินตนาการของเด็ก ซึ่งถ้าเด็กได้ใช้จินตนาการมากเท่าใด เด็กก็ยิ่งอยากจะทำเรียนรู้สิ่งแปลก ๆ ที่อยู่รอบตัวมากขึ้นเท่านั้น ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจในตนเอง เข้าใจสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาการครบทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา และพร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป

จุดมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยทั้ง 14 ด้าน ได้แก่ ด้านการต่อเติม ด้านความสมบูรณ์ ด้านภาพที่สร้างขึ้นใหม่ ด้านความเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น ด้านความเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราว ด้านการใช้เส้นกันเขตโดยการใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้ห่อกรอบใหญ่ ด้านการข้ามเส้นกันเขตอย่างอิสระ ด้านภาพเปอร์สเปคทีฟ ด้านอารมณ์ขัน ด้านความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย ด้านความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ ภาพนามธรรม จินตนาการ นวนิยาย ด้านความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ เป็นรูปทรงที่รวมกัน ด้านความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดปะ หรือรูปทรง และด้านความเร็ว

เนื้อหา

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการนำกิจกรรมศิลปะพื้นฐาน ได้แก่ การวาดภาพ ระบายสี การปั้น การพับ การฉีก ตัดปะ การเล่นกับสีน้ำ การพิมพ์ภาพ และการประดิษฐ์ ผสมผสานกับกิจกรรมการวาดภาพต่อเติมลายเส้นแบบต่อเนื่อง เกิดเป็นผลงานชิ้นเดียวกันตามความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของเด็ก

หลักการจัดกิจกรรม

1. การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น จัดขึ้นในช่วงเวลากิจกรรมสร้างสรรค์ ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน โดยจัดในวันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ วันละประมาณ 40 นาที
2. จัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น โดยการให้เด็กลงมือทำกิจกรรมศิลปะพื้นฐานก่อนแล้วจึงนำเส้นมาขยายผลงานทางความคิดด้วยการต่อเติมจากกิจกรรมศิลปะพื้นฐานที่ทำในขั้นต้นให้เป็น

เรื่องราวเดียวกันตามความคิดและจินตนาการของเด็ก

3. ให้เด็กมีอิสระในการปฏิบัติกิจกรรมจากวัสดุอุปกรณ์ที่ครูจัดเตรียมไว้ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง อบอุ่น มีแสงสว่างเพียงพอ ครูมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้กำลังใจแก่เด็กขณะปฏิบัติกิจกรรม โดยแสดงความชื่นชอบในผลงานที่เด็กสร้างขึ้นมาเพื่อเด็กจะได้แสดงออกทางผลงานอย่างเต็มความสามารถ

4. ระยะเวลาในการดำเนินการ

สัปดาห์ที่ 1 สร้างความคุ้นเคย เก็บข้อมูลพื้นฐาน และฝึกการจัดเก็บอุปกรณ์ให้กับเด็ก หลังจากกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว

สัปดาห์ที่ 2 – 8 ดำเนินการทดลอง ในวันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ และจัดเก็บรวบรวมชิ้นงาน ทุกวันที่ทดลองมา

บทบาทเด็ก

1. เด็กร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อวัสดุ อุปกรณ์ รายละเอียดต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงเป็นส่วนประกอบของงานศิลปะและปฏิบัติกิจกรรมด้วยวัสดุและวิธีการต่าง ๆ ตามความต้องการ

2. พยายามให้เด็กคิดแสดงออกบนภาพโดยการนำเส้นต่าง ๆ มาขยายต่อเติม ตกแต่ง สร้างสรรค์ ภาพผสมผสานจากกิจกรรมศิลปะชิ้นอื่น ๆ

3. สามารถบอกและเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผลงานของตน เพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่เด็กต้องการสื่อออกมา

4. เมื่อหมดเวลาในการปฏิบัติกิจกรรม ให้เด็กส่งผลงานและจัดเก็บสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ

เข้าที่ให้เรียบร้อย

บทบาทครู

1. ศึกษาแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นให้เข้าใจก่อนลงมือจัดกิจกรรม

2. แนะนำสื่ออุปกรณ์ในการทำกิจกรรมและให้โอกาสเด็กร่วมกันสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการใช้วัสดุ อุปกรณ์ พร้อมทั้งอธิบายขั้นตอนในการปฏิบัติกิจกรรมให้เด็กทราบชัดเจน

3. ให้แรงเสริม กระตุ้นและจูงใจให้เด็กสนใจในกิจกรรมและแสดงออกอย่างเต็มที่ตามความสามารถ ความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติ ของแต่ละคน รวมถึงการให้แรงเสริมทางบวกขณะที่เด็กปฏิบัติกิจกรรม

4. เปิดโอกาสให้เกิดทำกิจกรรมศิลปะอย่างอิสระแล้วใช้เส้นพื้นฐานในการวาดภาพของเด็กมา ขยายต่อเติมผลงานของตนเอง

รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

จุดมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยทั้ง 14 ด้าน ได้แก่ ด้านการต่อเติม ด้านความสมบูรณ์ ด้านภาพที่สร้างขึ้นใหม่ ด้านความเชื่อมโยงที่เกิดโดยเส้น ด้านความเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดเป็นเรื่องราว ด้านการใช้เส้นกันเขตโดยการใช้ชิ้นส่วนที่กำหนดให้นอกกรอบใหญ่ ด้านการข้ามเส้นกันเขตอย่างอิสระ ด้านภาพเปอร์สเปกทีฟ ด้านอารมณ์ขัน ด้านความไม่กลมกลืนแบบหลากหลาย ด้านความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ ภาพนามธรรม จินตนาการ นวนิยาย ด้านความไม่กลมกลืนแบบสัญลักษณ์ เป็นรูปทรงที่รวมกัน ด้านความไม่กลมกลืนแบบชนิดไม่มีความเอื้อประสมประสานกับจุดปะ หรือรูปทรง และด้านความเร็ว

เนื้อหา

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น หมายถึง กิจกรรมศิลปะที่เกิดจากการนำกิจกรรมศิลปะพื้นฐาน ได้แก่ การวาดภาพ ระบายสี การปั้น การพับ การฉีก ตัดปะ การเล่นกับสีน้ำ การพิมพ์ภาพ และการประดิษฐ์ ฯลฯ มาผสมผสานกับกิจกรรมการวาดภาพต่อเติมจากเส้นแบบต่อเนื่อง ตามความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการของเด็กเกิดเป็นผลงานชิ้นเดียวกัน

การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

1. ครูนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการพูดคุยสนทนา ร้องเพลง นิทาน ปริศนาคำทาย หรือการใช้สื่อประกอบ ฯลฯ เพื่อกระตุ้นให้เด็กสนใจและสร้างความพร้อมก่อนนำเข้าสู่งิจกรรม
2. เปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมศิลปะพื้นฐานตามแผนงานที่กำหนดในตารางในการจัดกิจกรรม โดยครูแนะนำวัสดุอุปกรณ์สื่อที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เด็กแสดงออกทางความสามารถอย่างเต็มที่
3. ในกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น เด็กจะทำกิจกรรมศิลปะพื้นฐานก่อนแล้วใช้เส้นในการขยายผลงานตามความคิดและจินตนาการของเด็กด้วยการต่อเติมภาพอย่างอิสระ
4. ชื่นชม เด็กนำเสนอผลงานของตนเองด้วยการเล่าเรื่องจากภาพให้ครูฟัง
5. ครูจัดบันทึกชื่อภาพและเรื่องราวที่เด็กเล่าเกี่ยวกับภาพ

การประเมินผล

1. สังเกตการลงมือปฏิบัติกิจกรรมของเด็ก
2. สังเกตภาพของเด็กและการนำเสนอผลงานจากการเล่าเรื่องจากภาพของเด็ก
3. การตรวจชิ้นงานการวาดภาพของเด็กที่เก็บมาทุกวันที่ทดลองด้วยการจัดบันทึกลงในแบบบันทึกพฤติกรรมเด็กในขณะปฏิบัติกิจกรรมทุก ๆ กิจกรรม

ตาราง การจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ ต่อเติมด้วยลายเส้น ในระยะเวลา 8 สัปดาห์ โดยทำการทดลอง สัปดาห์ละ 3 วัน คือ วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ ในกิจกรรมสร้างสรรค์ เวลา 10.00 – 10.40 น. ใช้เวลา ในการทดลองครั้งละประมาณ 40 นาที

สัปดาห์ ที่	วันที่ ทดลอง	ชื่อกิจกรรมที่จัด	กิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ ต่อเติมด้วยลายเส้น	วัสดุ / อุปกรณ์
1	จันทร์ พุธ ศุกร์	ลากเส้นเป็นรูปแบบ สร้างภาพจากเส้นสี เรขาคณิตคิดภาพ	การวาดภาพอิสระ - เส้นตรง, เส้นโค้ง, เส้นหัก การตัดปะกระดาษ - เส้นเอียง การฉีกปะกระดาษ - เส้นโค้ง	กระดาษวาดเขียน, สีเทียน, ดินสอ, สีไม้, กระดาษวาดเขียน กระดาษโปสเตอร์สี, กระดาษห่อของขวัญ, กาว, กรรไกร, ดินสอ, กระดาษวาดเขียน, กระดาษหนังสือพิมพ์, ฝาขวดเบรนต์, กาว, ดินสอ
2	จันทร์ พุธ ศุกร์	วาดเส้นตามแบบ กลิ้งสีจากลูกแก้ว พับกระดาษสร้างรูป	การวาดภาพด้วยสีเทียน - เส้นนอน การกลิ้งสี - เส้นหัก การพับกระดาษ - เส้นวงกลม	กระดาษวาดเขียน,มือ, สีเทียน, สีน้ำ, ดินสอ, กระดาษวาดเขียน, กระดาษโปสเตอร์สี, สีน้ำ, ดินสอ,ลูกแก้ว กระดาษวาดเขียน, กระดาษนิตยสาร, เหรียญบาท
3	จันทร์ พุธ ศุกร์	เขียนภาพจากเทียนไข ขูดสีจากใบไม้ สร้างสรรค์จากการฉีก กระดาษ	การวาดภาพจากเทียนไข - เส้นขมวด การขูดสี - เส้นเคลื่อน การฉีกกระดาษ - เส้นห่วง	กระดาษวาดเขียน, เทียนไข, ดินสอ, กระดาษโปสเตอร์สี, สีน้ำ, ฟองน้ำ, กระดาษวาดเขียน, ใบไม้, สีเทียน, ดินสอ กระดาษวาดเขียน, กระดาษนิตยสาร, กระดาษโปสเตอร์สี, กระดาษห่อของขวัญ, กาว, ดินสอ

ลำดับ ที่	วันที่ ทดลอง	ชื่อกิจกรรมที่จัด	กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ต่อเติมด้วยลายเส้น	วัสดุ / อุปกรณ์
4	จันทร์ พุธ ศุกร์	การวาดภาพจาก ดินเหนียว หยดสีจากหลอดกาแฟ สร้างภาพจากกระดาษมัน	การวาดภาพจากดินเหนียว - เส้นขมวดกันหอย การหยดสี - เส้นวงกลม การฉีกปะกระดาษ	กระดาษวาดเขียน, ดินเหนียว, สีชอล์ก, กระดาษวาดเขียน, หลอดกาแฟ, หลอดด้าย, ดินสอ กระดาษวาดเขียน, กระดาษมันปู, กาว, ดินสอ, สีชอล์ก
5	จันทร์ พุธ ศุกร์	พิมพ์ภาพด้วยนิ้วมือ ... สร้างภาพด้วย รูปเรขาคณิต การขีดสีสร้างรูป	การพิมพ์ภาพ - เส้นตั้ง การวาดภาพรูปทรง เรขาคณิต - เส้นเอียง การขีดสี - เส้นโค้ง	กระดาษวาดเขียน, สีน้ำ, นิ้วมือ, ลวดกำมะหยี่ กระดาษวาดเขียน, ดินสอ, หลอดกาแฟ, สีไม้ กระดาษวาดเขียน, แบบรูปตัวสัตว์, กระดาษโปสเตอร์สี, สีเทียน, ดินสอ
6	จันทร์ พุธ ศุกร์	กระดาษหนังสือพิมพ์ สร้างภาพ หยดสีเป็นรูป โครงสร้างตัวสัตว์	การปะติดภาพ - เส้นขมวด การหยดสี - เส้นหัก การประดิษฐ์ - เส้นวงกลม	กระดาษวาดเขียน, กระดาษหนังสือพิมพ์, กาว, สีเทียน กระดาษวาดเขียน, กระดาษโปสเตอร์สี, สีน้ำ, ดินสอ กระดาษหนังสือพิมพ์, กระดาษวาดเขียน, สีน้ำ, ดินสอ

ลำดับ ที่	วันที่ ทดลอง	ชื่อกิจกรรมที่จัด	กิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ ต่อเติมด้วยลายเส้น	วัสดุ / อุปกรณ์
7	จันทร์ พุธ ศุกร์	สร้างภาพจากดอกไม้ ใบหญ้า ขยี้กระดาษเป็นรูป ชุดสีจากเหรียญ	การปะติดภาพ - เส้นขมวด การปั้น - เส้นคลื่น การชุดสี - เส้นห่วง	กระดาษวาดเขียน, ดอกไม้, ใบไม้, สีน้ำ, ดินสอ, กาว กระดาษวาดเขียน, กระดาษหนังสือพิมพ์, สีชอล์ก, กาว, ดินสอ กระดาษวาดเขียน, กระดาษนิตยสาร, สีเทียน, ดินสอ, สีน้ำ
8	จันทร์ พุธ ศุกร์	สร้างภาพจากเมล็ดพืช พับสีสร้างงาน ลูปสีสร้างภาพ	การปะติดภาพ - เส้นขมวดกันหอย การพับสี - เส้นวงกลม การลูปสี - เส้นตั้ง	กระดาษวาดเขียน, เมล็ดพืช, ไหมพรม, ดินสอ กระดาษวาดเขียน, ฝาน้ำอัดลม, สีน้ำ, ดินสอ กระดาษวาดเขียน, สีน้ำ, ฟองน้ำ, สีเทียน, กระดาษโปสเตอร์สี

แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546

สัปดาห์ที่ 1 ครั้งที่ 1 (วันจันทร์ที่ 22 ธันวาคม 2546 / เวลาปฏิบัติกิจกรรมประมาณ 40 นาที)

กิจกรรม ลากเส้นเป็นรูปแบบ

จุดมุ่งหมาย

1. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ
2. สามารถสร้างภาพจากเส้นพื้นฐานในการวาดภาพที่กำหนดได้ตามจินตนาการ
3. สามารถเล่าเรื่องแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปภาพและสื่อความหมายของภาพได้

เนื้อหา

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้นเป็นการปฏิบัติกิจกรรมการวาดภาพต่อเติมจากเส้นพื้นฐานของการแสดงออกทางการวาดภาพทางศิลปะของเด็ก ได้แก่ เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นหยัก โดยนำเส้นทั้งสามนี้มาวาดผสมผสานให้เป็นเรื่องราวเดียวกันตามความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของเด็กอย่างอิสระ

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำ

1. เด็กเล่นกับนิ้วมือ โดยชูนิ้วขึ้นมาแล้วปฏิบัติตามครูด้วยการลากเส้นตรง เส้นโค้ง เส้นหยัก กลางอากาศ พร้อมทั้งทายชื่อเส้นที่ลากให้ถูกต้องว่ากำลังวาดเส้นอะไร
 2. ครูอธิบายขั้นตอนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมกับแนะนำวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำกิจกรรม
- ให้เด็กเข้าใจก่อนลงมือปฏิบัติแต่ละกิจกรรม

ขั้นดำเนินการ

1. เด็กหยิบกระดาษวาดเขียนคนละ 1 แผ่น แล้วใช้สีเทียนเขียนเส้นลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นหยัก ตามที่ครูบอก ณ ที่ใดที่หนึ่งบนกระดาษตามความต้องการของเด็ก
2. เด็กนำกระดาษวาดเขียนที่วาดเส้นเรียบร้อยแล้วไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนแล้วนำมาวาดต่อเติมจากเส้นตรง เส้นโค้ง เส้นหยัก ที่มีในกระดาษต่อเติมเป็นรูปต่าง ๆ ตามความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของเด็กอย่างอิสระ

3. เด็กนำภาพที่วาดสมบูรณ์แล้วมาระบายสีไม้ตกแต่งให้สวยงาม

ขั้นสรุป

1. เด็กนำเสนอภาพผลงานของตนเองแสดงให้ครูชมและเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับภาพ พร้อมกับครูจดบันทึกเรื่องราวลงในแผ่นภาพด้านล่างขวามือของกระดาษ

สื่อการจัดกิจกรรม

1. ตัวอย่างภาพเส้นสำเร็จรูป
2. ตัวเด็ก
3. กระดาษวาดเขียน ดินสอ สีเทียน สีไม้

การประเมินผลกิจกรรม

1. การสังเกตเด็กขณะปฏิบัติกิจกรรม
2. สังเกตภาพของเด็กและประเมินลงในแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมเด็กขณะปฏิบัติกิจกรรม

ภาคผนวก ข
รายนามผู้เชี่ยวชาญ
หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแผนการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

1. อาจารย์ศิริลักษณ์ ไทยดี	อาจารย์ประจำโรงเรียนสาริตมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ฝ่ายมัธยม
2. อาจารย์รัฐจวน ประโมจรรย์	อาจารย์ผู้สอน โรงเรียนอนุบาลสามเสน เขตพญาไท
กรุงเทพมหานคร
3. อาจารย์ปรีดา ปัญญาจันทร์	อาจารย์ที่ปรึกษา โรงเรียนอนุบาลบ้านวังทอง
กรุงเทพมหานคร

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ (DCT – DP)

1. อาจารย์ดารณี ศักดิ์ศิริผล	อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาพิเศษ
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. อาจารย์รัศมี โพนเมืองหล้า	อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดบุญญราศรี จังหวัดชลบุรี

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มศว โทร. 5731, 5618

ที่ ศร 0519.12/ ๗/56

วันที่ 30 ตุลาคม 2546

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ฝ่ายมัธยม)

เนื่องด้วย นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ และ รองศาสตราจารย์บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์ศิริลักษณ์ ไทดี เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแผนการจัดกิจกรรมฯ ให้ นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

(รองศาสตราจารย์นภาพรณี หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ศธ 0519.12/ 7156

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

30 ตุลาคม 2546

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลบ้านวังทอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แผนการจัดกิจกรรมฯ

เนื่องด้วย นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ และ รองศาสตราจารย์บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์ปริดา ปัญญาจันทร์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแผนการจัดกิจกรรมฯ ให้ นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภภรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์ 02-9226692 มือถือ 01-8151777

ที่ ศธ 0519.121 / 7156

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

30 ตุลาคม 2546

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนอนุบาลสามเสน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แผนการจัดกิจกรรมฯ

เนื่องด้วย นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ และ รองศาสตราจารย์บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์รัฐจวน ประโมจรรย์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแผนการจัดกิจกรรมฯ ให้ นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพรณ์ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 02-9226692 มือถือ 01-8151777

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มศว โทร. 5731, 5618

ที่ ศธ 0519.12/7156

วันที่ 30 ตุลาคม 2546

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญาโท เรื่อง “ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ และ รองศาสตราจารย์บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญาโท ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ศาสตราจารย์ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ และ อาจารย์ดารณี สักดิ์ศิริผล เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของเจลเลนและเออร์บัน

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบทดสอบให้ นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

(รองศาสตราจารย์ผ่องพรรณ หะวานนท์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ศธ 0519.12/14 ค 3

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

19 ธันวาคม 2546

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบุญญราศรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบทดสอบ

เนื่องด้วย นางสาวประสิทธิ์รัตน์ เจริญผล นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชา
การศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง
“ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น” โดยมี
รองศาสตราจารย์ศิริมา ภิญโญนันตพงษ์ และ รองศาสตราจารย์บุญเชิด ภิญโญนันตพงษ์
เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ
อาจารย์รัศมี โพนเมืองหล้า เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับ
การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่อเติมด้วยลายเส้น

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ
ตรวจสอบแบบทดสอบให้ นางสาวประสิทธิ์รัตน์ เจริญผล และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาพรณ์ หะวานนท์)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รักษาราชการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

ภาคผนวก ค
ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ / ชื่อสกุล

นางสาวประสิทธิ์รักษ์ เจริญผล

วัน เดือน ปีเกิด

2 มกราคม 2507

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

75/478 ถนนดลิ่งชัน - สุพรรณ ตำบลละหาร อำเภอบางบัวทอง
จังหวัดนนทบุรี 11110

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

อาจารย์

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

โรงเรียนอนุบาลป่านตะวันตก ซอยพุทธบูชา 36 เขตทุ่งครุ
กรุงเทพมหานคร 10140

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2524

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสตรีนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ. 2529

ค.บ. (ภาษาอังกฤษ)

พ.ศ. 2547

จากสถาบันราชภัฏจันทรเกษม กรุงเทพมหานคร

การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร